T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK ROMANINDA KADIN DİLİNİN SÖZCÜK SAYIM PROGRAMI (LINGUISTIC INQUIRY AND WORD COUNT/LIWC) İLE TOPLUMDİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Serap Sevim
13915001

Danışman
Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2017

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK ROMANINDA KADIN DİLİNİN SÖZCÜK SAYIM PROGRAMI (LINGUISTIC INQUIRY AND WORD COUNT/LIWC) İLE TOPLUMDİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Serap Sevim

13915001

Danışman

Doç. Dr. Faruk GÖKÇE

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Türk Romanında Kadın Dilinin Sözcük ogramı (Linquistic Inquiry and Word Count/LIWC) ile Toplumdilbilimsel Açıdan İncelenmesi" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

 Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

29/09/2017

Serap Sevim

KABUL VE ONAY

Serap Sevim tarafından hazırlanan "Türk Romanında Kadın Dilinin Sözcük Sayım Programı (Linguistics Inquiry and Word Count/ LIWC) ile Toplumdilbilimsel Açıdan İncelenmesi" adındaki çalışma, 29/09/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Faruk GÖKÇE (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Malik BANKIR

Yrd. Doç. Dr. Caşteğin TURGUNBAYER

ÖNSÖZ

Kadın ve erkeklerin davranışsal olarak birbirlerinden farklı oluşlarının onlara bebekliklerinden itibaren farklı davranılmasından mı, yoksa aralarındaki biyolojik farklılıklardan mı kaynaklandığı konusu yıllardır tartışılmaktadır. Toplumsal bilimlerde bu konunun daha çok toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bireyin toplumsallaşma sürecinde edindiği özelliklerin diline yansıdığı görüşünden yola çıkarak cinsiyet, dil ve toplum birlikte incelenmektedir.

Dilin cinsiyetçiliği konusu dünya dilerinde iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bazı diller gramatikal, morfolojik, sözlüksel, sözdizimsel ve söylemsel olarak cinsiyet ulamı içermektedir. Yani dilin her seviyesinde cinsiyet ayrımını ifade eden kullanımlar vardır. Diğer dillerde ise dilbilgisel açıdan cinsiyet ayrımı yoktur. Ancak bu dillerin cinsiyet ifadesi taşımadığını söylemek mümkün değildir. Sadece dilin cinsiyetçi kullanımları söz konusudur. Bu noktada toplumsal cinsiyetin en büyük etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Kadın dili çalışmaları dildeki cinsiyetçiliğin incelenmesiyle birlikte 1970'li yıllarda gelişme göstermiştir. Kadın dilinin iki şekilde incelenmesi söz konusudur. Birincisi kadını anlatırken kullanılan dil, ikincisi ise kadının kullandığı dildir.

"Türk Romanında Kadın Dilinin Sözcük Sayım Programı (Linguistic Inquiry and Word Count/LIWC) ile Toplumdilbilimsel Açıdan İncelenmesi" başlıklı bu tez çalışmasında bireylerin dil kullanımlarındaki farklılıkların 'kadın dili' üzerinden ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde çalışmanın temel dinamiği olan kadın dilinin daha doğru bir değerlendirmesini yapabilmek için toplumsal boyuta yer verilmiştir. Çünkü dilde var olan kadın olgusu her şeyden önce toplumsal yapı ile ilişkilidir ve dil ile toplum arasındaki bağın bir yansımasıdır.

İkinci bölümde dil olgusu ele alınmış, dildeki cinsiyet incelenmiş ve kadın dilinin derinliklerine inilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde analiz sonuçları ele alınmıştır. İki farklı şekilde uygulanan analizin ilk bölümünde ele alınan romanlarda 1970 öncesi ve sonrası kadın karakterlerin dilindeki farklılıklar, ikinci bölümde de kadın ve erkek yazarların kadın kararkterlerinin dilindeki farklılıklar incelenmiştir.

Bu çalışma esnasında güler yüzüyle, maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan çok değerli insanlar vardı. Öncelikli olarak bu alanda farklılık kazanmamı sağlayan, rehberliği ve bilimsel desteğiyle yanımda olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Faruk Gökçe'ye, manevi desteğini esirgemeyen Sayın Yrd. Dç. Dr. Mehmet Malik Bankır'a, LIWC Türkçe'yi hazırlayan ve çalışmada uygulayan Sayın Doç. Dr. Serra Müderrisoğlu'na teşekkürü büyük bir borç bilirim.

Meşakâtli ve uzun süren bu süreçte her zaman yanımda olan aileme, özellikle de çalışma sürecinde bana katlanmak zorunda kalan kız kardeşim Sema Sevim'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Serap Sevim

Diyarbakır 2017

ÖZET

Son yıllarda toplumdilbilimsel açıdan kadın ve erkeklerin birbirlerine göre farklılıkları ve bu farklılıkların doğası hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda üzerinde en çok durulan noktalardan biri kadınlarla erkeklerin dil kullanımlarında farklılık olup olmadığı, varsa bu farklılıkların dilin yapısından mı, yoksa bireylere yüklenen toplumsal rollerden mi kaynaklandığı sorunsalı olmuştur.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde de görüleceği üzere bu konu Thorne'e göre kadınların erkeklerden daha kısıtlı bir kelime hazinesi mi vardır, ya da daha fazla ya da farklı sıfatlar ve zamirler mi kullanırlar? Kadınlar cümlelerini yarım bırakmaya daha mı yatkındırlar, daha mı düzgün telaffuz ederler? Kadınlar daha mı fazla yüzeysel kelimeler kullanırlar? Kadınların cümleleri erkeklerden daha uzun ya da daha mı kısadır? Daha fazla soru sorar ya da tonlama mı kullanırlar? (1983: 12) şeklinde birçok soruyu beraberinde getirmiştir. Thorne, bu sorulara net bir cevap vermenin mümkün olmadığını, çünkü gerçek farklılıkların sadece bazı biyolojik özellikler olduğunu, diğerlerinin gerçek farklılıklar değil, toplumun yarattığı farklılıklar olduğunu belirtmektedir.

Aynı toplum içinde büyüyüp aynı dili konuşan kadın ve erkeklerin kendilerini ifade ederken birbirlerinden farklı bir ifade tarzı kullandıkları görülmektedir. Yani toplum içinde bir dilin alt katmanları vardır ve bir dili konuşabilmek için sadece o dilin kurallarını bilmek yeterli değildir. Buna bağlı olarak toplumlarda var olan toplumsal örüntülerin de bilinmesi gerekmektedir. Bu sebeple bugüne kadar çeşitli çalışmalarda değişik bakış açılarıyla ele alınan kadın ve erkeklerin dil kullanımlarındaki farklılıklar toplumdilbilimin önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada kadın dilinin özellikleri Türk romanlarından seçilen eserler üzerinde incelenmiş ve cinsiyetçi dil kullanımlarının toplumsal cinsiyeti yansıtıp yansıtmadığı üzerinde durulmuştur. Bunun için seçilen eserlerin incelenmesinde Sözcük Sayım Programı (Linguistic Inquiry and Word Count/ LIWC) analiz yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın sonucunda kadınların, özellikle 1970 öncesinde toplumsal cinsiyete bağlı olarak bir dil kullanımına sahip olduğu, bu kullanımların kadının toplumsal konumunun değişmesiyle birlikte farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca kadın ve erkek yazarların kadını farklı bir değerlendirme ile ele aldığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler

Toplum, Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Dil, Kadın Dili, Roman

ABSTRACT

The last several decades there have been many researches on the differences between men and women in terms of sociolinguistic differences and the nature of these differences. In these surveys, one of the most frequent points on the issue was whether men and women use language differently, if so these differences are caused by the language structure or by the social roles imposed on the individuals.

As can be seen in the relevant sections of the work, according to Thorne do women have a more limited vocabulary than men, or use more or different adjectives and pronouns? Women are more inclined to put their cues on the line, are they better pronounced? Do women use more superficial words? Are women's sentences longer or shorter than men? Do they ask more questions or use toning? (1983: 12) many questions in the form of brought together. Thorne notes that it is not possible to give a clear answer to these questions because the real differences are only some biological traits and that the others are the differences created by the society, not the actual differences.

It is seen that women and men who grow up in the same society and speak the same language use a different expression style when expressing themselves. In other words, there are sublayers of a language in society and it is not enough to know only the rules of that language in order to speak a language. Accordingly, the social patterns existing in societies need to be known. For this reason, differences in language use of men and women, which are taken up in various perspectives in various studies today, constitute one of the important working areas of sociolinguistics.

In this study, the characteristics of female language were examined on works selected from Turkish novels and it was emphasized whether the use of sexist language reflects gender. Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC) analysis method was used for the selected works.

As a result of the study, it was determined that women had a usage of language, especially in the early 1970s, depending on social sex, and that their use varied with the change of women's social position. It is also seen that male and female authors treat women with a different evaluation.

Key Words

Society, Gender, Woman, Language, Woman Language, Novel

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **V**
İÇİNDEKİLER ..... **VII**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **X**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **XI**
KISALTMALAR ..... **XII**
GİRİŞ **1**
1. ÇALIŞMANIN KONUSU **1**
2. ÇALIŞMANIN AMACI **1**
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ **2**
3.1. Programın Kapsamı 2
3.2. Programın Yöntemi 3
4. ÇALIŞMANIN KAPSAMI **7**
5. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI **8**

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE CİNSİYET

1.1. DİL İÇİNDE TOPLUM VE CİNSİYET, TOPLUM İÇİNDE DİL VE CİNSİYET **10**
1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet 13
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşturulması 15
1.1.3. Kültürün Toplumsal Cinsiyete Etkisi 17
1.1.4. Toplumsal Cinsiyetin İş Bölümü Yaratması 19

1.1.5. Toplumsal Cinsiyet ve Güç 20
1.1.6. Kadın-Erkek Eşitsizliğine Feminist Bakış 21
1.2. KADIN VE ERKEĞE TOPLUMSAL AÇIDAN BAKIŞ 23
1.2.1. Cinsiyet İdeolojileri 26
1.2.2. Özel ve Kamusal Alanda Kadın 28
1.2.3. Kadın ve Erkeğin Birbirlerini Algılaması 29
1.2.4. Değişmeyen Kadın Algısı 32
1.2.5. Modernizmde Kadın 35
1.2.6. Medyada Kadın 38

İKİNCİ BÖLÜM

DİL VE CİNSİYET

2.1. DİL OLGUSU 40
2.2. DİLDEKİ CİNSİYETÇİLİK 45
2.2.1. Dilin Yapısındaki Cinsiyet Farklılıkları 47
2.2.1.1. Gramatikal Cinsiyet 48
2.2.1.2. Morfolojide Cinsiyet 52
2.2.1.3. Sözlüksel Cinsiyet 54
2.2.1.4. Sözdizimsel Cinsiyet 55
2.2.1.5. Söylemsel Cinsiyet 56
2.2.2. Dil Kullanımlarında Meydana Gelen Cinsiyet Farklılıkları 57
2.3. TÜRKÇEDE KADINI İFADE EDEN VE CİNSİYETİ VURGULAYAN SÖZCÜKLER 60
2.3.1. Atasözlerinde Kadın 60
2.3.2. Olağanüstü Anlatılarda Kadın 62
2.3.3. Göktürk Yazıtları'nda Kadın 63
2.3.4. Kitab-ı Dede Korkut'ta Kadın 63
2.3.5. Dîvânü Lügati't-Türk'te Kadın 65
2.3.6. Atabetü'l-Hakayık'taKadın 67
2.4. KADINLARDAN SÖZ EDERKEN KULLANILAN DİL 67
2.4.1. Kadın ve Erkek İçin Kullanılan Sıfatlar ve Adlandırmalar 69
2.4.2. Toplumsal Cinsiyete Bağlı Olarak Kadın Vurgusu 70
2.4.3. Örtmece (Euphemism) Sözcükler 71

2.4.4. Kadını Doğrudan Vurgulayan İfadeler 74
2.4.5. Cinsiyet İfade Etmeyen ama Kadını Vurgulayan İfadeler 75
2.4.6. Cinsiyet Ayrımı Yaratan İfadeler 77
2.5. KADIN-ERKEK KONUŞMA FARKLILIKLARI VE KADININ KULLANDIĞI DİL 78
2.5.1. Eksikli Teorisi 78
2.5.1.1. Kadın Dili Erkeğin Dilinden Kötüdür 80
2.5.1.2. Kadın Dili Onun Toplumdaki İkinciliğini Yansıtır 81
2.5.2. Ayrılık Teorisi 86
2.5.3. Sosyal Yapılandırmacı Teori 89
2.5.4. Kadın ve Erkeklerin Konuşma Farklılıkları 91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

3.1. 1970 ÖNCESİ VE SONRASI KADIN DİLİ 101
3.1.1. Eski-Yeni Analizi Sonuçları 118
3.1.2. Eski-Yeni Analizi Sonuçlarının Yorumlanması 121
3.2. KADIN VE ERKEK YAZARLARIN KULLANDIĞI KADIN DİLİ 124
3.2.1. Kadın-Erkek Analizi Sonuçları 126
3.2.2. Kadın-Erkek Analizi Sonuçlarının Yorumlanması 127
SONUÇ 139
KAYNAKÇA 142
EKLER 158

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Kadın ve Erkek Yazarların Gösterimi..... **101**

Tablo 2: Sözcük Sayım Programı (LIWC) ile 1970 Öncesi ve Sonrası Kadın Dili Analizi..... **104**

Tablo 3: Sözcük Sayım Programı (LIWC) ile Kadın ve Erkek Yazarların Kadın Dili Analiz..... **125**

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Kadın ve Erkek Yazarlarda Somut Ad Kullanımı **129**
Grafik 2: Kadın ve Erkek Yazarlarda Soyut Ad Kullanımı..... **130**
Grafik 3: Kadın ve Erkek Yazarlarda Sıfat Kullanımı **131**
Grafik 4: Kadın ve Erkek Yazarlarda Fiil Kullanımı **132**
Grafik 5: Kadın ve Erkek Yazarlarda Zarf Kullanımı **133**
Grafik 6: Kadın ve Erkek Yazarlarda Zamir Kullanımı **134**
Grafik 7: Kadın ve Erkek Yazarlarda Fiilimsi Kullanımı **135**
Grafik 8: Kadın ve Erkek Yazarlarda Bağlaç Kullanımı..... **136**
Grafik 9: Kadın ve Erkek Yazarlarda Ünlem Kullanımı..... **137**
Grafik 10: Kadın ve Erkek Yazarlarda Edat Kullanımı..... **138**

KISALTMALAR

Bkz.	bakınız
M.Ö.	Milattan önce
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın konusu, amacı, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1. ÇALIŞMANIN KONUSU

Bu çalışmanın konusu kadın dilinin romanlar üzerinden nasıl sergilendiği ve dilin cinsiyeti nasıl yansıttığı üzerinedir.

Toplumdilbilimsel çalışmalarda cinsiyet dinamiklerinin incelenmesi öncelikli olarak konuşma süreçlerine odaklanmış, konuşmadaki farklılıklardan yola çıkarak kadın ve erkeklerin dil kullanımları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada ise toplumsal cinsiyet ve dil alanına yoğunlaşılmış, kadının kendini algılarken ve ifade ederken dili nasıl kullandığı incelenmiştir. Toplumun sözcüsü olarak kadın ve erkek yazarların, kadını anlatırken sahip oldukları farklılıkların kadının gerçek kimliğine uygun olup olmadığı, ayrıca toplumun bakış açısını ne oranda yansıttığı ele alınmıştır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, bir sosyal grubun ya da bireylerin standart dil kullanımlarını inceleyerek, o grup veya kişilerin zihin özellikleri ve dolayısıyla da grup ve kişilerden yola çıkarak toplumsal örüntülerin özellikleri hakkında bir yargıya varılıp varılamayacağını incelemektir. Toplumda en büyük iki gruptan birini oluşturan kadınların dil kullanımındaki değişimin hangi yönlerde olduğunu, dilsel kullanımların toplumsal cinsiyeti yansıtıp yansıtmadığını romanlardaki kadın karakterler aracılığıyla belirlemek hedeflenmiştir.

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Kadın ve erkek yazarların eserlerdeki karakterlerini konuştururken cinsiyeti yansıtan kullanımların, toplumsal cinsiyet algısını yansıtıp yansıtmadığını sorgulamak amacıyla belirlenen romanlarda Sözcük Sayım Programı (Linguistic Inquiry and Word Count/ LIWC) analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz, erkek ve kadın yazarların sadece kadın karakterlerinin konuşmaları üzerinden uygulanmıştır. Öncelikli olarak romanlardaki kadın karakterlerin konuşmaları fişlenmiş, daha sonra analiz eski-yeni ve kadın-erkek olmak üzere iki ayrı bölümde uygulanmıştır.

1970 öncesinde yazılan romanlar eski dönem, 1970 ve sonrasında yazılan romanlar yeni dönem olarak adlandırılmıştır. Eski ve yeni analiziyle 1970 öncesi romanlar ile 1970 sonrası romanlarda kadın dilinin özellikleri ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Daha sonra da kadın ve erkek olarak analiz uygulanmış, kadın ve erkek yazarların kadın karakterleri dil kullanımı açısından karşılaştırılmıştır.

3.1. Programın Kapsamı

Psikolojik süreçlerin izdüşümleri kişilerin kullandığı kelimelerde ve anlatım stillerinde görülebilmektedir. Kişilerin sözel anlatımlarını yansıtan metinler psikoljik süreçleri incelemek için doğrudan bir araç niteliğindedir. Yurt dışında uzun yıllar kullanılan metin analizleri programları bulunmaktadır. Bu programlardan birisi James Pennebaker, Ph.D. tarafından geliştirilmiş olan Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC) programıdır. Bu program metinleri belli psikolojik kategoriler açısından değerlendirerek sayısal analize uygun hale getirmektedir. Bu çalışmada Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Serra Müderrisoğlu tarafından oluşturulan LIWC Türkçe'nin oluşum evreleri tanıtılmaktadır.

Bilgisayar temelli metin analizleri 1960'lardan bu yana giderek gelişerek günümüze gelmiştir (1,2)[1]. Bilgisayar temelli programlar bireylerdeki duygusal, bilişsel ve yapısal özellikleri yazılı ve sözlü metinler aracılığıyla etkili ve verimli bir

[1] 1.Pennebaker, J.W., Chung, C.K., Ireland, M., Gonzales, A., &Booth, R.J.
The development and psychometric properties of LIWC 2007. Austin, TX: LIWC. net, 2007
2.Pennebaker, J.W., The Secret Life of Pronouns: What Our Words Say About Us, New York:Bloomsbury Press, 2001

şekilde değerlendirir. Bu tür metin analizi programları nitel analizde çoğu kez dikkate alınan bağlam ve anlam hassasiyetini taşımasa da farklı araştırmacıların öznel bakışlarının getirdiği güvenilirlik sorununun çözümü açısından avantaj sağlamaktadır. Bu program sayesinde araştırmacılar aynı anda birçok metni birbiriyle karşılaştırarak bireysel farklılıkları ve kişilerdeki zaman içindeki değişimi sayısal olarak görme şansına sahip olurlar.

İlk olarak 2001 yılında oluşturulmuş olup, 2007 yılında son haline gelen LIWC programı psikolojik süreçleri betimleyen temelde iki ana eksene bölünmektedir (1).

İçerik kategorileri, temelde kişinin konuşmasının ya da yazısının içerdiği duyguyu, düşünceyi, sosyal süreçleri, içeriğin zamansal boyutunu (fiil zaman çekimleri), içeriğin odağında kimin olduğunu (zamir, fiillerin kişi çekimi) göstermektedir (2).

Stil (fonksiyon) kategorisi ise, cümlede kendi başlarına anlam ifade etmeyen, ancak içerik sözcüklerini bir arada tutan (zamir, edat, bağlaç gibi) sözcüklerden oluşur.

3.2. Programın Yöntemi

LIWC programı ile çalışacak farklı dilde geliştirilen "sözlükler" belli aşamalardan geçerek oluşturulur. Öncelikle o dilin bütün yazılı ve sözel kullanımlarını yansıtan geniş bir dağarcık toplanması gerekmektedir. Daha sonra, toplanan bu sözcük dağarcığı kelime sıklığı analizine sokulur. Sık kullanılan sözcüklerin psikolojik süreçlerle ilgili olanlarının ilgili kategorilere sözcük listeleri üzerinde hemfikir olan uzmanlar tarafından eklenmeleri ile sözlük oluşumu sona erer.

Türkçe LIWC sözlüğünün oluşturulması için toplam 14,024,404 sözcükten oluşan bir örneklem oluşturulmuştur. Dağarcıkta kullanılan yazılı metin örnekleri aşağıda belirtilen yazın türlerinden seçilen her dosyada en fazla 2000 sözcük bulunacak şekilde düzenlenmiştir. **Roman** (53 dosya, 109,106 sözcük), **Öykü** (121 dosya, 148,396 sözcük), **Şiir** (72 dosya, 39,993 sözcük), **Gazete** (200 dosya, 132,938

sözcük), **Köşe Yazısı** (172 dosya,76,320 sözcük), **Haber** (44 dosya, 35,206), **Yaşantı-Anı-Günce** (24 dosya, 35,304 sözcük), **Mektup** (124 dosya, 19,281 sözcük), **Deneme** (40 dosya, 43,701), **Bilimsel Makale** (32 dosya, 84,289 sözcük), **Makale** (14 dosya, 27,411 sözcük), **Araştırma** (4 dosya, 2519 sözcük), **Şarkı** (42 dosya, 26,777 sözcük), **Ansiklopedi** (2 dosya, 1,806 sözcük), **Ağ güncesi/Bolg** (177 dosya, 99,431 sözcük), **Röportaj** (56 dosya, 86,406 sözcük), **Diğer yazılı belgeler** (26 dosya, 21,021 sözcük), **Otobiyografik bellek** (134 dosya, 75,616 sözcük), **Travma** (63 dosya, 697 sözcük), **Kontrol** (59 dosya, 50,565 sözcük), Türkçe'nin konuşma hâlinin de yansıtılması için **konuşma** dili yazılı hâle getirilmiştir (135 dosya, 175,287 sözcük, Diğer sözlü 25 dosya, 57,334 sözcük).

Türkçe LIWC için toplanan sözcük dağarcığı ve kelime sıklığı analizi sonucu İlyas Göz tarafından 2003 yılında hazırlanan Yazılı Türkçe'nin Kelime Sıklığı Sözlüğü ile karşılaştırılarak geçerlilik-güvenirlilik açısından Göz'ün temel çalışması ile desteklenmiştir (3)[2].

Kelime sıklığı analizinde sık kullanıldığı belirlenen kelimeler Göz'ün listesi ile karşılaştırılarak en az iki uzmanın (doktora ve lisans öğrencileri) ortak görüşleri sonrasında LIWC'un psikolojik süreçlere ilişkin kategorilerine yerleştirilmiştir. Son olarak kategoriler alandaki uzmanlara gönderilerek görüşleri alınmış, eksik ya da yanlış kategoride olduğu düşünülen sözcüklerde geri bildirim sağlanması istenmiştir. Analizin daha iyi anlaşılması için LIWC Türkçe kategorileri şu şekilde örneklendirebiliriz:

Fonksiyon kelimeler	*Zamirler, bağlaçlar, edatlar*
Zamir kategorileri	*Şahıs zamirleri(ben, sen),belgisiz zamirler (kimileri, birileri)*
Fiiller	*Fiillerin zamana (geniş, şimdiki, geçmiş, gelecek), kişiye (1.tekil şahıs, 1.çoğul şahıs…) ve Dilek-tasarlama kiplerne (-meli/malı, dilek, şart, -*

[2] 3. İhsan Göz, Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Ankara, 2003

	ebilmek) göre çekimleri
Duygusal kategoriler	*Tüm duygu sözcükleri (heyecan), olumlu/olumsuz duygular (huzurluydu, kötüyüm), kaygı (telaşlıydı,) öfke (sinirlenmiştim), üzüntü (üzüldüğümü..)*
Bilişsel kategoriler	*Özellikle içgörü, nedensellik, farklılık gibi bilişsel süreçlere ilişkin tüm sözcükler (düşündü, çünkü, nedeni, yapmalıydı…)*
Sosyal kategoriler	*Tüm sosyal işlev belirten sözcükler (konuşmak, annem, ikimiz…)*
Algı kategorileri	*Tüm algı süreçlerine ilişkin sözcükler (kokusu, işittiğimde…)*
Beden kategorileri	*Tüm beden süreçlerine ilişkin sözcükler (başım, yemek…)*
Çalışma/başarı kategorileri	*Tüm çalışma/başarı temalarına ilişkin sözcükler (sınav, başardım...)*
Sağlık kategorileri	*Tüm sağlık, hastalık süreçlerine ilişkin sözcükler (ağrımı, migren…)*
Zaman, yer değişimi, harket halinde olma kategorileri	*Zamana ya da yere yönelik hareket belirten her türlü sözcük (gitmek, dün…)*

LIWC analiz yönteminde İngilizce'de 74 dil kategorisi varken bu oran Türkçede görüldüğü gibi 89 kategoriye çıkmıştır. Analizin bütün kategorilerdeki verileri çalışmanın sonunda bütün hâlinde gösterilmiştir; ancak çalışmada anlamlı sonuç vermeyen kategoriler inceleme dışında tutulmuştur.

LIWC her ne kadar psikolojik süreçleri ölçmek için hazırlanmış bir program olsa da özel isimler hariç bütün sözcükleri tanımaktadır. Bu yönüyle farklı amaçlar taşıyan çalışmalarda kullanıma uygundur. Toplumdilbilimsel anlamda bireylerin dil kullanımlarını kapsamlı bir şekilde kategorilere ayırarak karşılaştırma yapmaya olanak tanıması bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

4. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışma her ne kadar kadın dili üzerine odaklanmış olsa da kadını toplumdan bağımsız olarak düşünmek mümkün olmadığı için öncelikli olarak toplum içinde kadının konumu, toplumun cinsiyetlere bakışı ele alınmış, daha sonra dil kullanımlarına değinilmiştir. Çalışmanın ana çatısı romanlardaki kadın karakterlerin konuşmaları üzerine kurulmuş, kadın ve erkek yazarların kadını algılamasında ve anlatmasındaki farklılıkların kadının toplumsal konumuyla ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmada incelenen kitaplar seçilirken özel bir kural takip edilmemiş, 1920'den günümüze kadar geçen süreç içinde yazılmış eserlerden karışık olarak alınmıştır. Bu tarihten önceye ait olan tek bir roman çalışmaya dâhil edilmiştir: Eylül. Eserlerde kadının herhangi bir ideolojik düşüncenin gölgesinde kalmadan anlatılabilmiş olması gözetilmiştir. Ancak tarihsel süreç içersisinde kadınların yazın dünyasına geç katılması, kadın ve erkek yazarlar arasında zamana göre eşit bir dağılımın yapılmasına engel teşkil etmektedir. Analizi yapılan 19 roman ve yazarları şunlardır:

Alnında Mavi Kuşlar- Aysel ÖZAKIN

Asılacak Kadın- Pınar KÜR

Aşkın Gözyaşları- Sinan YAĞMUR

Ay Falcısı- Nazlı ERAY

Benim Adım Kırmızı- Orhan PAMUK

Bir Düğün Gecesi- Adalet AĞAOĞLU

Çalıkuşu- Reşat Nuri GÜNTEKİN

Eylül- Mehmet RAUF

Fatih Harbiye- Peyami SAFA

Gece Dersler- Latife TEKİN

Huzur- Ahmet Hamdi TANPINAR

İstanbullular- Buket UZUNER

Kaçış- Ayla KUTLU

Kürk Mantolu Madonna- Sabahattin ALİ

Sinekli Bakkal- Halide Edip ADIVAR

Siyah Süt- Elif ŞAFAK

Yaprak Dökümü- Reşat Nuri GÜNTEKİN

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti- Sevgi SOYSAL

Yüksek Topuklar- Murathan MUNGAN

5. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Sözcük Sayım Programı (LIWC) dilbilimsel açıdan sözcükleri ayrıntılı bir inceleme imkânı sunarken sözcüklerin altında yatan anlamları belirleyememektedir. Bu açıdan söyleme bağlı olarak meydana gelen değişimleri tespit edememektedir.

Çalışmada LIWC yöntemi, kadın-erkek analizinde sözcük türlerinin ayrıntılı incelenmesiyle desteklenmiştir. Türkçede sözcüklerin cümle içerisinde kullanıma

bağlı olarak farklı kategorilerde -hem isim hem sıfat hem de zarf göreviyle- kullanılabilmesi ve incelenen metinlerin az olması sözcük türlerini ayrıca incelemeyi zorunlu kılmaktadır. LIWC analiz yöntemi genellikle çok geniş dil malzemelerinde uygulanmaktadır; ancak elimizdeki verilerin sınırlı olmasına rağmen oldukça etkili sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE CİNSİYET

1.1. DİL İÇİNDE TOPLUM VE CİNSİYET, TOPLUM İÇİNDE DİL VE CİNSİYET

Dil, insanlar ve toplumsal kuşaklar arasında en önemli iletişim ve aktarım aracı olarak toplumların varlık sebeplerinden biridir. Dil ile dünyayı algılar, düşüncelerimizi şekillendiririz. Dil bununla sınırlı kalmayıp aynı zamanda gerçekliği de şekillendirir. Ortaya çıkan gerçeklik toplumsal bir algı oluşturur ve toplumun bütün bireylerine aktarılır. Dolayısıyla dil çalışmalarında toplumun, toplumsal çalışmalarda da dilin göz ardı edilemeyeceği gerçeği ortaya çıkar. Çünkü insan olmadan dilin, dil olmadan da toplumun var olması mümkün değildir. Vardar'ın deyimiyle insan demek dil demektir, ama dil demek de birçok açıdan toplum demektir (2001: 15). Yani sosyal yapı ile dilin bir kesişme noktası vardır ve bu nokta toplumdilbilimin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasındaki temel sebeptir.

Toplumun temel yapı taşları olan insan ve dil arasında var olan bağ, hem zihinsel hem de toplumsal süreçlerden etkilenmektedir. Mead'e göre insan toplumunu anlamak için yapılması gereken şey, insan kişiliğinin en özel iki yanı olan zihin ve benliğin, varlığını bu ikisi sayesinde sürdüren toplumun süregelen toplumsal süreçlerinin birer parçası olarak görülmesidir (1934: 2). Bu açıdan bireylerin toplumun bir yansıması olduğunu, bireyin davranışının üyesi olduğu toplumun davranışı olduğunu ve toplumun zihinsel süreçlerini yansıttığını söylemek mümkündür. Bireyler de bu toplumsal aktarımı dil aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Diğer bir bakış açısıyla toplum, dili kullanan bireyler sayesinde varlığını sürdürmektedir.

Dil ve toplum arasındaki ilişkiyle ilgili iki temel görüş bulunmaktadır. Birincisi, toplumsal yapının dile yansıtıldığı görüşü; ikincisi, toplumun dil yoluyla yapılandırıldığı görüşüdür (Çınga, 2004: 10). Birinci görüşe göre dil ile toplum arasındaki ilişkinin anlaşılması için öncelikle toplumsal yapıyı incelemek gerekmektedir. Çünkü toplum, dili zaman içerisinde kendine özgü bir biçimde şekillendirir ve ruhunu, düşünce tarzını, kültürel özelliklerini dile yansıtır. Diğer görüşe göre de bir toplumun dili incelendiğinde toplumda var olan her türlü dinamiğin öğrenilmesi mümkündür. Çünkü toplumsal yapı, dilin bize sunduğu imkânlar dâhilinde gelişme göstermektedir.

Dil genellikle bir düşünce aracı, bir düşünceyi bir kişiden diğerine aktaran bir aktarım sistemi olarak görülmektedir ve dilbilimciler daha çok dilin zihinde hangi modellerle organize edildiği ve insan topluluklarının sosyal yapısının dili nasıl ifade ve yorumla yansıttığı ile ilgilenmektedir (Finegan, 2008: 6). Çünkü dil, sözcüklere yüklenen anlamlarla hayat bulmaktadır ve Karaağaç'ın da ifade ettiği gibi sözcükler, bir nesne veya hareketin dil-düşünce dünyamız adına yapılmış bir tespitidir ve bu bir cemiyetin bütün fertlerince ortaklaşa yapılmış bir tespit olduğundan, o cemiyetin aynı yer ve zamanı paylaşan üyeleri için sabittir; cemiyetin bütün üyeleri için nesne ve hareketle aynılık taşımaktadır (2002: 29). Bu bağlamda dil ve düşünce arasındaki ilişkiye ilk değinen kişi Herder olmuştur. Herder, dil ve düşüncenin birbirinden ayrılamayacağını; dilin düşüncenin içeriğini ve biçimini yansıtan bir araç olduğunu belirtmektedir (Robins, 1997: 155-157). Bu şekilde dil ile düşünce karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Aynı zamanda dilin insanları tanımlarken kendi sınırları içinde kaldığını söylemek de mümkündür. Bu bağlamda Butler, beni yapılandıran dilin dışında değilim ama bu "ben"i mümkün kılan dil tarafından da belirlenmiyorum, diyerek "ben" ile kısmen kişilerin dildeki mevcudiyetlerini, dile gelirliklerini idare eden bir gramerin sonucu olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde kişinin başkaları için dile gelirliğini tesis eden gramerin dışında deneyimlenmesi mümkün değildir (2014: 30).

Dil ve düşünce arasındaki ilişkileri dilbilimsel bir çerçeveye taşıyarak dil, kültür, kimlik ve toplumu birlikte ele alan Sapir'e göre her dil gerçekliği o dili konuşanlara kendi açısından yansıtmaktadır. Çünkü dil, toplumsal gerçekliğin

sembolik bir yansımasıdır. Bu gerçeklik içinde oluşan anlamlar, en çok o gerçekliği yaşayanlar için anlamlıdır (1949: 16,170). Whorf de Sapir'in düşüncelerini hipotez olarak yapılandırarak görüşlerini iki ilkeyle açıklamaktadır: "Dilsel Belirleyicilik" ilkesine göre dil, o dili konuşan bireyin düşünme biçimlerini belirler ve bu biçimlemelere belli sınırlar getirir. "Dilsel Görecelilik" ilkesine göreyse bir dilde kodlanmış olan anlamlar bir başka dilde bulunmayabilir; dolayısıyla her dil bireyin içinde yaşadığı kültürel yapılanmanın olgularını anlamlandırır. Bu şekilde anadil, bir kişinin dünyayı algılama biçimlerini koşullamaktadır (1956: 246). Bu bağlamda ana dilin derinliklerine gizlenmiş olan anlamların bireylerin deneyimleriyle oluştuğu, dilin toplum için bir ayna görevi gördüğü ve sosyo-kültürel bir yapı gösterdiği söylenebilmektedir. Çünkü bireyin dili kullanım tarzı, sosyal ve kültürel bilincin bir yansımasıdır.

Sosyal bir varlık olan insan, içinde doğduğu toplumun dilini ve değer yargılarını öğrenerek toplumsallaşmaktadır. Dilin, hem kültürü biçimlendiren, hem de kültür tarafından biçimlendirilen bir özelliğe sahip olması dile kültürel açıdan bakmayı zorunlu kılmaktadır. Dil ve düşünce arasındaki ilişkiyi geliştirerek, toplumun ve kültürün bu ilişkideki rolüne değinen Humboldt; dilin, insan zihninin yaratıcı yeteneğinin sonucu ortaya çıktığını ve her dilin kullanıldığı topluluk için özel bir mülkiyet anlamına geldiğini, bir topluluğu anlamanın en temel yollarından birinin o topluluğun dilini bilmek olduğunu belirtmektedir (1999: 148). Çünkü her topluluk dili oluştururken günlük yaşamdan toplumsal rollere, cinsiyetlere bakış açısından değer yargılarına kadar sahip olduğu bütün özelliklerini dile yansıtmaktadır. Bu açıdan dil, sözcüklerden daha fazlasını içermektedir. Bu bağlamda Dağabakan şu görüşü öne sürmektedir: Bir dili tanımak, dilin konuşulduğu toplumun yapısını, alışkanlıklarını, geleneklerini, coğrafî biçimini, sanat anlayışını, inançlarını, tarihini, en önemlisi de bir öğe olarak içinde bulunduğu kültürü tanımakla başlamaktadır (2016: 210).

Dil mi düşünceyi, düşünce mi dili etkilemekte, yoksa tümü toplumsal gerçekliğin sağladıkları ile mi biçimlenmektedir? Sorusu üzerinde odaklanan Searle, dil-düşünce-toplumsal gerçeklik olgusunu birleştirmekte, düşünce-bağımlı dil ve dil-bağımlı gerçeklik birimleri arasındaki ilişkinin tüm iletişim dizgesi açısından önem

taşıdığını belirtmektedir (2005: 66). Daha açık bir ifadeyle toplumların tarihsel süreçte elde ettikleri deneyimleri ve kültürel özellikleri, düşüncelerini ve dolayısıyla da dilini şekillendirmektedir.

Toplumların oluşturdukları kültürel özellikleri birbirinden farklı olduğu gibi her kültürün toplumdan beklentileri, toplumun kadın ve erkeğe biçtiği toplumsal rolleri de farklıdır. Söz konusu bu farklılıklar sadece eylemler ile sınırlı kalmayıp dil kullanımlarındaki tercihleri etkilemekte ve toplumsal yeniden üretimle süreklilik sağlamaktadır. Ayrıca cinsiyete dayalı dil kullanımlarında kadın ve erkeğe ait tek bir model olduğundan söz etmek mümkün değildir. Çünkü bireyin içinde bulunduğu toplumsal katmanlar, statü, meslek, eğitim seviyesi gibi etmenler de cinsiyet dışında dil kullanımlarını etkilemektedir. Her toplumda sosyal organizasyonlar farklı bir şekilde örgütlendiği için toplumsal davranış farklılıkları toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir.

Wareing'e göre dil, toplum ve cinsiyet arasındaki ilişkinin belirlenmesinde iki yöntem kullanılmıştır. Birincisi dilin yapısı incelenerek, ikincisi dil kullanımlarından yola çıkarak toplumsal cinsiyetlerin belirlenmesidir (Singh, 1999: 77). Bu doğrultuda Avrupa kıtasında özellikle Fransa'da feminist hareketler sonucu dilin cinsiyetçiliği üzerine ilgi yoğunlaşmış ve dilde cinsiyet ayrımının bilimsel bir çerçeveye taşınmasıyla kadın dili araştırmaları da başlamıştır. Dilbilgisel açıdan cinsiyet ulamı bulunan Avrupa dillerinde çalışmalar toplumsal cinsiyet ve dil üzerine odaklanırken İngiltere ve Amerika'da dilin cinsiyetçi kullanımları üzerine, özellikle de konuşma süreçlerine odaklanmıştır.

Dolayısıyla dil çalışmalarına geçmeden önce cinsiyet kavramına ve toplumun bireye biçtiği toplumsal rollere, yani toplumsal cinsiyete değinmek gerekmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin toplumda nasıl yapılandırıldığının anlaşılması için toplumların kadına bakış açısının nasıl geliştiğine, kadının nasıl ele alındığına ve bu sistemin nasıl sürdürüldüğüne de değinmek gerekmektedir.

1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramıyla ilgili çok çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. "Sex" and "gender" kelimelerini literatüre kazandıran Robert Stoller "gender"

kelimesini biyolojiden bağımsız psikolojik ve kültürel bir terim olarak tanımlayarak, "gender identity" ile toplumsal kimliği oluşturan "kadınlık" (femininity) ve "erkeklik" (masculinity) durumlarını birbirinden ayırmaktadır (1984: 9,10). Ann Oakley de "*sex*" ile cinsiyeti ifade etmekte ve biyolojik olarak erkeği ve kadını ayırmak için kullanmakta iken, "*gender*" *il*e toplumsal cinsiyeti belirtmekte, erkeklik ve kadınlık arasındaki toplumsal bölünmeye işaret etmekte, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunu sorgulamaktadır (1972: 1,114). Türköne "*sex*" ve "*gender*" kelimelerinin yerine Türkçe karşılığı olarak, biyolojiyi ifade etmek için "*cins*" ve biyoloji dışında veya buna ilaveten sosyal ve kültürel olanı vurgulamak için "*cinsiyet*" kelimelerini (1995: 8); König ise biyolojik cinsiyet için "*doğal cins*" ve toplumsal cinsiyet içinse "*cins*" (1992: 25) kelimelerini kullanmaktadır. Ancak çalışmamızda yaygın kullanımından dolayı "cinsiyet" ve "toplumsal cinsiyet" terimlerinin kullanımı tercih edilmiştir.

Cinsiyet, biyolojik olarak kadın ve erkeğin farklı hormon ve kromozomlara sahip olmasıyla açıklanmaktadır. İnsanda 22 çifti somatik (otozom), 1 çifti de cinsiyet kromozomu (eşeysel) olmak üzere 23 çift, yani 46 kromozom vardır. Cinsiyet kromozomları X ve Y ile adlandırılır. Erkekte XY kromozomları, kadında ise XX kromozomları bulunur. Cinsiyet hormonu erkekte testosteron, kadında östrojen ve progesterondur. Kadın ve erkek olmak doğuştan ve doğaldır. Ancak kadınlığın/dişiliğin ve erkekliğin/erilliğin nasıl yaşanacağı içinde bulunulan toplum tarafından belirlenmektedir (Bayat, 2010: 24). Çünkü toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe toplum içi ilişkilerde verilen görev ve sorumlulukları tanımlamak üzere sonradan kurgulanmış olan davranış kalıplarını ifade etmektedir. Yani kadın ve erkeğin fiziksel ve biyolojik özellikleri gerçek farkları, toplumsal cinsiyetine ait özellikleri de sonradan kazanılan farkları oluşturmaktadır.

Bilton'a göre toplumsal cinsiyet farklı kültürlerde farklı biçimlerde tanımlanan, sosyal olarak kurulmuş erkeklik ve kadınlık kategorilerini ve her iki gruba atfedilen sosyal olarak empoze edilmiş yükümlülük ve davranışları ifade etmektedir (2008: 129). Genel ayrımın aksine Lips, cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir; çünkü kültürün kadından ve erkekten beklentileri kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine ilişkin

gözlemlerden tamamen ayrı değildir (2005: 205). İmamoğlu, bunun sonucu olarak erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamaları; kadınlardan ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri (1991: 832) yönünde beklentilerin oluştuğunu belirtmektedir. İki kavram arasında yapılan ayrımı farklı bir bakış açısıyla ele alan Young ise toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramlarının "kadın" kimliğini tanımlamada yetersiz kaldığını ifade etmekte ve Toril Moi'nin "yaşayan bedenler" kavramının çözüm olabileceğini düşünmektedir. Çünkü yaşayan beden; çoğul davranış olanaklarına dikkat ederek onların normatif heteroseksüel "eril" ve "dişil" ikiliğine zorunlu olarak indirgenemeyecek biçimde erkekler ile kadınların, kadınlar ile kadınların ve erkekler ile erkeklerin alışkanlıklarının ve etkileşimlerinin betimlenmesine imkân vermektedir (2009: 45).

Toplumsal cinsiyet, toplumsal roller aracılığıyla gerçekleşmekte ve toplumsal yaşamı düzenlemektedir. Toplum içinde güce bağlı olarak iş bölümü yaratmakta, cinsiyet ideolojileri oluşturmakta ve bunu yaparken de dili araç olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla dilsel malzemelerin toplumların cinsiyetlere bakış açısıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler taşıdığını söylemek mümkündür.

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşturulması

Erkeklik ve kadınlık arasındaki bölünmeyi ifade eden toplumsal cinsiyet terimi Marshall'a göre ilk ortaya çıkışından beri sadece bireysel kimliği değil sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri; yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiş (1999: 98) ve toplumsal rollerin oluşumunu sağlamıştır. Toplumsal cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan rol kavramı Spence'e göre örgütlü sosyal bir yapı içerisinde bireyin bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları ve diğer pozisyonlardaki insanlarla etkileşimi yönlendiren kuralları göstermektedir (Dökmen, 2006: 16).

Cinsiyet Belası (Gender Trouble) çalışmasında cinsiyet kavramını kapsamlı bir şekilde ele alan Butler'a göre toplumsal cinsiyet kişinin sahip olduğu değil, yaptığı bir şeydir, "verili cinsiyet"tir ve cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisidir (2014: 52). Yani toplumsal cinsiyet ile esasında kadın

ve erkek arasındaki farklılıkların toplumsal boyutuna dikkat çekilmekte, toplum tarafından yapılandırıldığına işaret edilmektedir. Ayrıca bu yapının bizzat cinsiyet rolleriyle sürdürüldüğünü vurgulayan Butler, toplumda bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin var olduğunu belirtmektedir ve bu hiyerarşinin toplumsal cinsiyeti üretip pekiştirdiğini ve etkin bir toplumsal cinsiyet mefhumunu gerektirdiğini söylemek, toplumsal cinsiyet toplumsal cinsiyete sebep olan şeydir demekle aynıdır (2014: 17).

Rice'a göre *toplumsal cinsiyet* (gender) terimi, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içermektedir (Dökmen, 2006: 4-5). Bu açıdan toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psikolojik özelliklerdir ve toplum tarafından kadın ve erkeğe farklı davranılmak suretiyle örgütlenmektedir. Ayrıca kadınlık ve erkeklik biri olmadan diğeri anlaşılamayacak anlamlara sahip kavramlardır.

Buraya kadar toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından oluşturulup sürdürüldüğünü ifade eden görüşlerin ortak bir kanaatle kabul edildiği görülmektedir. Ancak kadınlarla erkeklerin bu oluşum sürecinde aynı oranda etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü genel itibariyle kadınlar, değerleri "yüklenici"; erkeler ise "yükleyici" konumundadır (Mengü, 2004: 329) ve aslında iki taraf için de roller önceden belirlenmiştir. Toplumsal yaşamı bir tiyatro sahnesine benzeten Goffman, "*Drama Kuramı*" (Dramaturgical Theory) ile bireylerin yaşam sahnesinde belli rolleri oynadıklarını ve bu oyunların bileşimiyle bir tür "toplumsal gerçeklik oyunu"nun ortaya çıktığını belirtmektedir. İnsan bireysel amaçlara, kişilere, durumlara göre olası roller içinden seçimler yapmakta, diğerlerine göre kendi konumunu belirlemekte, böylece amaca en uygun davranış biçimleri ile kimlik sunumlarını gerçekleştirmektedir (1959: 132). Bu kimliklere uygun dil kullanımı da davranışlara eşlik etmektedir. Sosyal yaşamda birçok statüye sahip olduğumuzu düşünürsek -arkadaş rolünde, anne ya da baba rolünde, öğretmen rolünde, işveren ya da çalışan rolünde- gün içinde çok farklı dil kullanımlarımızın meydana geldiğini söylemek mümkündür. Çünkü sokakta, iş yerinde, devlet dairelerinde, alışverişte ve

daha pek çok yerde muhatabımıza ve koşullara, hatta statümüze göre de bu dil kullanımlarımız değişiklik göstermektedir.

1.1.3. Kültürün Toplumsal Cinsiyete Etkisi

Ann Oakley'e göre, toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin "dişil" ve "eril" olarak sosyal sınıflandırmasına işaret etmektedir (1972: 99). Toplumsal cinsiyet rolleri her kültürde farklı özellikler gösterir ve kişilerin içinde doğdukları toplumun beklentilerini kabullenmekten başka seçeneği yoktur. Çünkü cinsiyet kimlikleri toplumda ortaya çıkan eylemlerin tekrarından ileri gelmektedir ve toplumsal uygulamaların paylaşılmasıyla şekillenmektedir (Meyerhoff, 2006: 211). Butler'ın dediği gibi asıl olarak biyoloji değil, kültür kaderdir (2014: 53). Bu sebepten De Beauvoir; kişi kadın doğmaz, kadın olur (1993: 231), diyerek yine toplumu işaret etmektedir. Hem bireysel hem de toplumsal ilişkiler sosyal ve kültürel açıdan "cinsiyet kültürü"nü oluşturmaktadır. Türköne'ye göre cinsiyet kültürü bir toplumda kadın ve erkeğe yönelik tanımlamaları, bunlara ilişkin imajları, davranış kalıplarını, cinsiyete dair kimlikleri, cinslerin birbirine karşı olan ilişki biçimlerini, tutumlarını, evlenme adetlerini, aile tiplerini, güzellik anlayışlarını ve giyim kuşamlarını da içine alan çok geniş bir alanı ifade etmektedir (1995: 14).

Biyolojik olarak dünyanın her yerinde aynı özelliklere sahip olan kadın, statü olarak her kültürde farklı özellikler göstermektedir. Çünkü toplumların kadın ve erkeğe biçtiği toplumsal roller ve beklentiler birbirinden farklıdır. Neyi yapıp yapmayacağımız, nasıl davranacağımız, ortama göre nasıl konuşacağımız toplum tarafından belirlenmektedir. Butler'a göre kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin sonucu olmayıp onun kadar sabit bir şey de değildir. Bu sebepten "toplumsal cinsiyet"i her zaman içinde üretilip süregeldiği siyasi ve kültürel kesişme noktalarından ayırarak değerlendirmek imkânsızlaşmaktadır (2014: 46,50). Bu açıdan kültüre paralel gelişen toplumsal cinsiyetin değiştirilmesi gerektiğini düşünen feministler için "*kültü*r" kavramının çalışmalarının odak noktası olduğu görülmektedir.

Toplumların tarihsel süreç içinde oluşturdukları maddi ve manevi değerler bütünü olan kültür; coğrafyaya, tarihî olaylara, göçlere, yaşam tarzına göre şekillenirken insanları da benimsenen davranış kalıplarına göre şekillendirmektedir. Bu süreç, doğumla başlayıp ölünceye kadar devam etmektedir. Biyolojik cinsiyete sahip olarak dünyaya gelen insanın başlangıçta toplumsal bir cinsiyeti yoktur. Bebeklikten itibaren içinde doğduğumuz toplumun beklentilerine göre anneden kıza, babadan oğula geçen bir eğitim süreci yaşanır. Bu eğitim ile toplumsal değerler, dünyayı algılama ve muhakeme etme yeteneğine sahip olunacak yaşa gelindiğinde çoktan benimsenmiş olur. Belli bir forma sokulmuş olan beyinler, belli kalıp davranışları öğrenmiş olur ve çoğu zaman bu davranışları sorgulama ihtiyacı hissedilmez. Toplum tarafından oluşturulan ve yazılı olmayan davranış kalıpları yazılı hukuk kurallarından bile daha etkilidir. Bu davranış kalıpları zamanla toplumsal bir norm oluşturur. Birey bu kalıp davranışları öğrenerek sosyalleşir ve kendine toplumda bir yer edinir. Edinilen toplumsal cinsiyetin başlangıçta yeni doğan bir bebek için hiçbir anlamı yoktur. Gaten'a göre herkes doğum sonrası edilgen bir *tabula rasa*'dır (Yuval-Davis, 2003: 32-33). Bu *tabula rasa* toplum tarafından sosyalleşme sürecinde doldurulur. Toplumsal cinsiyet, kültüre göre şekillendiği için bu iki kavram birbirinden bağımsız olarak açıklanamamaktadır.

İnsan beyni en gelişmiş öğrenme sistemine sahiptir. Bu yüzden içinde büyüdüğümüz kültür ve bize öğretilen davranış biçimleri beyinlerimizi şekillendirmede büyük bir rol oynar. Cixous'a göre kültür dediğimiz kavram dilden başka bir şey değildir ve kültür, insan doğar doğmaz içinde bulunduğu dil aracılığıyla kendini (bireye) empoze etmektedir. Bu düşüncede dilin yapısı ikili karşıt terimler üzerine gelişmiştir. Bu karşıtlık bir hiyerarşiyi de beraberinde getirmektedir. Cixous, dildeki bu hiyerarşik yapılanmanın tümünün, insan yaşamından gelip kadın/erkek ilişkilerine dayandığını ifade etmektedir. Ona göre güneş erkek, ay kadın; aktif erkek, pasif kadın gibi belli ikileme dayalı, kadın ve erkekle özdeş tutulan kavramlar pozitif olarak kurgulanmaktadır (Donovan, 2015: 216). Ancak Irigaray, Batı kültürünün her şeyin ya bir şey ya da diğeri olması gerektiğini ileri süren anlayışına karşı çıkmaktadır (1985: 83). Bu şekilde kadını erkeğin zıttı olarak cinsiyet açısından konumlandıran psikanaliz kuramına da eleştirel bir bakış getirilmektedir.

1.1.4. Toplumsal Cinsiyetin İş Bölümü Yaratması

Antropolojik bulgulara göre cinsiyet rolleri, insanlar arasındaki en eski iş bölümünü yansıtmaktadır. Zanden'e göre güç, para ve saygınlık ile ödüllendirilen kamusal alandaki çalışma ve değersizleştirilmiş, tecrit edilmiş bir alan olarak kabul edilen özel alandaki çalışma arasında iş bölümü söz konusudur (1993: 221). İlkel toplumlarda toplayıcılıktan avcılığa geçişte ilk olarak ekonomik iş bölümü cinsiyet ve yaş ayrımına bağlı bir şekilde geçekleşmiştir. Yeni aletlerin: ok, kaman, mızrak, balta, ağ vs. geliştirilmesiyle toplum üyeleri arasında bir görev bölümü oluşturulmuş ve ilk ekonomik farklılaşma doğmuştur. Analık görevi ve gelecek kuşakların bakımı, ev işleri gibi görevleri kadınlar üstlenirken, erkekler de yiyecek et, balık ve giyecek deri işlerini karşılamaya başlamışlardır (Bayat, 2010: 42). Bu şekilde bir görev dağılımı kadın ve erkeğin toplum içindeki rolünü keskin bir biçimde birbirinden ayırmış ve toplumsal düzen yeni bir boyut kazanmıştır. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki bu iş bölümü, günümüzde kadının toplumsal konumunun temelini oluşturmaktadır.

Sundin'e göre toplumsal cinsiyet düzeni, tüm toplumsal sistemde, örgütsel düzeyde, çalışma ilişkileri, iş ve meslek düzeyinde işlemekte (1995: 341), kadın ve erkekler arasındaki ilişkileri erkekler lehine ayrımcı zihniyetle, kadının erkeğe göre düşük statüsünü toplumsal yaşamın her alanında vurgulayarak örgütlemektedir. De Beauvoir, özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla kölelere ve toprağa sahip olan erkeğin kadına da sahip olduğunu vurgulayarak bu durumu, kadın cinsinin en büyük tarihsel yenilgisi olarak nitelendirmekte ve sebebini iş bölümünde birtakım yeni araç ve gereçlerin türetimiyle açıklamaktadır (1993: 57).

Erkek, fiziksel olarak kadından güçlü olduğu için zamanla aile reisi statüsünü kazanmıştır. Ailenin geçim yükünü üstlenen erkek, ekonomik gücü eline geçirerek aynı zamanda aile içinde söz sahibi olma üstünlüğünü de elde etmiş olmaktadır. Bu ekonomik güç, erkek egemenliğini ortaya çıkarmıştır. Tarhan'ın da belirttiği gibi egemenliğe dayalı modellerde kadının haklarından değil, görevlerinden bahsedilmektedir (2015a: 126). Kaçınılmaz olarak gerçekleşen bu görevler için toplumsal düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşması yapısal-işlevselciler tarafından gerekli görülmektedir (Erdoğan, 2008: 127). Ancak bu durum erkeklerin

toplum içinde daha üstün olmalarını haklı çıkarmamakla birlikte farklılıklar eşitsizlikle aynı anlama gelmemektedir.

1.1.5. Toplumsal Cinsiyet ve Güç

Cinsiyet yalnızca biyolojik ya da kültürel değişikliklerle değil güçle de ilgilidir. Çünkü toplumsal düzende güç kavramının cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu eşitsizlik de cinsiyet rolleriyle ilişkili olarak cinsiyet ayrımcılığına sebep olmaktadır. Eğitimden siyasete, ekonomiden sosyal yaşamın bütün alanlarına kadar görülen cinsiyet ayrımcılığının oluşumunda erkek ve kız çocukların yetiştirilme tarzının etkin bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Sankır'a göre bu güç ayrımı ve sembolik baskınlık dil kullanımıyla sağlanmaktadır. Bireyin benlik ve kimlik potansiyellerinin ortaya konmasında kullanılan dil, ataerkil yapılanma nedeniyle eril zihinsel kodlar içermektedir. Yeryüzündeki her dil için geçerli olan bu durum, kadınları olumsuz yönde etkileyerek kadınların kendilerini ifade ederken ve diğerleriyle gerçekleştirdiği etkileşimleri değerlendirirken kendilerini erkeklerin bakış açısına göre konumlandırmak zorunda bırakmaktadır (2010: 23-24). Çünkü dil, sözcüğün gerçek anlamıyla erkekler tarafından üretilmiştir ve hâlâ erkeklerin kontrolü altındadır. Spender'a göre tarihsel olarak yapılar, kategoriler ve anlamlar erkekler tarfından üretilirken kadınlar bu süreç içinde çok az rol almış ya da hiç almamıştır. Ayrıca dil üzerindeki bu tekel, erkeklerin kendi önceliklerini garanti altına alma yöntemlerinden biridir ve sonuç olarak, kadınların görünmez veya "öteki" konumunda olmalarına neden olmaktadır (1990: 12,97). Bu şekilde erkek, norm olarak kabul edilmekte, kadınlar da erkeklerin oluşturduğu dili konuşmak zorunda bırakılmaktadır. Sonuç olarak da toplum içinde kadın ve erkek arasında büyük bir eşitsizlik oluşmaktadır. Bu doğrultuda Lakoff, dili incelemek suretiyle eşitsizliğin var olduğu alanların belirlenebileceğini ifade etmektedir (1973: 51). Romaine de aynı şekilde erkeklerin avantajlarının buluduğunu belirtmektedir; çünkü onlara göre konuşmada cinsiyetçi bir kullanım yoktur, erkekler boş konuşmayan ya da dedikodu yapmayan insanlar olarak algılanmaktadır (tarihsiz: 2).

Engels, erkeğin kadın üstündeki egemenliğini tarihteki ilk sınıf çatışması olarak nitelendirmektedir. Çünkü maddi gücü eline geçiren ve miras bırakacak mülkü olan erkek için kadın, onun kölesi olmakta ve basit bir çocuk doğurma aracı hâline

dönüşmektedir. Böylelikle erkek, babalığını güvence altına alırken ilk sınıf baskısını eril cins dişi cins üzerinde kurmuş olmaktadır (Donovan, 2015: 148).

Erkeklerin kadın üstünde kurmuş olduğu güç, zamanla kadınları farklı arayışlara yöneltmiştir. Berktay, bu durumu Çin'in Hunan eyaletinin dağlık bölgelerinde bir zamanlar sadece kadınlar arasında kullanılan bir dil ile örneklendirmektedir. Kadınlar tarafından yaratılan ve sadece onların bildiği bu dili kadınlar yüzyıla yakın bir süre yelpazelerinin, başörtülerinin, mendillerinin üzerinde birbiriyle iletişim kurmak, dayanışmalarını kuvvetlendirmek için kullanmıştır (2003: 12). Kadınların erkek üretimi dil karşısında kendine yer edinebilmesi ise toplumun ortaya koyduğu dile eleştirel bakabilmesiyle ve kendine özgü bir anlatım biçimi yaratarak ataerkil sistemin ortaya koyduğu kuralları sarsmasıyla mümkün olacaktır.

Güç kavramı sadece erkeklerin kadınlar karşısındaki üstünlüğü olarak konumlanmamaktadır. Çünkü toplumda sadece kadın ve erkek olarak iki büyük grup yoktur. Gücü elinde barındıran bir grup hem kadınlar hem de erkekler üzerinde etkili olabilmektedir. Bu durumda toplum tarafından insana biçilen rollerin dışında, toplumda tahakküm sahibi olan grupların dili kendi lehine kullanıp insanların konuşmalarını yönlendirmeleri de söz konusu olmaktadır. Bu yüzden Pierre Bourdieu, *sözlere direnme sanatını* öğretmenin önemini vurgulamaktadır. Bourdieu'ye göre sözlere direnmek, insanın sadece istediği şeyi söylemesi, toplumsal anlamla yüklü ödünç sözlerle konuşturulmak veya kendileri de konuşturulan sözcüler tarafından konuşturulmak yerine sadece konuşmak; etkisizleştirilmiş, örtmeceli, bayağılaştırılmış sözlere, önergelerin, kararların, platformların veya programların sessizliğe varıncaya kadar pürüzleri giderilmiş, törpülenmiş sözlerine direnmektir (1997: 16).

1.1.6. Kadın-Erkek Eşitsizliğine Feminist Bakış

De Beauvoir'a göre kadınlar erkeklerin olumsuzu olup, eril kimliğin kendisini farklılaştırırken karşısına aldığı eksiklik olarak kabul edilmektedir. Ancak bireyin içinde taşıdığı eksiklik kadında olumlu bir biçimde canlanmakta ve erkek, onun aracılığıyla kendine ulaşmaya çalışarak varlığını gerçekleştirmeyi ummaktadır (1993: 47,94,113,156). Bu görüş psikoanalizin kurucusu Freud'un kadını, erkeğin eksiği

kabul eden görüşüyle paralellik göstermektedir. Freud'un kadın ile erkeğin aile içinde rollerini belirlemeye yönelik deneysel çalışması ve çocuğun toplumsal olarak belirlenmiş yetişkinlik rolüne doğru gelişim sürecini betimlerken kadını sadece biyolojik özellikleri yönünden eksiklik (Donovan, 2015: 117,184) olarak tanımlamasına ve ikincileştirilmesine feministler şiddetle karşı çıkarak, eril ve dişil olarak bir ayrım yaratmak yerine ikisi arasında bir denge kurmanın gerekli olduğunu, bunun için de dişil tarafı kuvvetlendirmek gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Kadın ve erkek arasında toplumun bütün kesimlerinde ciddi bir eşitsizliğin olduğu ve davranışlara yansıdığı görülmektedir. Connell'e göre kadınlarla erkekler arasında hemen her toplumda görülen eşitsizliklerin kaynağını; kişisel duygular ve kişiler arası ilişkilerden, ekonomik örgütlenme, yaşanan kültür ve devlet düzenine kadar insan deneyimlerinin bütün düzeylerinde görülen karmaşık ilişkiler ağı içerisine gömülü toplumsal cinsiyet ve kesin biçimde birbirinden ayrılan kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır (Sayer, 2001: 13-14). Sosyal ortam ise toplumsal süreçleri yeniden üreterek kadınların erkeklere göre ikinci planda kalmasını sürdürmektedir. Bu konuda ilk ciddi eleştiriler feministler tarafından yapılmıştır. Kadın- erkek eşitsizliğini tartışmaların odak noktası haline getiren – özellikle ikinci dalga- feministlere göre eşitsizliği yaratan toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanması gerekmektedir. Çünkü Ramazanoğlu'nun da belirttiği gibi feministler kadın cinselliğinin tarih boyunca sistemli bir şekilde erkek egemenliğine uyacak şekilde kurgulandığını savunmuşlardır (1998: 96). Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlara karşı yapılan haksızlıklar farklı bakış açılarına sahip olan feminizm hareketleriyle ele alınmıştır.

Liberal feministler kadının hayatının sadece özel alan içinde sıkışıp kaldığını ve kadının da kamusal alanda yeri olması gerektiğini savunurken (Erzene-Bürgin; 2014: 4), varoluşçu feministler temel problemin yetiştirilme tarzında olduğunu ileri sürmüşler, De Beauvoir'ın "*Kadın doğmuyoruz, kadın yetiştiriliyoruz*." (1993: 231) ifadesiyle anlatım bulmuşlardır. Kültürel feministlere göreyse kadın-erkek farklılığı toplumsal çevrenin bir sorunudur. Böyle olunca kadın ve erkeğe atfettiğimiz özellikler değişebilir olarak görülmelidir (Donovan, 2015: 127). Çünkü kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller hem toplum hayatını hem de bireylerin kimlik

gelişimini olumsuz yönde etkileyerek kadınlara da erkeklere de zarar vermektedir. Örneğin kadınların öfkelendiğinde bunu dışa vurabilmesi ve erkeklerin üzüldüğünde ağlayabilmesi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın karşılanamayıp toplumsal beklentiler sonucu bastırılması ise ciddi problemlere yol açabilmektedir.

Postmodern feministler ise kadın- erkek eşitsizliğinin somut ekonomik, siyasal ve sosyal yapılardan değil, dilin kendisinden kaynaklandığını iddia etmektedir. Hatta dilin yapısının kökünden yıkılıp yeniden yapılandırılmasını savunacak kadar ileri gitmişler ve kadınların erkekler tarafından yok sayılmasının tek sebebini dildeki cinsiyetçilik olduğunu savunmuşlardır. Marksist feministler ise ideolojilerini kadının sömürülmesi üzerine kurmuşlardır. Onlara göre kadın ve erkek arasındaki ilişki sömürenler-sömürülenler tarzındaki ilişkidir. Kadınlar sömürülmekte ve erkekler de onları sömürmektedir (Erzene-Bürgin, 2014: 13-29).

1.2. KADIN VE ERKEĞE TOPLUMSAL AÇIDAN BAKIŞ

Yoder, kültürlerin neyin erkeksi ya da kadınsı olduğuna yönelik tanımlar barındırdığını belirtmektedir (1999: 68). Yani kadınlık ve erkeklik tanımlanmış toplumsal rollerdir ve kadınlarla erkeklerin sosyal hayattaki konumu da kendisinden beklenilen davranış örüntüleri de açık bir şekilde belirlenmiştir. Üstelik her toplumda kadın ve erkek farklı şekilde algılanmış ve belli kalıp ifadelerle nitelendirilmiştir. Eril ve dişil özellikler olarak da belirtilen kadınsılık ve erkeksilik, kadın ve erkeğin tek ve değişmez özelliği değildir. Yani bir özellik her iki cinse ait olan bireyler tarafından sergilenebilmektedir. Merhamet, başkaları için fedakârlık yapmak, uyumlu ve itaatkâr olmak gibi davranışları dişil değerler olarak nitelendiren Sancar'a göre, modern toplumsal ilişkilerde bu tür davranışlar insanın güçlü ve başarılı olmasını sağlamada geçerli ve arzulanan davranışlar olamaz; dişil değerler ancak özel yaşamda, aile ve çocuklarla ilişkilerde, cinsellik ve dostluk ilişkilerinde geçerli davranışlar olabilir (2013: 170). Bu davranış ve bunlarla ilişkili değer farklarının aynı zamanda cinsiyet farkları tanımlarıyla ilişkili olduğu, kadınların ve erkeklerin sahip oldukları özellikler olarak kabul edildiği bilinmekte, toplumsal cinsiyete uygun davranış biçimlerinin birçok toplumda benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Ersöz, dişilik ve erillik davranışlarının özelliklerini şu şekilde belirtmektedir: Dişilikler; yumuşaklık, konuşkanlık, anlayışlılık, naziklik, diğerlerinin duygularının farkında olmak, dinine bağlılık, dış görünüşüyle ilgili olma, alışkanlıklarında düzenlilik, güvende olma ihtiyacı çok güçlü, duygularını kolay ifade edebilme, sanat ve edebiyattan hoşlanma ve sosyal bilimlere yönelimli olma. Erillikler ise; saldırganlık, bağımsızlık, duyguların gizlenmesi, nesnel davranma, kolay etkilenmezlik, başatlık, fen bilimlerine yönelim, bilimsellik, kolay heyecanlanmama, rekabetçi, mantıklı, kamusal alana yönelik, çalışma hayatında başarılı, yetenekli, kuvvetli, kolay incinmez, maceracı, kararlarını kolayca verebilen, ağlamaz, liderlik özellikleri ve kendine güven duygusudur (2010: 170). Bu şekilde kadın zayıf ve kırılgan, erkek ise güçlü olma özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Kadın ve erkeğe bakış açısına göre her toplumda toplumsal rollerin farklılık göstermesine rağmen ana çatının benzer olması kişilerin eril ve dişil olarak sosyolojik açıdan ikiye ayrılması gibi toplumların da iki kategoride tanımlanmasını ortaya çıkarmıştır: eril ve dişil toplumlar. Böyle bir ayrım yapılırken kadınların ve erkeklerin sahip olduğu özellikler evrensel gerçeklik olarak baz alınmakta, kadınlara yakıştırılan değerler dişil toplumların, erkeklere yakıştırılan değerler de eril toplumların özellikleri olarak kabul edilmektedir. Bu durumda aslında erillik ve dişilliğin biyolojik cinsiyetten bağımsız olduğu, toplumsal cinsiyetle ilişkili olduğu görülmektedir.

Toplumsal roller açısından kadın ve erkeklerin arasında çok büyük farklılıkların olduğunu ve bu farklılıkların çoğunun toplumsal baskılardan kaynaklandığını belirten Leung ve Moore'e göre eril toplumlarda erkekler; iddiacı, sert ve materyalist özellikler gösterirlerken kadınlar; alçak gönüllü, nazik, hassas, şefkâtli, daha çok hayatın niteliğine önem veren özellikler göstermektedirler. Bu toplumlarda kararlılık, canlılık ve hırs daha erkeksi görülürken; nezaket, şefkât ve ilgi kadınsı olarak algılanır (2003: 2-3). Bu durumda eril toplumlarda cinsiyet rolleri açıkça birbirinden ayrılmıştır ve erkekler avantajlı konumdadır. Kadınlar daha çok çocuklarını besleyip büyüten kişi olma rolünü üstlenirken erkeklerin baskın bir konumda olduğu görülmektedir.

Eril toplumlardaki erkek ve kadın arasındaki sert çizgilerin dişil toplumlarda ortadan kalktığı, insanlara ve ilişkilere daha fazla değer verildiği, sorunların uzlaşmalarla çözümlendiği görülmektedir. Temel ve diğerlerine göre, dişil kültürlerde nezaket, şefkât ve ilgi gösterme gibi özellikler hem kadınlarda hem de erkeklerde bulunmaktadır. Eril kültürlerde iddiacı olmak önemliyken, dişil kültürlerde alçak gönüllü olmak önemlidir (2006: 30). Toplumsal cinsiyet rollerinin iç içe girdiği bu toplumlarda yaygın olarak kadınların sergilemesi gerektiği düşünülen alçak gönüllülük, şefkât, maddi olmayan değerlere önem verme gibi davranışların hem bayanların hem de erkeklerin özelliği olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kişiler arasında mükemmel bir uyum olduğu ve insan ilişkilerine değer verildiği söylenebilmektedir.

Afrika toplumları ve özellikle de evlilik ve akrabalık ilişkilerinde uzman bir antropolog olan Héritier, kadın doğası ve erkek doğası diye evrensel bir inanışın olduğunu ve bunun en eski toplumlarda dahi görüldüğünü belirtmektedir. Buna göre: kadınlar, zayıf, aptal, meraklı, pek güvenilir olmayan, geveze, kıskanç, aklı havada, mantıksız ve histeriklerdir. Yahut da, o kadar olumsuz olmayan bir nitelendirmeyle kırılgan, yumuşak, fedakâr, saf, utangaçlar. Bütün bu özellikler doğalarında vardır. Erkekler ise doğaları gereği güçlü, mantıklı, iradeli ve cesurdur (Heritier vd., 2014: 4-5). Dolayısıyla da kadında bulunan olumsuzlukları denetim altında tutmak için erkeğin egemen konumda olması uygun olacaktır. Tabiî ki bu inanışlar kültüreldir. İki cins arasında herhangi bir üstünlüğü haklı çıkaracak biyolojik bir özellik yoktur. Yani kadın ve erkeğin biri zayıf diğeri ise güçlü değildir, sadece aralarında birtakım farklılıklar vardır. Ancak Butler'ın da belirttiği gibi, kadınlar yaşamlarında ya yanlış temsil edilmekte ya da hiç temsil edilmemektedir (2014: 43).

Irigaray'a göre kadınlar düşünülemeyen cinsiyeti, dilsel bir olmayışı ve mantığı temsil etmektedir. Yani kadının cinsiyeti yoktur (Butler, 2014: 56). Kadınlar yok sayılırken erkekler karar mekanizması olmakta ve gücü elinde bulundurmaktadır. Irigaray'a göre erkeğin kesin bir mantığa itaat eden logos ve dil aracılığıyla üzerinde çalıştığı kültür, kendi kontrolünde, kapalı bir dünya kurmayı amaçlar. Erkek; kendisini koruyabilsin, kendiyle aynı olanlarla iletişim kurabilsin, bir temel veya araç gibi davranabilsin diye, var oluş öncesinden veya canlı varlıktan/

varlıklardan itibaren kendi başlangıcına ait bir dünya inşa etmeyi sürdürebilmelidir (2014: 22). Kadını erkek tarafından görünmez kılan şey aslında biyolojik özelliklerinden değil, toplumsal cinsiyetine ait rollerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda Wittig'e göre iki cins yoktur, tek bir cins vardır: dişil. "Eril" ise bir cins değildir. Çünkü eril, eril olan değil, genel olandır. "Dişil yazı"[3] diye bir şey de yoktur (1983: 63-64). Cinsiyet araştırmacılarına göre de standart (eril) dil, erkek yapımı dildir; kadın dili (dişil dil)[4] ise bu standartlardan meydana gelen sapmalardır. Ancak Kristeva'ya göre dili biyolojiye yıkmak, kadınların erkeklerden farklı yazdıklarında ısrar etmek bir kez daha kadınlarla erkekleri erkek egemen baskı kalıplarına sokmak demektir. Kristeva, bu durumu da birçok erkeğin feminen tarzda yazı yazma yeteneğine sahip olduğunu belirterek eleştirmektedir (Tong, 2009: 230).

1.2.1. Cinsiyet İdeolojileri

Cinse özgü toplumsal rol dağılımı yapan ve bu çerçevede belli davranış kalıplarının ve değerlerin öğretilmesini içeren bir yaklaşımlar bütünü olarak tanımlanan "cinsiyetçi ideoloji" ya da "cinsiyetçilik", kadın ve erkeğe özgü davranışları kesin bir biçimde ayırırken yaşamın her alanında kadının erkeğe göre tanımlanmasını içermektedir (Çubukçu vd., 2010 : 1-2).

"Erkek egemenliği" veya "erkek üstünlüğü" olarak tanımlanan ataerkillik her alanda erkeğin hâkimiyetini ve yönetimini ifade etmektedir. Curran ve Gurevitch'e göre cinsiyet kimliklerinin tanımlanmasında kendini gösteren ataerkil kültür yapısında kadınsılığın; duygusallık, yardımlaşma, itaat, evcillik, uysallık vb. özellikleri barındırmasına karşın, erkeksiliğin; otorite, güç, mantıklılık, beceriklilik, bireysellik ve acımasızlık gibi özellikleri bir arada bulundurmak durumunda olduğunun kadın ve erkeğe kültür aracılığıyla dikte edildiği görülmektedir (Akter, 2006: 3). Tong; aktif, yüksek, kültürlü ve pozitif olanın her zaman erkek için; pasif, doğal, karanlık, alçak ve genellikle negatif olanın ise kadınlar için kullanılıyor olduğuna dikkat çekmektedir. Kadın bu özellikleriyle kendini erkeğin dünyasına göre belirlemekte, geleneksel olarak bazı mesleklerle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca erkek kendidir, kadın onun diğeri olandır. Böylece kadın, erkek dünyasında onun

[3] Irigaray, dişil yazının olduğunu, ancak tanımlanmasının zor olduğunu belirtir. Çünkü bu yazın asla teoriye tam olarak dökülemez, kapatılamaz, şifrelenemez.

[4] Dişil dil, eril olanın karşısında, erkeğe karşıt olan sadece kadına ait olan bir dil değildir.

kavramları ile var olmaktadır (2009: 7,34,41,224). Bu durumun nedenlerinden bir tanesi âdetler ve cinsiyetlerle ilgili varsayımların toplum tarafından oluşturulan yanlış ideolojilere dayandırılmasıdır. Oluşturulan cinsiyet ideolojileri toplumsal düşünceyi yansıtmaktadır. Eckert ve McConnelle-Ginet'e göre cinsiyet ideolojileri kadın ve erkek doğasına; cinsiyet düzeninin adaleti, doğallığı, çıkışı ve ihtiyaçlarına; farklılığın temel olup olmadığına, korunup korunmamasının gerekliliğine ya da eşitsizlik sorunu yaratıp yaratmama olasılığına göre değişmektedir (Shitemi, 2009: 4).

Augoustinos ve Walker'a göre toplumsal kalıp yargılar (gender streotypes), bir grubun ve üyelerinin zihinsel temsilleridir ve grup üyelerinin gerçek, değişmez özelliklerinden değil, o grubun sosyal ve ekonomik durumundan kaynaklanmaktadır (1995: 39). Birçok toplumda ortak olan bazı yanlış kalıp yargıları Eckert ve McConnelle-Ginet şu şekilde belirtmektedir (Shitemi, 2009: 5):

- Erkekler güçlü, kadınlar zayıftır.
- Erkekler cesur, kadınlar korkaktır.
- Erkekler girişken, kadınlar pasiftir.
- Erkekler cinsellik motivasyonuyla, kadınlar ilişki motivasyonuyla hareket eder.
- Erkekler mantıklı, kadınlar mantıksızdır.
- Erkekler doğrudan, kadınlar dolaylı bir iletişimi tercih eder.
- Erkekler rekabetçi, kadınlar işbirlikçidir.
- Erkekler pratik, kadınlar anaçtır.
- Erkekler sert, kadınlar kibardır.
- Erkekler ağlamaz.

Ayrıca erkekler yüksek sesle düşüncelerini ifade ederken, kadınlardan sesini çıkarmaması, hanım hanımcık olması (Lakoff, 1973: 49) beklenir. Spolsky, çocukların ayrımcılığı vurgulayan toplumsal kalıp yargıları çok çabuk öğrendiğini belirtmektedir. Ayrıca kadınların konuşmalarının ev ve ev işleriyle, erkeklerin konuşmalarının ise dış dünya ve ekonomik eylemlerle ilgili olduğu, kadınların daha çok konuştuğu yönünde çok popüler bir önyargının varlığı söz konusudur (1998: 37).

Ancak Wardhaugh sanılanın aksine erkeklerin de kadınlar kadar dedikodu yaptığını, sadece dedikodu yapılan konuların farklı olduğunu, özünde farklılık oluşturan noktanın ise aslında davranış normlarının kendisi olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir (2006: 317).

Bu kalıp yargılar toplum tarafından dayatıldığı için çoğu zaman sorgulanmadan kabullenilmektedir. Erkeği merkeze alan ve kadını olumsuz nitelendiren bu anlayış aynı zamanda bir eşitsizlik yaratmaktadır. Hâlbuki arka planda olan kadın, erkeğin gücünü gösterebilmesi için var olmak zorundadır. Hatta başarılı olan her zaman bir erkekken onun arkasında bu başarıyı sağlayanın bir kadın olduğu söylemi oldukça yaygındır. Bu durumda erkeklerin birbirlerine karşı mı yoksa kadınlara karşı mı güçlü olduğu sorgulanmalıdır.

1.2.2. Özel ve Kamusal Alanda Kadın

Geleneksel aktarımlarda kadının "özel" alanla, erkeğin ise "kamusal" alanla ilişkilendirildiği görülmektedir. Erkekler kamusal alanda çalışırken kadınlar özel alanla sınırlandırılarak kadınlara üretimle ilgili üç farklı rol yüklenmiştir. Çimen bu rolleri şu şekilde belirtmektedir: Kadının çocuk doğurması ve yetiştirmesi *biyolojik yeniden üretim*; evin günlük işlerini yapması ve ev halkının ihtiyaçlarını karşılaması *günlük yeniden üretim* ve çocukların toplumsallaşma sürecinde etkili olması *ideolojik yeniden üretim* alanlarında kadının üstlendiği rolleri oluşturmaktadır (2011: 35).

Sankır'a göre kadın; özel alana ait, doğaya yakın, seyredilen, edilgen, tüketen, bağımlı kavramlarıyla anlamlandırılırken erkek; kamusal alana ait, kültür ve teknolojiye yakın, seyreden, etken, üreten ve özgür kavramlarıyla anlamlandırılmaktadır (2010: 14). Kadın böylece erkek dünyasında onun terimleriyle bir anlam kazanmakta, ya görmezlikten gelinmekte ya da "erkeğin diğeri" olarak kabul edilmektedir.

Ataerkil toplum düzeninde erkek aile reisi olarak görünse de en büyük rol ve etki kadına aittir. Çocuğu yetiştiren ve doğurganlık özelliği ile aile kurumunun devamını sağlayan kadındır. Ancak bu durum, görünmez kılınmıştır. Aile düzenindeki ataerkil yapılanma devlet düzeninde de görülmektedir. Ayrıca kadına yıllarca eğitim hakkının verilmemesi ataerkil düzeni güçlendirirken kadının özel alan

ile sınırlandırılması kendini geliştirmesine engel olmuştur. Ev temizlemek, yemek yapmak, çamaşır- bulaşık yıkamak, ütü yapmak, çocuk bakmak ile yükümlü olan kadın, özel alandaki bu işlerle boğuşurken bir kısırdöngüye yakalanmış gibidir. Kadının toplumsal statüsünün yükselmesi ve çalışma hayatına girmesinden sonra da kadından bu eylemleri sürdürmesi beklenmektedir. Dışarıda çalışan kadının eve geldikten sonra da birinci görevi ev işi ve çocuk bakımıdır. Erkekler iş dönüşü hazır bir masa beklerken kadınlar bu masayı hazırlamakla yükümlüdür.

Kadını özel alanla sınırlandırarak iktidarı, gücü erkeğin eline veren sistemde Vilar'a göre erkeğin sahip oluğu güç aslında bir köleliktir. Çünkü erkeğin kadından daha güçlü olduğu düşünülse de ailesinin sorumluluklarını üstüne alan erkek özgür olmamaktan alınan haz ilkesine göre yaşar. Kendisine ihtiyaç duyulduğunda kendini daha güçlü hisseder, kendisine köle olunacak bir kadını seçer ve sadece onun kölesi olmaya razı gelir (1994: 13).

Şaman kültüründe, genelin aksine kadının özel alan dışında kamusal alanda da söz sahibi olması kayda değerdir. Çünkü bütün toplumlarda en eski ve en kuvvetli şamanların kadınlar içinden çıktığı bilinmektedir. Bayat'a göre Türk kültüründe kadın şamanlar kökeni açısından Mitolojik Ana kompleksine bağlı olup kadın, başlangıçla simgelenmektedir. Son dönem araştırmaları da şamanlığın köken bakımından anaerkil diye adlandırılan, ancak varlığı tarihsel olarak belgelenemeyen bir dönemde ortaya çıktığını bulgulamıştır. Çok geniş bir coğrafyada farklı kültürlerde şaman kültürünün izleri görülmekte ve kadın şamanlar toplumdaki diğer kadınlardan farklı bir muamele görmektedirler. Türk şaman anlatıları da kadın şamanların yalnız özel alanda değil, kamusal alanda da etkin konuma sahip olduğunu göstermektedir (2010: 15,22,33).

1.2.3. Kadın ve Erkeğin Birbirlerini Algılaması

Kadın ve erkeklerin davranış biçimlerindeki farklılıklar toplumsal kimliğin ötesinde bir gerçekliğe işaret etmektedir. Çünkü cinsellik sosyobiyopsikolojik bir olgudur (Tarhan, 2015a: 37) ve cinsiyete dayalı davranış biçimlerinin bir kısmı doğuştan gelirken bir kısmı da sonradan kazanılmaktadır. Toplumsal örüntülerin açıklayamayacağı bazı davranışların kökenleri biyolojide aranmalıdır. Örneğin

erkeklerin daha basit, kadınların ise daha karmaşık olduğu düşüncesinin toplumsal bakış açısıyla oluşturulduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak bu konu çalışmamızda derinlemesine ele alınmayacak, sadece kadın ve erkeklerin farklı dil kullanmalarındaki sebeplerden biri olarak bazı noktalarda değinilecektir[5].

Kadınların farklı bir psikolojik ve zihnî organizasyonları bulunduğuna işaret eden Mudd'a göre kadınların hedefleri, arzuları, duyarlılıkları ve genel olarak ruh dünyaları kendine özgü olması sebebiyle kadınlar, toplum içerisinde farklı bir tutum ve tavır içerisindedirler (2002: 59). Benzer bir görüşe sahip olan Donovan da kadınların, insanlar ve tüm hayat biçimleri arasındaki kolayca fark edilmeyen bağlantıları anlamakta akılcılığın ötesine giden sezgisel bir algılamaları olduğunu belirtmektedir (2015: 79).

---

[5] İnsan davranışlarının biyolojik yönü genetik ve kimyasal izleyiciler, pozitron-emisyon tomografisi (PET) ve fonksiyonel manyetik görüntüleme (fMRI) gibi yeni araçlar ile beynin fonksiyonlarının takip edilebilmesiyle artık açıklanabilmektedir. Nöro-psikiyatri profesörü Brizendine, nöroendokrınoloji, genetik bilimi ve moleküler nörobilim alanlarında araştırma sonuçları ve gelişmeleri; nöropsikoloji, bilişsel nörobilim, çocuk gelişimi, beyin görüntüleme ve psikonöroendokrinoloji çalışmalarından yola çıkarak hazırladığı "Kadın Beyni" ve "Erkek Beyni" çalışmalarında beynin biyolojik yapısını ve çalışma sistemini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Brizendine'e göre çalışan insan beyni sorunları çözerken, kelimeler üretirken, anıları hatırlarken, kararlar alırken, yüz ifadelerini yorumlarken, aşık olurken, bebeklerin ağlamasını dinlerken, öfke, üzüntü ya da korku hissederken sorunları çözerken, kelimeleri kullanırken, hatırlarken, yüz ifadelerini değiştirirken, depresyondayken, endişe duyarken gözlemlenebilmekte, böylece kadınlar ve erkekler arasındaki genetik, yapısal, hormonal ve beynin işleyişiyle ilgili farklılıklar tespit edilebilmektedir (2015: 25). Daha ayrıntılı bilgi için bak.: Louann Brizendine, Kadın Beyni (Çev: Zeynep Heyzen Ateş), 12.Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2014, Louann Brizendine, Erkek Beyni (Çev: Gül Tonak), 5.Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2015, Louis Cozollino, İnsan İlişkilerinin Nörobilimi, İstanbul:2014, Cordelia Fine, Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, Çev.:Kıvanç Tanrıyar, İstanbul: Sel Yayıncılı:483, 2010, Daniel Goleman, Duygusal Zekâ, 31.basım, İstanbul: Varlık Yayınları, sayı:946, 2007, John R. Searle, Bilinç ve Dil, çev: Muhittin Macit ve Cüneyt Özpilavcı, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005, Nevzat Tarhan, Yunus Terapi, 2.Baskı, İstanbul: Timaş Yayın Grubu, 2013, Nevzat Tarhan, Kadın Psikolojisi, 82.Baskı, İstanbul: Nesil Yayın Grubu, 2015a, Nevzat,Tarhan, (2015b) Mesnevi Terapi, 11.baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015b, Nevzat Tarhan, Değerler Psikolojisi ve İnsan-Güzel İnsan Modeli, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015c

Kadınlarla erkeklerin birbirlerinden nasıl farklı olduklarını, iletişimde dili niçin farklı kullandıklarını, sahip oldukları biyolojik özelliklerinin birbirlerini anlamlandırmalarını zorlaştırdığını ayrıntılarıyla ele alan John Gray'a göre kadın ve erkeklerin birbirlerini anlamasının sırrı kullandıkları dili çözmekte yatmaktadır (2015: 68). Çünkü kadınlar ve erkekler dili farklı amaçlar doğrultusunda kullanmaktadırlar ve bu farklılık biyolojik eğilimle alakalıdır.

Deborah Tannen, kadın erkek konuşmalarından yola çıkarak yaptığı çalışmasında, kadın ve erkeklerin aynı olay karşısında farklı davranış sergilediklerini, ancak bu farklılığın toplumsal rollerden değil yapısal özelliklerden kaynaklandığını belirterek biyolojinin etkisine gönderme yapmakta, bu farklılıkların temel nedenini kadınların ilişkilerde yakınlık, erkeklerin ise bağımsızlık üzerinde odaklanmasına bağlamaktadır. Tannen'e göre yakınlık, bireyin karmaşık dostluk ağlarının pazarlığını yaptığı, farklılıkları en aza indirgemeye çalıştığı, fikir birliği elde etmeye uğraştığı, farklılıkları vurgulayacak üstünlük görünümlerinden kaçındığı, bağlantılardan oluşan bir dünyanın anahtarıdır. Bağımsızlık ise mevki dünyasının anahtarıdır; çünkü mevki sahibi olmanın başlıca yollarından biri, diğer insanlara ne yapacaklarını söylemektir, emir almak ise düşük mevkinin bir göstergesidir. İnsanın yakınlığa da bağımsızlığa da ihtiyacı olduğu hâlde kadınlar birincisine, erkekler ise ikincisine odaklanma eğilimindedir. Bu duruma evli çiftler üzerinden örnekler verir. Örneğin birçok kadın, her önemli dönemeçte hayat arkadaşına danışmanın doğal olduğunu düşünürken, çoğu erkek kararları otomatik olarak, eşine hiç danışmadan verir. Kadınlar kararların konuşulup uzlaşarak alınmasını bekler. Konunun üzerinde konuşmak hoşlarına gider, çünkü bunu katılımın ve iletişimin göstergesi sayarlar. Ama erkekler genelde, önemsiz saydıkları bir konuyu uzun uzun konuşmaktan hoşlanmazlar, danışmadan harekete geçememek onlara zincire vurulmuş gibi bir duygu verir. Kadınlar "*Ne dersin*?" diye genel bir tartışma açtıklarında erkekler çoğu zaman kendilerinden bir karar istendiğini sanır ve ortaya bir çatışma çıkar (2008: 14,16). König bu durumu kadın ve erkeklerin farklı toplumsallaşma süreçlerinden geçerek değişik davranış biçimleri edinmelerine bağlamaktadır. Dolayısıyla da kullandıkları dil biçimleri birbirinden farklıdır. Erkeklerin kullandığı kimi sözcük ve deyimleri kadınlar anlarlar, ancak kullanmazlar. Aynı biçimde erkekler de kadınların kullandığı sözcüklere konuşmalarında yer vermezler (1992: 27). Farklı biyolojik ve

psikolojik organizasyonlara sahip olan kadın ve erkekler birbirlerinin sahip olduğu özellikleri tanıyıp anlamadıkları sürece de bu farklılıklar çatışmaların temelini oluşturmaya devam edecektir. Kadınlar ve erkeklerin aynı lisanı konuşsalar bile birbirlerini anlamadıkları sürece farklı dilleri konuştukları söylenebilmektedir. Farklı dil kullanımları dolayısıyla da iletişim sorunları yaşanmaktadır.

Kadın ve erkeklerin iletişimde sorun yaşamalarının sebeplerini Maltz ve Borker şu beş öğede açıklamaktadır (Şimşek, 2006: 92):

- Soruların anlamı konusunda iki farklı yorum vardır. Kadınlar soruları konuşmanın sürdürülmesi için gerekli görürken, erkekler soruları bilgi edinme amacı ile kullanırlar.
- İfadelere başlanmasına ve takip eden ifadelere bağlamaya dair iki farklı görüş söz konusudur. Kadınlar için, neyin söylendiği ve ona dair bağlantının sağlanması için bir kural işlerken, erkekler için takip eden yorumları dikkate almamak yaygındır.
- Sözel saldırganlık kendini kadınların ve erkeklerin konuşmalarında farklı biçimlerde ortaya çıkar. Kadınlar, sözel saldırganlığı kişisel, olumsuz ve karmaşaya yol açan şeklinde alırken, erkeklerin sözel saldırganlığı konuşmanın akışını organize etmek için kullandıkları görülür.
- Konu akışı ve konu değiştirme konusunda da iki görüş mevcuttur. Erkekler için konu daha dar bir yapıda tanımlanırken, anlatılanlar belli bir konu içinde kalır. Kadınlar için ise bir konudan bağlantılı diğer konulara geçiş söz konusudur.
- Problemlerin paylaşılması ve tavsiye verilmesinde de farklılık söz konusudur. Kadınlar sorunlarını birbirleri ile konuşma eğilimindedirler ve kendi deneyimlerini diğerinin problemini dinlerken paylaşmaktan çekinmezler. Erkekler ise kendilerine sorunlarını açan kadınları ya da diğer erkekleri bu soruna yanıt aradıkları şeklinde algılama eğilimindedirler. Fikrine başvurulan uzmanlar olarak çözüm önerileri sunarlar.

1.2.4. Değişmeyen Kadın Algısı

"Kadın, bir takım niteliklerin yokluğundan ötürü kadındır" diyen Aristo, kadınların karakterini doğal bir eksiklikle yaralı diye kabul etmek zorunda olduğumuzu, Saint Thomas da, kadının "yarım kalmış bir erkek", "rastlantısal" bir varlık olduğunu belirtmektedir (De Beauvoir, 1993: 16-17). Daha başlangıçta kadını yok sayan bir anlayışın asırlarca varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Irigaray'a göre, başlangıçta filozoflara ilham veren bir dişidir –doğa, kadın, Tanrıça. Ancak bu dişi gizli tutulmuş, kelimeler eksik kaldığı ya da bu kaynağı kendisine saklamayı tercih

ettiği için ondan pek söz edilmemiş ve sonuç olarak da unutulmuştur. Dahası erkekler eril bir dille onlarda –doğa, kadın, Tanrıça- ikamet ederler ve bu dil etraflarını saran mevcudu adlandırmaya yardım ettiği gibi onun dışsal ve içsel hafızayı korumasına da yarar (2014: 13,38).

Kadının toplumsal konumu kültürel olarak değişiklik göstermekte ve dilin içine kadını hapseden sistemde kadının durumu, erkeğe göre ifadesini bulmaktadır. Batı kültürü içinde kadının konumunu ve ataerkil sistem içinde nasıl algılandığını M.Ö. 7. yüzyılda Semonides şiirinde şu şekilde aktarmaktadır (Dökmen, 2006: 17):

Kadın Kısmı

Zeus, bizlere en büyük kötülüğü

Kadınları yaratmakla yaptı.

İnsanın karısı yardım eder gibi

Görünse bile anlaşılır ki

Yardım mardım etmemiştir.

Hiç tad alamazsın karınla geçirdiğin günden.

Geçim sıkıntısını, tanrıların en berbadını,

Kapı dışarı etmek için kıçını kaldırmaz.

Tanrının lütfuyla ya da kocanın iyi niyetiyle

Evde huzur sağlanır, her şey yolunda gider

Sandığın an, karı bir kusur bulur kavga çıkartır.

Karı evdeyse bir arkadaşını davet edemezsin,

Oturup iki laf edemezsin, karın rahat bırakmaz ki.

En akıllı uslu görünen karı bile işi azıtır.

Boynuzlanan koca farkına varmaz, ama komşular

Bilir de, bir adam daha kurban gitti diye gülerler.

Her erkek, kusurlarını söyler başkasının karısının,

Ama kendi karısından söz edince över de över.

Hepimiz aldatılıyoruz, gel gör ki farkına varamıyoruz.

Zeus, bizlere en büyük kötülüğü

Kadınları yaratmakla yaptı.

Ayağımızın ucuna gülle bağlı bir zincir taktı,

Bir türlü kurtulamıyoruz

Ta ki bir karı yüzünden patlak veren

Büyük savaşta nice erkek gönüllü olarak

Vuruşup cehennemi boyladığından beri.

(Çeviren: Talat S. Halman, 1996)

Yukarıdaki şiirde Batı kültürü içinde ele alınan kadın algısının Türk kültüründeki kadın algısından –benzer noktalar olsa da- farklı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Her iki kültürde kadının değersizliği vurgulanmaktadır, ancak değersizlikleri farklı şekilde ifade edilmektedir. Türk toplumunda kadının olumsuz özellikleriyle ele alındığı en geniş malzemelerden biri atasözleri olarak karşımıza çıkmaktadır[6]. Atasözlerinden yola çıkarak belirtilen olumsuz kadın algısını Aydınoğlu şu şekilde belirlemiştir: Kadınlar güvenilmezdir, sır tutamazlar, kötü ve tehlikelidirler, bunun için kadınların sözü dinlenmemelidir. Kadın ikiyüzlüdür, hâlden anlamaz, vefasızdır, kavgaya neden olur, açgözlüdür, şeytandır, akıllı değildir, kurnaz olduğu için dikkat edilmelidir, huysuzdur, tüketicidir, gevezedir, güçsüz ve kırılgandır (2015: 224-226).

[6] Bu konu dil ve cinsiyet bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Berktay'a göre, Aristoteles'in sistemleştirdiği kadının varlık nedeninin annelik olduğu ve sadece bu amaçla yaratıldığı düşüncesinin bir sonucu olarak, erkek algılamasının "iyi" ve "kötü" karşıtlığı ortaya çıkmıştır. "İyi kadın", fedakâr eş ve annedir; iyiliğin asıl nedeni de doğaya aykırı davranmamasıdır. "Kötü kadın" ise doğaya aykırı davranarak analık rolünü reddeden, çapkın, sefih, haz peşinde koşan - ama aynı zamanda gizemli, çekici!- "fettan kadın"dır ve modernleşme çabası içindeki Batı hayranı "yeni kadın" işte böyledir. Bu meşum fettan kadın, hayatını haz peşinde koşmaya adamıştır ama mutluluğa kavuşması mümkün değildir; çünkü her şeyden önce doğaya aykırı davranmaktadır (2003: 159-160).

Güden'in muhafazakâr ve karşı görüşe sahip olan iki gazetedeki kadın için kullanılan kelimeleri incelediği çalışması toplumdaki iki büyük kitlenin kadın algısınının belirlenmesi açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Kadının ikincil olarak yansıtıldığı gerçeği burada da karşımıza çıkmaktadır. Muhafazakâr gazetede kadın çeşitli kimliklerle yansıtılarak cinsiyetçilik yaratan ifadelerin daha fazla kullanıldığı, kadının namus anlayışıyla özdeş tutulduğu, sol görüşe sahip olan gazetede ise bu tutumun eleştirildiği; muhafazakâr gazetede kadın ve erkek rollerinin keskin bir şekilde birbirinden ayrıldığı, kadının sadece ev içi alanla sınırlandırıldığı, sol görüşe sahip olan gazetede ise bu rollerin daha eşitlikçi biçimde olduğu, kadının kamusal alanda görülmesine karşılık ev içinde yine gizli bir hiyerarşinin olduğu görülmektedir (2006: 81-82).

1.2.5. Modernizmde Kadın

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da modernizmin son zamanlarda insanlara biçtiği rollerdir. Bireyselliğin ön plana çıktığı modernizmde birçok değerinkaybedildiği, yeni davranış modellerinin ortaya çıktığı, kadının tüketim malzemesi olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Zayıf olması, modayı takip etmesi, makyaj yapması, para kazanması gibi beklentilerin ortaya çıkması, kadının özellikle cinsel bir obje olarak reklam sektöründe kullanılması, kadının toplumsal statüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Kozmetik ve moda sektörü de kadının ötekileşmesine hizmet etmekte ve kadınlar, kendilerini erkekler tarafından belirlenmiş güzellik standartlarına göre ölçmeye itilmektedir. Bu yönlendirme çoğu zaman kişiler farkında olmadan gerçekleşmektedir. Artık teknolojik gelişmeler

sayesinde eşik altı bilgilerle insan bilincine yön verilebilmekte ve değişen değer yargılarının bireyin bilincine yerleşmesinde nörolojik yöntemler etkili bir şekilde kullanılabilmektedir. Nöropazarlama tekniği buna bir örnek oluşturmaktadır. Tarhan, bu yöntemde sinir sisteminin beyni yanıltarak onu kurgulanan biçimde yönlendirebildiğini belirtmektedir. Örneğin film izlerken beynimizin algıladığı ama göremediğimiz 25. kareler bize hep bir mesaj vermekte ve bizi yönlendirebilmektedir (2013: 84). Bu mesajlar toplumsal algılarımızı da değiştirip şekillendirmektedir. Bu şekilde bir zamanlar kabul görmeyen birçok değerin zamanla normalleştirildiği görülmektedir.

Her zaman dış görünüşüyle ön planda olan kadının en büyük özgürlüğü kıyafet ve renk seçenekleridir. Diğer bütün konularda ise erkelerden yardım alması, erkeklere de zayıf gördüğü kadına hemen yardım etmesi öğretilmiştir. Yolculukta kadınlara yol vermek ya da bir kuyrukta sıra beklerken öncelik tanımak centilmenliğin bir kuralıdır. Erkekliğin kuralı da centilmenliktir ve centilmenlik davranışını kadın üzerinden sergileyen erkeğin bu davranışıyla toplumsal statüsü yükselmektedir. Kadın ve erkeğin bu davranışlarının temeli çocukluk dönemine dayanmaktadır. Çünkü kız çocuklarının özgürlüklerinin önündeki en büyük engel yetiştirilme tarzıdır. Erkek çocukları tam bir özgüven ve özgür bir ortamda yetiştirilirken, kız çocukları söz dinleyen, uysal küçük birer hanımefendi gibi yetiştirilmektedir. Kız çocuklarının ilk oyuncaklarını bile bebekler ve ev eşyaları oluşturmaktadır. Bu şekilde hem anne hem de ev hanımı rolü aşılanmakta ve davranışların devamlılığı sağlanmaktadır.

Kadınların yetiştirilme sürecinde geleneksel faktörlerin etkisi altında olmalarına rağmen değişime erkeklerden daha açık olduğu görülmektedir. Ersoy'a göre erkekler, kadınlara göre daha çok geleneklerine bağlı, akrabalarına düşkün, daha çok milliyetçi ve muhafazakâr bir tutum içerisinde iken; kadınlar akrabalarına daha az düşkün, özgürlüğe ve bağımsızlığa daha çok önem veren bir durumda yer almaktadırlar (2009: 228).

Meydana gelen küreselleşme ve kentleşme gibi güçler kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollerin değişimini beraberinde getirmektedir. Günay ve Bener, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı nasıl algıladıklarını

inceledikleri çalışmalarında kadınların ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde değerlendirmedikleri sonucunu elde etmişlerdir. Üstelik bu durum kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailelerin aylık gelir durumları açısından da farklılık göstermemektedir (2011: 167). Benzer bir çalışmada da kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam ve aile yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri ele alan Uluçay vd., erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha geleneksel bir bakış açısına; ancak evlilik yaşamı söz konusu olduğunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha geleneksel bir bakış açısına sahip olduklarını tespit etmişlerdir (2007: 36). Bu durum zamanın şartlarına göre toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasını ve yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Günümüz toplum hayatında kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi, iş hayatında aktif olarak yer alması, kadın haklarını korumaya yönelik çalışmaların hız kazanması kadına farklı bir bakış açısıyla yaklaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Düşünen ve üreten bir rol üstlenen kadının, tarihsel süreçte atfedilen olumsuz özelliklerden arındırıldığını söylemek tam olarak mümkün olmamaktadır. Örneğin günümüz teknoloji çağında erkekler teknoloji ile özdeşleştirilmekte ve kadının zihinsel yetenekleri erkeğe göre daha zayıf görülmektedir. Teknolojiyi tarafsız (nötr) olarak nitelendiren liberal feministlere göre kadın ve erkek aynı yeteneklere sahipken, eko-feminizm savunucularına göre teknoloji tarafsız olmadığı gibi eril özellikler taşıyarak kadını ve doğayı kontrol altında bulundurmaktadır (Savcı, 1999: 132-133).

Teknolojinin kadın ve erkek arasında yarattığı eşitsizlik; ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam bağlamında da görülmektedir. Geleneksel eğitim sisteminde eğitim alıp iş sahibi olmak erkek için söz konusuyken kızların evde kalıp ev işleriyle uğraşması günümüz eğitim sisteminde değişiklik göstermiş, cinsiyetler arasındaki ayrımcılık önemli ölçüde giderilmiştir. Ancak Demirbilek'e göre işgücü piyasasında kadınlar hâlâ ucuz emek olarak görülmekte, erkeklerden daha az istihdam edilmekte, daha düşük statülü işlerde sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmakta ve daha düşük ücret kazanmaktadırlar. Siyaset de genel olarak erkeklerin işi olarak kabul edilmektedir (2007: 20-73).

1.2.6. Medyada Kadın

Günümüzde toplumun kadına bakışını yönlendiren ve belirleyen önemli etkenlerden biri de medyadır. Medya kullandığı dil ile egemen sistemin yansıtılmasında, toplumsal olguların yapılandırılmasında, yeni düşüncelerin üretilmesinde etkili bir güce sahiptir. Bir anlamda medya, dili kullanarak insanları şekillendirmektedir. Basılı iletişim araçlarının yanında televizyon ve internetin günümüz toplumunda yaygın kullanılması medyayı egemen güçler elinde büyük bir silaha dönüştürmektedir. Çünkü medya gücünü bilgi aktarma amaçlı kullanabildiği gibi hâkim gücün düşüncesine hizmet için de kullanabilmektedir.

Çimen'e göre, toplumun kültürüne ait değerleri, imajları, mitleri, dili kullanan ve kültürel metin özelliği taşıyan reklamlar, toplumsal güç merkezlerini temsil eden söylemlerle anlamlar ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kullanarak reklamların hedef kitlesi olan kadınlar tüketim olgusunun aktif bir öznesini oluşturmaktadır (2011: 38,39). Kuruoğlu, kadın imgesinin reklamlarda geniş bir şekilde yer almasını üç sebebe bağlamaktadır. Bunlar: kadının kadın olma özelliği, kadının tüketici olma özelliği, kadının cinselliği ve güzel bir yaratık olmasıdır (1991: 107). Karhan'a göre bu durum, reklamlarda satışı yapılacak ürün gibi kadın cinselliğinin ve bedeninin bir eşya gibi sergilenmesine ve dolayısıyla da sömürülmesine, metalaştırılmasına ve tüketilmesine neden olmaktadır (2017: 252-253).

Çok sayıda izleyiciye ulaşabilme gücü medyanın rolünü etkili kılmaktadır. Özellikle televizyon reklamlarında kadına yeni bir rol biçilmiştir. Cinsiyet rollerinin meşrulaştırılmasında aktif rol oynayan medya, reklamlar aracılığıyla kadının konumunun ne olduğu değil de nasıl olması gerektiği üzerinde güçlü söylemlerde bulunmaktadır. Televizyon reklamlarının dil çözümlemesi üzerinde çalışan Okan, toplumda kadınların belirli kalıplar içerisinde değerlendirildiği ve dil seçimlerinin özellikle medya tarafından bu kalıpları değiştirmek, dönüştürmek bir yana, onların yeniden üretilmesini ve yerleşmesini sağlamak amacıyla kullanıldığını belirtmektedir. Bu kalıplar kadınların bağımlılığını ve ikincil konumlarını pekiştiren bir ideolojiye hizmet ederek kadınların eve ve aileye ilişkin rollerinin önceliğini vurgulamaktadır (1998: 191-197).

Akter'e göre, ürün tanıtımı amacıyla yapılan reklam filmleri, ister ticarî amaçlı ister enformasyon amaçlı olsun, metinlerinde birçok anlamlar taşımaktadır. Gündelik yaşamda üstlenilen birçok rol gibi cinsiyet rollerine bu metinlerin söylemlerinde de rastlamak mümkündür. Ancak bu aktarılan söylemlerin zaman aşımında doğallaştırıldığı ve de zaman içinde alışılagetirildiği de inkâr edilemez bir gerçektir. Hangi açıdan ele alınırsa alınsın kadının taşımakla yükümlü gibi görüldüğü mevcut anlamlar ataerkil sistem tarafından üretilmiş ve yine kendi himayesi altında tuttuğu medya tarafından da normalleştirilmiştir (2006: 7-8).

Çalışan, ekonomik bağımsızlığı olan, kendi bireysel ve toplumsal kimliğinin ve haklarının bilincinde olan, iş piyasasında güçlü, cesur, ne istediğini bilen, kendisini ispatlamış, büyük işlere imza atan, kendini kabul ettirmiş kadınların varlığının ön plana çıkması toplumsal algıyı etkilemiştir. Ancak kadınların eline bu gücü veren sistemde kadınlar yine erkek bakış açısıyla sadece kostüm değiştirerek karşımıza çıkmaktadır. Büyükkantarcıoğlu, dergilerin yanı sıra, TV'deki reklamların da farklı kimlik oluşturma sürecinde etkili öğeler olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Tüm bu etkileşimde dil kullanımının önemli rolü bulunmaktadır (2006: 75). Büyükkantarcıoğlu ayrıca dilsel açıdan, Türk toplumu içinde değişen kadının rolünün ve kimliğinin, üretilen yeni sözcüklerden çok, söylemin niteliğine yansıdığını; bu kimliğin ön plana çıkarılan görsel basın örneklerinde sözü edilen ideolojiyi vurguladığını belirtmektedir (2000: 11).

İKİNCİ BÖLÜM
DİL VE CİNSİYET

2.1. DİL OLGUSU

İnsan dili konuşmaz, dil insanı konuşur, der Martin Heideger. Gerçekten de konuştuğumuz dil bizi anlatır, bize ait olan her şey dilde vücut bulur. Sözcükler ise dünyayı algılamamızda bir araçtır. Somut olan varlıklar dilden bağımsız olarak evrende bir yer kapladığı halde soyut olan kavramların varlığı sözcüklere bağlıdır. Dünyanın her yerinde farklı sözcükler ile ifade etsek de aslında hepimiz aynı dünyayı algılamaya ve anlatmaya çalışırız. Yani sözcükler ile onların karşıladıkları varlık, nesne ve kavram arasında mantıkî bir ilişki yoktur. Finegan'ın da belirttiği gibi dilbilimsel göstergeler arasındaki ilişki ve onların neyi temsil ettiği tesadüfîdir (2008: 8). Saussure buna "göstergenin nedensizliği ilkesi" (arbitrary convention) adını vermektedir. Sözcükler bir "gösterge" (gösteren) olup karşıladıkları kavram, varlık ya da nesneler ise "gönderge" (gösterilen)'dir (Saussure, 1985: 73; Culler, 1985: 24). Nedensizlik ilişkisi olmasaydı dünyanın her yerinde "ağaç" aynı kelime ile karşılık bulmak zorunda olurdu. Böylece dünyada farklı diller de olmaz, tek tip bir dil olurdu. Derrida, Sausure'ün gösteren ve gösterilen arasında kurduğu ilişkiye karşı çıkmaktadır. Ona göre göstergeler başka göstergelere gönderide bulunarak anlamı üretir ve bu yüzden cümlenin sonuna gelmeden anlam tam olarak kestirilemez. Hatta göstergenin anlamı ertelenir ve biz onu ancak başka göstergelerle ilişki içindeyken, farklılıklarına bakarak anlamlandırabiliriz. Bu yüzden anlam gösterenin gösterdiği yerde bulunmayabilir. Ayrıca göstergelerin anlamı da değişebilir. Daly'ye göre gösterenler, göstergeye, işaret ettiklerinden daha çok şey katarlar. Bu açıdan bakıldığında farklı toplumlara ait olduğumuzdan ve büyük bireysel farklılıklarımız

da var olduğundan tüm gerçek kadınlar ve erkekler için doğru bir sembol olamaz (1984: 40).

Sapir-Whorf teorisine göre diller dünyayı tamamen aynı şekilde algılamaz (Everett, 2013: 9-22). Yani her dilin dış dünyayı algılaması farklıdır. Finegan'a göre göstergelerin verdiği anlam kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak doğadaki yansıma sesler her dilde dilbilimsel yönden farklıdır. Örneğin kediler tüm dünyada miyavlamaz. Bu kelime İngilizcede "meow" Korecede ise "yaong" şeklinde karşılık bulmaktadır (2008: 8). Dolayısıyla suyun akarken çıkardığı sesin; kuşların, kuzuların sesinin dünyanın her yerinde aynıyken dilde ifadesinin farklı olmasının sebebi kültürde aranmalıdır. Yani doğrudan doğruya dil ve zihin arasında esrarengiz bir bağ kurularak diller, toplumların zihinsel süreçlerini yansıtmaktadır. Humboldt'un deyimiyle dil, düşünce organının oluşturucusudur. Bu yüzden dil ve düşünce birbirinden ayrılamaz (1988: 54). Aynı şekilde Wittgenstein, dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır (2013: 9), ifadesiyle bu ayrılmaz iki parçanın altını anlamlı bir şekilde çizmiştir.

Vendryes'e göre dil ve toplum, başlangıç noktası bilinmeyen bir evrimin sonucudur (1968: 15). Dilin mi toplumu yoksa toplumun mu dili şekillendirdiği konusu tam olarak bilinmemekle birlikte her ikisinin karşılıklı olarak birbirini etkilediği bir gerçektir. Değişen toplumsal koşullar dile, dolayısıyla dil vasıtasıyla vücut bulan eserlere yansır. Bunun içindir ki bir toplumun geçirmiş olduğu tarihî süreçleri ve dilin gelişimini ardında bıraktığı yazılı belgelerden öğrenmek mümkündür.

Toplumsal değişime bağlı olarak dilde meydana gelen değişimlerden dolayı dil, yaşayan canlı bir varlık olarak kabul edilmekte, dil için çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Kula'ya göre dil üzerinden düşünce, duygu, algı ya da bütün bunları kapsayan bir anlatımla bilinç içerikleri başkasına iletilir (2012: 3). Bu açıdan bakınca, dil bir araç işlevi görür. Daha kapsamlı bir bakış açısıyla konuyu ele alan Fischer'a göre dil; yalnızca nereden geldiğimizi, neyi benimsediğimizi ve kime ait olduğumuzu bildirmekle kalmaz, aynı zamanda, kendi bireysel, cinsel ve etnik haklarımıza sahip çıkıp yatırım yapmamız, toplumun talepleri arasında yolumuzu bulmamız ve başkalarına ne istediğimizi ve istemediğimizi hayata nasıl geçirileceğini

bildirmemiz gibi konularda taktik ve stratejik olarak kullanılır (2013: 173). Toplumsal açıdan kadın ve erkeklere karşı kullanılan dil tam bir taktik örneğidir. Çünkü kadınlara ve erkeklere hitap ederken farklı bir dil kullanılmakta ve toplumsal beklentiler dâhilinde hareket edilmektedir.

Dil, kendi kendine gelişmez. Bireylerin ve değişen koşulların etkisiyle bir seyir izler. Ancak tam olarak bizim kontrolümüz altında da değildir. Doğal süreç içerisinde sözcükler türetilir ve duygu, düşünce ve varlıkları karşılar. Bu süreçte bizler, bir dili öğrenerek toplumsallaşırız. Cameron'un dediği gibi bir açıdan "*dil, bizi konuşur.*" (1992: 14) ve zihinsel süreçlerimizi karşı tarafa aktarır. Zihinsel süreçlerde oluşan anlamlar dil aracılığıyla bireyden bireye aktarılır ve toplumdaki ideolojileri ortaya çıkarır. Bu ideolojiler de toplumsal cinsiyetleri tayin ederken dili bir araç olarak kullanır.

Toplumu bir arada tutan dil, aynı zamanda bireyin toplumsallaşabilmesi için araçsal bir işleve sahiptir. Aksan'a göre dil bir toplumun düşünce yapısını, anlatım yollarını gösteren, onu millet yapan, insanın toplumla en sıkı bağlarını oluşturan, onun bilinçaltına inen, kültürün en güçlü öğesidir. İnsan ana diliyle toplumun bir parçası olur. Bu sebeple yapma bir dilin ana dili olarak benimsenmesi güç, daha doğrusu olanaksızdır (2000: 9,92). Ana dilin derinliklerinde gizlenen ve sadece toplumun bireylerinin özümseyebildiği anlamların başka bir dile aktarılabilmesi ise çok zordur.

Temeli bilinmeyen zamanlarda atılan dilin ortaya çıkışı ile yazıya geçirilmesi arasında çok uzun bir süre olduğu için dilin nasıl ortaya çıktığının tam olarak tespit edilmesi mümkün değildir. Ancak kesin olan şu ki, dil sürekli bir değişim hâlindedir ve bu değişim zamana, coğrafyaya, dillere, lehçelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye Türkçesi ile Türk Cumhuriyetleri'nde konuşulan Türk dilleri arasındaki farklılıklar buna örnek gösterilebilir. Bu değişim kimi dillerde hızlı, kimi dillerde yavaş olabilir. Dil dışı olgular –toplumsal, siyasal, kültürel, teknolojik gelişmeler- değişimin hızını ve boyutunu etkiler. Her değişim, bir başka değişimin sonucudur. Her sonuç da başka bir değişimin nedeni, itici gücüdür. Türkçede bu durumun en büyük örneği ilk olarak İslamiyet'in kabulüyle, daha sonrasında da Batı ile olan kültürel yakınlık ilişkileri sonucu görülmüştür. Toplumsal boyutta yaşanan büyük

değişimler dilde geniş çaplı bir yansıma bulmaktadır. Değişimler genellikle ses, anlam ve özellikle de söz varlığında ortaya çıkmaktadır. Türkçeye İslamiyet'in kabulünden sonra pek çok Arapça sözcüğün girdiği ve yerleştiği görülmektedir. Siyasî anlamda Batı ile ilişkiler ilk olarak Fransa ile başladığı için birçok Fransızca sözcük de Türkçede geniş yer bulmuştur. Son dönemde de İngilizce dünyada en fazla konuşulan dil olarak karşımıza çıkmakta ve bütün dünya dillerine pek çok sözcük vermektedir. Bazı sözcükler kültürel, bazıları da teknolojik gelişmelerin sonucu olabilmektedir.

Dil, toplumdan topluma ya da toplum içindeki gruplara göre farklılıklar gösterir. Sosyo-ekonomik katmanlar, yaş, cinsiyet, eğitim, çevre, statü gibi etmenler bu farklılıkları yaratır. Eğitimli biriyle eğitimsiz birinin, yaşlı ile gencin, kadın ile erkeğin, şehirde yaşayan ile köyde yaşayan hatta deniz kenarında yaşayan ile kırsal kesimde yaşayan insanın dili kullanışı, ifade tarzı birbirinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla aynı toplum içinde farklı dillerden konuştuğumuz sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık bireysel olarak da görülmektedir. Çünkü zaman zaman muhatap olunan kişilerle ortama ya da statüye bağlı olarak da farklı dil kullanımları meydana gelmektedir. Örneğin bir öğrencinin öğretmeniyle, okul müdürüyle ya da arkadaşıyla konuşurken kullandığı dilde farklılıklar olacaktır. Aynı şekilde bir öğretmenin de öğrencileriyle, okul müdürüyle, öğretmen arkadaşlarıyla ya da eşiyle muhatap olurken kullandığı dil de değişecektir. Toplumsal katmanlar arasında dil kullanımlarında farklılıklar olduğunu "Code" kavramı ile ortaya koyan İngiliz toplumdilbilimci Basil Bernstein'in çalışmaları bu alanda öncü olmuş, daha sonra pek çok araştırmacı tarafından da desteklenmiştir. Örneğin Nevin Selen alt, orta ve üst katmanlardan gelen öğrencilerin dil kullanımları ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Bernstein[7] ile benzer sonuçlar elde etmiştir. Selen, sosyo-ekonomik ve kültürel yönden daha düşük düzeyde bulunan alt katman ailelerinden gelen öğrencilerin üst katmana ait olan ailelerin çocuklarından daha düşük düzeye sahip olduğunu, aynı şekilde alt katman ve orta katmandaki ailelerin çocuklarının dil kullanımlarında da farklılıklar olduğunu saptamıştır (2001: 47-48).

[7] Kadın-erkek konuşma farklılıkları ve kadın dili bölümünde Bernstein ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Dil, toplum ve kültür tarafından oluşturulur ve şekillendirilir. Dolayısıyla söylenen söz her şeyden önce bizi değil, kültürü, toplumu ifade eder ve yaşantılarla şekillenir. Örneğin, Türk kültüründe sıkı akrabalık ilişkileri vardır ve Türkçede bunu yansıtan çok sayıda ayrıntılı sözcük bulunur. Ancak akrabalık ilişkilerinin daha sınırlı olduğu ya da hukuksal yollar ile kurulduğu Avrupa dillerinde bu sözcükler daha az sayıdadır. Örneğin İngilizcede "aunt" Almancadaki "tante" ve Rusçadaki "tyotya" sözcüğü Türkçede hem hala hem de teyze sözcüklerini karşılamaktadır. Ya da yaş sırasını belirten abla, abi, kız kardeş ve erkek kardeş için bu dillerde birer kullanım vardır: İngilizce brother (erkek kardeş), sister (kız kardeş); Almanca bruder, schwester; Rusça brat, sestry. Murdock'un iki yüzden fazla toplum üzerinde yaptığı çalışma, akrabalık bildiren terimlerin sayılarında bir toplumdan diğerine önemli farklar olduğunu göstermektedir (Şahin, 2001: 187). Yong Song Li'nin Türk dilinde akrabalık adları üzerine yaptığı çalışmada da Türkçede akrabalık ilişkilerinin ayrıntılı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. En eski kaynaklardan günümüze kadar ayrıntılı bir inceleme yapan Li, *"Akraba" Anlamındaki Terimler* bölümünde ilk önce kan akrabalığına dayalı sözcükleri, sonra evliliğe dayalı akrabalığı anlatan sözcükleri, daha sonra da üveyliğe dayalı akrabalık anlatan sözcükleri (1999: 39-65,65-77,87) *Akrabalık Anlamındaki Terimler* bölümünde (1999: 87-318) de bütün terimleri ele almıştır.

Türk kültüründe akrabalık ilişkileri kadar komşuluk ilişkileri de çok büyük bir öneme sahiptir ve "komşu" sözcüğünün gelişimine baktığımızda toplumsal yaşam ile dil arasındaki ilişkiye güzel bir örnek oluşturmaktadır. Komşu sözcüğünün türetildiği kon- eylemi, atlı göçebe kültürün bir yansıması olarak, bir yere konup konuşu> komşu olanları gösterir (Eker, 2010: 11). Toplumsal tecrübelerle edinilen sözcükler de dilden dile büyük bir değişiklik göstermektedir. Örneğin Eskimoların dilinde kar yağışıyla ilgili oldukça ayrıntılı bir kelime hazinesi varken -40'tan fazla- (Whorf, 1956: 216) Ekvator bölgesinde yaşayan insanların karla ilgili bir tecrübeleri olmadığı için dillerinde onu karşılayacak bir kelimenin olmaması da gayet doğal bir sonuçtur. Hopi yerlilerinin dilinde ise "uçan nesneler" için tek bir sözcük vardır ve bu tek sözcük ile uçak, pilot ve kelebekler ifade edilirken kuşlar uçan nesneler grubuna girmemektedir (Everett, 2013: 15). Bu durum yine yaşantıların farklı olmasıyla ilgilidir. Atlı göçebe kültürün etkisiyle Türkçede "at" ile pek çok sözcük,

deyim ve atasözünün; savaşçılık özellikleri dolayısıyla da sü (asker, ordu) kökünden türeyen, sülemek (asker göndermek), sünüş (çarpışma, savaş), sünüşmek (savaşmak) (Aksan, 2000: 66) gibi sözcüklerin varlığı farklı kültürlere Türkler hakkında bir fikir verecektir. Derrida'nın dediği gibi dil, kendi dışında kalan hiçbir şeyi temsil etmez (Ong, 1982: 195). Bunun dışında atlı göçebe kültürün Türkçe üzerindeki etkisine bir örnek olarak da eylem bildiren sözcüklerin çok fazla olması verilebilir. Sürekli hareket halinde olan, göç eden, savaşan Türk toplumunda eylemler yaşam tarzının bir sonucudur. Yerleşik ve deniz kenarında yaşayan kültürlerin dillerinde ise isimlerin ve ayrıntıları bildiren sıfatların daha fazla olduğu görülmektedir.

Değişen toplumsal koşullar da dile yansıyarak söz varlığına yeni sözcüklerin katılmasını sağlar. Bazen dilde yeni sözcükler türetilir, bazen de diğer dillerden alıntılar yapılır. Bu şekilde bir nevi farklı dillerden geçen sözcüklerin istilası yaşanır. Bu istilanın en ağır bilançosu ise sömürülen devletlerde yaşanmıştır. Tarihsel süreçte sömürgeci toplumların en büyük silahının dil olduğu görülmektedir. Birbirinin dilini bilmeyen iki topluluğun karşılaşması durumunda iletişim kurabilme yollarından biri "lingua franca"[8]dir. Trudgill, "lingua franca"i ortak bir doğal dile sahip olmayan bireyler arasında bildirişim aracı olarak kullanılan dil olarak tanımlamaktadır (İmer, 1989: 167). Gökçe, bugün İngilizcenin Hindistan'da ve kimi Afrika ülkelerinde bu rolü üstlenirken, Rusçanın eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne üye ülkelerde, Mandarin Çincesinin Çin Halk Cumhuriyeti'nde, Fransızcanın ise Batı Afrika'da aynı role sahip olduğunu belirtmektedir. Bugün Somali'de nüfusun %97'si farklı Somali ağızlarını kullanmasına rağmen ülkenin resmi dili İngilizcedir (2015: 57). Ülkeler arasındaki güç dağılımına göre gerçekleşen iktidar ilişkileri dili araç olarak kullanabildiği gibi bir ülkedeki iktidar sahipleri de dil aracılığıyla gücü elinde tutabilmektedir.

2.2. DİLDEKİ CİNSİYETÇİLİK

Dili zihinsel süreçler açısından ele alan Chomsky, zihni yapının sanılanın aksine çok karmaşık olduğunu belirtmekte ve dilin ya "bir alışkanlık yapısı", ya "çağrışımsal bağlantılar ağı" ya da dile ilişkin bilginin salt bir "nasılı bilme" sorunu,

[8] Aslında 'Fransız dili' anlamına gelen lingua franca, Haçlı seferlerine katılan çok dilli askerler tarafından geçer dil olarak kullanılan Provansal diliydi.

bir tepki verme eğilimleri dizgesi olarak ifade edilebilecek bir beceri olduğunu kabul etmektedir (2001: 46). Bu şekilde dil ile toplumsal süreçlerin devamı sağlanmaktadır. Toplum, zihin ve dil arasındaki bu bağ oldukça kompleks bir yapıya sahiptir ve bir bütün olarak değerlendirilmek durumundadır. Çünkü dil ile sadece kendi zihni yapımız değil, toplumun zihni yapısı da yansıtılmaktadır. Bu şekilde toplumun dil tarafından nasıl yapılandırıldığını, cinsiyetlere bakışını görmek mümkündür. Okan, dil ve cinsiyet ilişkisini açıklayan üç görüş olduğunu belirtmektedir (1998: 188-189):

- Dil cinsiyet ayrımcılığı yaratır.
- Dil ve toplumsal yapı arasında karşılıklı bir ilişki vardır.
- Dil toplumsal bölünmeleri ve eşitsizlikleri sadece yansıtır.

Alvanoudi, dilin cinsiyetle iki genel yöntemle ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Birincisi cinsiyete dair açık bir dil haritası vardır. Belirli dilbilimsel öğeler cinsiyet göstergelerini dizinler. Diğer taraftan dil, genellikle açık olmayan cinsiyet anlamlarıyla bağlantılıdır. Örneğin kararsızlık ve öneri niteliği taşıyan davranışlar ve eklenti sorular dişil (feminen) kabul edilmektedir (2014: 36-37). Yapısı itibariyle cinsiyetçi olan diller sözcükleri, hatta ekleri bile eril ve dişil olarak ayırır. Diğer diller ise yapısal olarak cinsiyet ayrımcılığı taşımasa bile kültürel öğelerle kadın ve erkek cinsiyetinin birbirinden ayıracak sözcüklerle doludur. Yani dildeki cinsiyetçilik kültürel bir olgudur ve diller kültürleriyle doğru orantılı olarak cinsiyetçiliği yansıtır. Wardhaugh, cins ayrımı yapanların dili kullanan bireyler olduğunu, dilde cinsellik diye bir olgunun söz konusu olamayacağını ve cins ulamı bulunmayan Japonca, Farsça, Türkçe gibi dillerin konuşurlarının İngilizce, Almanca gibi cins ulamı bulunan dilleri konuşanlardan doğal cins konusunda daha yansız olduklarının söylenemeyeceğini belirtmektedir (1986: 306). Bu diller incelendiğinde gerçekten de cinsiyet ayrımının olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir.

Dilin cinsiyetçiliği konusuna dikkati ilk çeken ve çalışmalarının odak noktası hâline getirenler feministler olmuştur. Kadının toplumsal statüsünü dilin cinsiyetçiliğine bağlayan feministler, cinsiyetçi dil kullanımını kadının ezilmişliği ile ilişkilendirmişlerdir. Radikal feminist Mary Daly, dilin radikal bir biçimde yıkılması veya yapısının çözülmesi gerektiğini (Erzene-Bürgin, 2014: 28) savunurken,

postmodern feministler de ataerkil sistemin varlığını ve etkinliğini sürdürmesinde dilin rolü üzerinde durmaktadırlar. Onlara göre dil, bilginin değil iktidarın aracı haline gelmektedir (Donovan, 2015: 383). Ancak Sunderland'e göre cinsiyetçi dil durdurulamaz, kontrol edilemez, değiştirilemez; ne kadar uğraşırsanız uğraşın o yine başka bir yerde başka bir şekilde ortaya çıkacaktır (2006: 38).

Dilbilim tarihinde cinse bağlı değişkenliğe verilen ilk ilginç örneği Carib adası yerlilerinin dili oluşturmuştur. Carib yerlileri Arawak kabilesinin yaşadığı adaları ele geçirerek yerleştiklerinde erkeklerin tümünü öldürerek kadınlarla evlenmişlerdir. Kadınlar Arawak dilini aralarında konuşmayı sürdürmüş ve kızlarına öğretmiştir. Erkek çocuklar ise annelerinin ve kız kardeşlerinin dilini anladıkları hâlde beş altı yaşlarından başlayarak babalarının ve erkek kardeşlerinin dilini kullanmaya başlamışlardır (Wardhaugh, 2006: 317). Ancak Rochefort bu adalardaki kadın ve erkeklerin dilinin daha önce belirtildiği gibi birbirinden tümüyle ayrı iki dil değil, aynı dil içinde kimi ayrılıklardan oluşan iki dil biçimi olduğundan söz etmektedir. Rochefort kadın ve erkeklerin kullandığı değişik sözcüklerin listesini de vermektedir. Bu sözcüklerin sayısı Karib dilinin sözcük dağarcığının onda birini oluşturmaktadır ve çoğu akrabalık terimleridir. Dilbilgisi açısından ise iki biçim arasında önemli bir ayrılık görülmemiştir (König, 1992: 27).

2.2.1. Dilin Yapısındaki Cinsiyet Farklılıkları

Cins ya da cinsiyet, bazı dillerde kelimelerin erillik, dişil ya da yansızlık bakımlarından sergiledikleri farklılaşmayı gösteren bir dil bilgisi kategorisidir (Doğan, 2011: 89). Dilin yapısındaki cinsiyet farklılıkları gramatikal, biçimbilgisel, sözlüksel, sözdizimsel ve söylemsel cinsiyet başlıkları altında incelenebilmektedir. Özellikle kişi zamirlerinde, meslekî terimlerde, unvanlarda, hitaplarda çok belirgin cinsiyet ayrımı görülmektedir. Almanca, İzlandaca, İspanyolca, Polonyaca, Almanca, İtalyanca, Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Portekizce, İsveççe, Yunanca, Arapça, İbranice gibi birçok Hint-Avrupa dilinde gramatikal cinsiyet vardır. Hami-Sami dilleri, Kafkas dilleri, Bantu dilleri de kelimeleri cinsiyetlere göre ayırır ancak; Ural-Altay dilleri cinsiyet ayrımı gösteren diller değildir. Bu dillerde bazı kelimeler dil bilgisel açıdan olmasa da sözlüksel ve anlamsal açıdan cinsiyet ifade etmektedir.

Yani bazı kelimeler sadece erkek veya dişi varlıklar için kullanılmakta, eril ya da dişil nesne ve varlıklara işaret etmektedir.

Cinsiyet ayrımının kesin bir şekilde meydana geldiği dillerden biri de Arapçadır. Örneğin Kur'an Hz. Muhammed'i hitap alır ve Arapçada kadın ve erkeğe ayrı hitap tarzları vardır. Ayetlerdeki hitabın, diğer faillerin ve zamirlerin de müzekker (erkek) olması Arap dilinin bir gereğidir. Ancak İslamî emir ve yasaklar, dünya ve ahirete ait vaatler, herhangi bir istisna yapılmadığı sürece hem erkekleri, hem de kadınları kapsamaktadır. Kur'an'da kadın ya da dişi anlamına gelen "nisâ, nisve, imrae, ünsa" kelimeleri türevleriyle beraber 85 defa, erkek anlamına gelen "racul, zeker, mer" kelimeleri de yine türevleriyle beraber 86 defa geçmektedir (Gültepe, 2008: 197-198). Kur'an'ın Hz. Muhammed'i hitap alması ve hitapların eril çekimlenmesinin İslam kültüründe erkek baskınlığını pekiştirdiği söylenebilmektedir.

Dildeki cinsiyet ayrımı eril ve dişil olarak yapılandırılırken farklı özelliklerin de etkili olduğu görülmektedir. Nesnelerin eril ve dişil olarak ayrılmasında kesin bir ölçüt olmamakla birlikte bazı dillerde belli kurallar dikkat çekmektedir. Örneğin Yeni Gine coğrafyasından Sepik'te konuşulan Ndu dil ailesinden Manambu dilinde isimler eril ve dişil olarak sınıflandırılmasının yanında isim sınıfları ayrıca büyüklüğe ve göndergenin şekline de dayanmaktadır. Örneğin yetişkin insanlar cinsiyetlerine göre eril ve dişil olarak kategorize edilirken nispeten büyük ve yaşlı olan çocuklar ve bebekler eril, nispeten küçük veya genç olanlar dişil olarak kategorize edilmektedir. Buna ek olarak uzun, geniş veya cansız nesneler eril; küçük veya yuvarlak objeler de dişil olarak kategorize edilmektedir (Alvanoudi, 2014: 16).

2.2.1.1. Gramatikal Cinsiyet

Bazı diller cinsiyet düzenlerine uygun isim sınıflarını içermektedirler. Örneğin, Swahili ve diğer Bantu dillerinde "ngeli" kelimesi isim sınıfı formlarıyla *concordial agreement'ı* (bağlamsal uygunluk) anlatmaktadır. Cinsiyet sınıfları çoğul son eklerinin şeklini; ismi niteleyen sıfatı, ismin yerine geçecek sıfatı belirlemektedir. Bu tip isim sınıfları Bantu dillerinde mevcuttur ve cinsiyet türü yerine canlı ya da cansız olma durumuna bağlıdır (Shitemi, 2009: 9).

Hint-Avrupa dillerine bakıldığında sözcüklerin temelde eril ve dişil olarak ayrıldığı görülmektedir. Arapçadan alınan aşağıdaki örnekler isim sınıflarının cinsiyet ayrımını göstermektedir.

Eril	**Dişil**
kitabün (kitap), babün (kapı)	aynün (göz), nezzaratün (gözlük)
süccadün (halı), tilfaz (televizyon)	saatün (saat), nazifetün (pencere)

İsimlerle birlikte cinsiyet ayrımının en belirgin görünümlerinden biri de şahıs zamirleridir. Almanca, Rusça ve İngilizce 3.tekil şahıs zamiri kadın ve erkek için farklı kullanıma sahiptir:

Almanca:	**Rusça:**	**İngilizce:**	
Er komt.	On idiyot.	He is coming.	(O geliyor- erkek için)
Sie kommt.	Ona idiyot.	She is coming.	(O geliyor- kadın için)

Cinsiyetçi dillerde artikeller ayrıma sahiptir. Aşağıda Almanca artikel kullanımı verilmiştir.

	Eril	**Dişil**	**Nötr**	**Çoğul tüm cinsiyetler**
Yalın hâl	der	die	das	die
Belirtme hâli	den	die	das	die
Tamlayan hâli	des	der	des	der
Yönelme hâli	dem	der	dem	den

(Finegan, 2008: 58)

Avrupa dillerinde isimlerin artikeller ile birlikte kullanımı söz konusudur. İsmin eril ya da dişil olması gibi belirli bir isim olup olmamasına göre de cinsiyet ayrımına sahiptir. Aşağıda Fransızca, İspanyolca ve İngilizce dillerinde artikellerle birlikte isim kullanımları verilmiştir:

	Fransızca	İspanyolca	İngilizce
Eril tekil (kedi)	le chat	el gato	the cat
Eril çoğul	les chats	los gatos	the cats
Dişil tekil (ev)	la maison	la casa	the house
Dişil çoğul	les maisons	las casas	the houses

(Finegan, 2008: 59)

İspanyolcadan daha ayrıntılı örnekler vermek konunun anlaşılmasında faydalı olacaktır. İsimler, sıfatlar, edatlar, tekil ve çoğul kullanımlar İspanyolcada cinsiyetlere göre değişmektedir. Mesela isimler "o" harfi ile bitiyorsa eril karakterli, "a" harfi ile bitiyorsa dişil karakterlidir (Edington, 2004: 80).

libro (kitap) - eril

manzana (elma) - dişil

Bu sözcükler tekil ve çoğul kullanıldıkları zaman da farklı edatlar almaktadır. Ayrıca sıfat kullanımları da cinsiyete göre değişmektedir:

Eril: El libro (belirli bir kitap) Los libros (çoğul belirli kitaplar)

Un libro (herhangi bir kitap) Unos libros (çoğul belirsiz kitaplar)

El libro rojo (belirli bir kırmızı kitap)

Dişil: La manzana (belirli bir elma) Las manzanas (çoğul belirli elmalar)

Una manzana (herhangi bir elma) Unas manzanas (çoğul belirsiz elmalar)

La manzana roja (belirli bir kırmızı elma)

(Finegan, 2008: 68)

İspanyolcada bazı sözcükler çift cinsiyetlidir, yani aldıkları edatlara göre cinsiyeti belirlenmektedir. El estudiante (erkek öğrenci), La estudiante (kız öğrenci) kullanımında olduğu gibi. Bunun dışında ağaç isimleri eril, meyve isimleri ise dişildir. "El manzano" elma ağacı, "La manzana" ise elmadır.

Rusçada birkaç istisna dışında -a, -ya ile biten sözcükler dişil, ünsüz harf ile biten sözcükler erildir. İsimler eril, dişil ve nötr olarak üçe ayrılır. İsimlerin önüne gelen sıfatlar da cinsiyet ayrımı taşımaktadır. Yani sıfatlar da eril ve dişil olarak ayrılmaktadır. Örneğin:

Eril	**Dişil**
stul (sandalye)	zemlya (toprak)
Krasnyy stul (kırmızı sandalye)	Krasnaya zemlya (kırmızı toprak)
eril eril	dişil dişil

Almanca da isimleri eril, dişil ve nötr olarak üçe ayırmaktadır.

Eril	**Dişil**	**Nötr**
Der Platzs	die Entschidunng	das Haus
(yer)	(kararlılık)	(ev)

(Alvanoudi, 2014: 14)

Hitap sözcükleri de kadın ve erkek için ayrılmaktadır.

Almanca:	**İngilizce:**	
Herr	Mr.	(Bay)
Frau	Mrs.	(Bayan)
Fräulein	Miss	(Genç, bakire kız)

Bu kullanımlar aynı zamanda gücü de vurgulamaktadır. Çünkü İngilizcede yazım sırası genellikle "Mr&Mrs" şeklindedir. Tersi bir kullanım Swahili dilinde

karşımıza çıkmaktadır: “Bibi na bwana” (karı ve koca). Bu dilde kadın adı erkek adından önce kullanıldığı hâlde, içeriğin değişimine bağlı olarak aksi kullanımı da mümkün olabilmektedir.

Dilbilgisel boyutta görülen eril ve dişil ayrımı konuşma düzeyinde de görülmektedir. Yani toplum içinde kadınların ve erkeklerin dil tercihlerinde farklılıklar vardır. Finegan bu durumu çeşitli dillerden örneklendirmektedir. Örneğin Tayland dilinde cinsiyetler arasında güçlü farklılıklar vardır. 1.tekil şahıs zamiri kadınlar için *dičʰàn*, erkekler için *pʰǒm* biçimindedir. Özellikle basmakalıp sorular ve cevaplar da kadınlar için farklı bir kullanıma sahiptir. Teşekkür ederim ve affedersiniz erkekler tarafından *kʰráp*, kadınlar tarafından *kʰá* veya *kʰâ* olarak kullanılır. Bu kibar formlar Tayland dilinde, ayırt edilen birkaç kelimeye rağmen, günlük etkileşimde hayli farklı olmaktadır. Montreal’de ise /l/ sesinin kullanımında kadın ve erkekler arasında farklılık bulunmaktadır. Üst tabakanın işçi sınıfından, erkeklerin de kadınlardan daha fazla /l/ sesini konuşmada sildiği görülmektedir. Kadınların erkeklerden daha az ses silmesi New York ve Norviç’te de görülmektedir. Bu şehirlerde daha yüksek sosyoekonomik katmanların dilsel davranışı daha kurallıdır ve kadınlar erkeklerden daha fazla sosyoekonomik gruplara gelişim gösterme eğilimindedir. İngilizcede –ing son ekinin kullanımında da cinsiyetler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Yarı kırsal İngiliz köylerinde yapılan bir araştırmada 3 ve 10 yaşları arasında kız ve erkek çocukların konuşmalarında üçü hariç hepsinin dişyuvasıl [n] ve artdamaksıl [ŋ] kullandığı görülmüştür. İlginç bir şekilde iki kez hem kızlar hem de erkekler tarafından [ɪŋ] formu tercih edilmiştir. Bir hipotezde –in formu işçi sınıfının yaşam tarzı olan dayanıklılıkla, yani erillikle ilişkilendirilmektedir. Diğer bir deyişle erillik ile düşürülmüş [g] arasında ve daha yüksek sosyoekonomik katman ile [-ing] arasında çağrışımsal bir ilişki söz konusudur. Bu analizin önerdiği şey kadın ve erkeklerin dil kullanımlarındaki farklılıkların biyolojik cinsiyetle çok az, sosyal olarak yapılandırılmış toplumsal rollerle daha fazla ilişkili olduğu yönündedir (2008: 377-378).

2.2.1.2. Morfolojide Cinsiyet

Ön ekler ve son ekler aracılığıyla, isimler cinsiyet alt tonları kazanmaktadırlar. Gramatikal cinsiyeti belirlemek için toplumsal cinsiyet

gerekmektedir. Söylem yapılanması gramatikal ve morfolojik yapılara bakarak cinsiyet hatırlatıcılarını vurgulamak ya da görmezden gelmeyi seçmek zorundadır. Sıklıkla, cinsiyet morfemleri göndergenin işlevinin belirlendiği yeni anlamların tanıtılmasına da yardımcı olmaktadır (Shitemi, 2009: 9-10).

Örneğin, İngilizcede meslek isimleri belirtilirken kadın meslekleri, erkek mesleklerine ekler getirilerek oluşturulmaktadır. Fakat her sözcük cinsiyet morfemleri taşımamaktadır:

actor (erkek oyuncu) – actress (kadın oyuncu)

waiter (erkek garson) – waitress (kadın garson)

Yabancı dillerden Türkçe'ye geçmiş kullanımlar da bulunmaktadır. Çubukçu vd. şu örnekleri vermektedir (2010: 4):

Kaynak Dil	**Türetici Biçimbirim**	**Örnekler**
Arapça	-A	müdir-müdire
Fransızca	-OR, OS	dansör-dansöz
Slav Dilleri	-CE	çar-çariçe
İtalyanca	-CE	imparator-imparatoriçe

Bükümlü bir dil olan Yunancada birkaç gramatikal kategori morfolojik olarak belirlenir. Örneğin isimler cinsiyete, sayı ve duruma göre; fiiller ise kişilere, zamana, görünüme, sese ve fiil kipine göre biçim değiştirir (Alvanoudi, 2014: 13).

Sözcükleri eril ve dişil olarak ayıran Arapça, ekleri de sözcüklerin eril ve dişilliğine göre ayırmaktadır. Örneğin: Salih (iyi adam)/ Saliha (iyi kadın), Müdür/ Müdire, Katip/ Katibin, Cemil/ Cemile, Hamdi/ Hamdiye, Hüsnü/ Hüsniye. İngilizce kadın isimleri de genellikle erkek isimlerinin türevleri şeklinde oluşturulmuştur. Erkek için Paul, Henry, George; kadın için Paulette, Pauline, Paula, Henrietta, Georgina gibi.

Aşağıdaki Arapça cümlelerde kadın ve erkek için farklı kullanımlar görülmektedir:

Cae hüve (O –erkek- geldi)	Caet hiye (O –kadın- geldi)
Keyfe haluke (erkek için- nasılsın?)	Keyfe haluki (kadın için- nasılsın?)
Gul (erkek için- söyle!)	Guli (kadın için- söyle!)
Min fazlıke (erkek için- lütfen)	Min fadlıki (kadın için- lütfen)

Ochs, birçok durumda belli bir dilsel değişkenin ne anlama geldiğini veya konuşma tarzının hangi cinsiyete ait olduğunu anlamanın en iyi yolunun bu durumların, söz eylemlerin veya söylem aktivitelerinin konuşma topluluğunun farklı üyeleriyle yaklaşık olarak nasıl ilişkilendirildiğini anlamakla olacağını savunmakta ve Japoncadan bu duruma örnek vermektedir. Pek çok cümle sonu eklere sahip olan Japoncada ekler, genellikle cinsiyet belirtmektedir. "ze" erilliği, "wa" dişiliği ifade eder. Fakat ilginç olan tüm erkeklerin her zaman "ze"yi kullanmadıkları gibi kadınların da bu eki kullanmasıdır. Geleneksel olarak kararlılık Japon toplumunda maskülen, duraksama ise feminen bir nitelik taşır ve "ze" daha çok kararlılığı vurguladığı için erkekler ile ilişkilendirilmiştir. Ancak son zamanlarda erkeklerin ve kadınların hem maskülen hem de feminen ekleri birlikte kullandıkları görülmektedir. Bu eklerin konuşanın cinsiyetinden çok daha fazlasını yansıttığı ve sosyolojik bir inceleme gerektirdiği açıktır (Meyerhoff, 2006: 223). Japoncada kadınların kullandığı birinci ve ikinci kişi zamirleri de farklılık göstermekte ve kadın dilini daha kibar bir forma sokmaktadır. Kelime boyutunda da cinsiyet farklılığını ortaya koyan kullanımlar vardır. Örneğin hoş sözcüğü kadınlar için "oishi", erkekler için "umai" şeklindedir.

2.2.1.3. Sözlüksel Cinsiyet

Sözlüksel cinsiyet, morfemlerin ve dildeki sözcüklerin envanteridir. Dilbilim yoluyla kültürel kaygıların gösterilmesini sağlar. Cinsiyet ve sözlük arasında çoğunlukla bir ilişki bulunmaktadır. Dilin en çok değişebilen kısmı sözlüktür. İçeriği farklı alanlara bağlıdır. Sözlüğe erişim farklı farklı yollarla olabilmektedir, örneğin edinç, performans, dil kesiti, terminoloji ve diğer edinim ve uygulama gerektiren

özel uygulamalar etkili olmaktadır. Meselâ, işin cinsiyete göre ayrılması durumunda cinsiyet perspektifine göre işlev değişikliğinin yapıldığı farklı sözlük envanterleri kullanılmaktadır. Bazı sözcükleri kullandığımızda aklımızda aksi söylenmediğinde beliren cinsiyetler vardır. Tamirci, hemşire, sekreter, müdür, denizci vb. bazı sözcüklerin bu tip bir özelliği olsa da öğrenci, hasta ve yolcu gibi sözcüklerin böyle alt tonları bulunmamaktadır. Sıklıkla, gramatikal cinsiyetle gösterilmemiş cinsiyet belirticileri kadın doktor, erkek hemşire, kadın şoför, erkek şoför gibi birleşik adların yaratılmasına neden olmaktadır (Shitemi, 2009: 10).

Çubukçu vd. biçimsel açıdan Türkçede sözcüklerin %98'inin erkek terimleri olduğunu, kadın için kullanılan sözcüklerin eril biçimden türeyen dişil sözlükbirimlerden oluştuğunu, erkeği ifade eden eril adılların kadını dışarıda bırakırken kadını dilsel açıdan görünmez kıldığını, niceliksel olarak cinsellik içeren sözcüklerin kadın üzerinde yoğunlaştığını ve kadının erkek ile olan ilişkisi üzerinden temsil edildiği belirtmektedir. Kadınla erkeğin eşit tutulduğu tek alan ise aile içi ve aile dışı toplumsal ilişkileri ifade eden sözcüklerden oluşmaktadır (2010: 3-10). Bu durumda toplumun erkeği önceliediği açıkça görülmektedir.

Dilde anlam kodlaması kimin ne yaptığına ve bu konudan nasıl bahsettiklerine bağlı olarak değişmektedir. Dil kullanımında sosyal asimetriler bulunmaktadır. Cinsiyete bağlı özellikler sözlük, morfoloji, gramer ve isim öbekleme stratejilerinde kendisini göstermekte ve farklılaştırmaktadır. Yukarıda gösterilen morfolojik yapılanmayla cinsiyet farklılaşmasından farklı olarak, sözlüksel zıt anlamların uygulamasıyla da cinsiyet farklılaşmasına ulaşılabilir.

Örneğin: Aunt (Teyze/hala) Amca/dayı (Uncle)

Father (baba) Mother (anne)

Sister (kız kardeş) Brother (erkek kardeş)

2.2.1.4. Sözdizimsel Cinsiyet

Söz konusu kişiler arasındaki olay, durum ve ilişkilerin anlatıldığı düşünceleri sıralamada kullanılan dil yapılarıdır. İngilizce ve Swahili dilinden bir örnek ile konuyu açıklayabiliriz.

Bayan: Joan/Mary Erkek: John

Joan kissed John. / John kissed Joan.

(Joan, John'u öptü) / (John, Joan'ı öptü)

İngilizceden alınan yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi eylemi yapanın kadın veya erkek olması dilbilgisel açıdan bir farklılık göstermemektedir. Ancak Swahili dilinde kadın veya erkeğin isminin söylenme önceliğine göre kullanımda farklılık vardır.

Mary alimuao John; John aliolewa na Mary.

(Mary, John ile evlendi; John, Mary ile evlendi.)

(Shitemi, 2009: 11)

Sözdizim genellikle doğrudan olarak toplumsal anlama katılmamaktadır. Fakat öznenin, nesnenin ya da eylemin cinsiyet perspektifinden vurgulanmasıyla işlev kazanmaktadır. Bu tür yapılar aynı mesajı farklı perspektif ve vurgularla sözdizimi değiştirerek yansıtmaktadır. Bu tür yapılarla dilbilimsel, gramatikal, morfolojik, sözlüksel ve sözdizimsel seçimler yapılmakta ve aynı mesaj cinsiyet ideolojisi taşıyan bir hâle dönüştürülmektedir. Toplumsal anlam aynı zamanda sözdizimi yapılarının da ötesinde semantik ve pragmatik ögelerle desteklenmektedir: ses tonu, fonetik detay, vücut dili ve diğer zaman ve yerlerle olan bağlantı vb.

2.2.1.5. Söylemsel Cinsiyet

Söylemde yapılar ve anlamlar cümle seviyesinden çıkıp metin oluşturmadaki kullanımlarıyla ele alınırlar. Söylem içeriği, zaman ve kamusal alanda kesin olmayan bir şekilde yayılmaktadır. Bu olurken, tek bir konuşma içerisinde sıra alarak konuşmak; bağdaşıklık sağlamak için bağlantılar kurmak; kitaplardan cinsiyet olgusunu araştırmak; ilişki kurarken dili kullanmak ve dili söylem analizi perspektifinden açıklamak gibi farklı yaklaşımlar ile prensipler, kombinasyonlar hâlinde uygulanmaktadır. Dil, söylem içerisinde işlev görürken olayları şekillendirmekte ve tepkilerin biçimini belirlemektedir. Dil; gündem yaratmak,

ilişkileri kovalamak, aktivite yapmak, yaratıcılıkla fikirler geliştirmek ve tecrübelerin akışında işlev göstermektedir. Dil, birlikte çalışan birçok sürecin kombinasyonu ile etrafımızdaki dünyayı yapılandırmaktadır. İletişim bir sözcük sisteminin de ötesine geçip dil yoluyla cinsiyetin toplumda yapılandırmasında etken olmaktadır. Semantik ve pragmatik yaklaşımlarla dil söylemde içeriği belirlemektedir (Shitemi, 2009: 11-12). Büyükkantarcıoğlu'na göre dilsel açıdan, Türk toplumu içinde değişen kadının rolü ve kimliği, üretilen yeni sözcüklerden çok söylemlerin niteliğine yansımakta, bu kimliği ön plana çıkaran görsel basın örneklerinde de sözü edilen ideolojiyi vurgulamaktadır (2000: 11). Örneğin;

"Oğlum, bak git" (Erkeklerin dilinde)

"Ayy, çok güzel!" (Kadınların dilinde)

2.2.2. Dil Kullanımlarında Meydana Gelen Cinsiyet Farklılıkları

Bir dilin incelenmesiyle toplumsal örüntülerin, toplumların cinsiyetlere bakış açısının ortaya konması mümkün olabilmektedir. Başka bir deyişle dilde cinsiyet izleri vardır. Örneğin güzel ve yakışıklı sözcükleri "iyi görünümlü" anlamını içermektedir. Ancak güzel sözcüğü kadınlar için, yakışıklı sözcüğü ise erkekler için kullanılmakta, bu şekilde sözcüklere cinsiyet atfedilmektedir. Aksi kullanımlar ise kadın ve erkeğin toplumsal statüsünü olumsuz yönde etiketlemekte, istenmeyen kullanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkekler için kullanılan "delikanlı" sözcüğü yiğitliği ifade ederken "delikanlı olmak" ya da "delikanlı bir davranış" sergilemek hem kadın hem de erkek için söz konusu olabilmektedir. Aynı şekilde renklerin de bir cinsiyeti yoktur, ancak cinsiyetçi kullanımları vardır. Örneğin pembe kız çocukların, mavi erkek çocukların rengidir. Kırmızı renk kadının çekiciliğini, beyaz renk ise masumiyetini temsil etmektedir. Ayrıca çingenepembesi, bebek mavisi, lavanta rengi, patlıcan moru, fosforlu yeşil denildiğinde de akla kadınlar gelmektedir. Çünkü kadınlar renkleri daha ayrıntılı bir şekilde kullanmaktadır. Yine kadınların kıyafet tercihlerinin erkeklerinkinden daha renkli ve canlı olduğu görülmektedir.

Cinsiyet araştırmacıları dillerin erkekler tarafından ve erkekler için, erkeklerin bakış açısını yansıtmak ve dayatmak için yapıldığını söylemektedirler.

Dilin yapısında cinsiyet farklılığı yaratan özellikler olmasa bile toplumsal olarak bazı sözcüklere cinsiyet algısı atfedilebilmektedir. Bu "cinsiyetçi dil kullanımı" birçok kanıtla gösterilebilir. İlk kanıt dildeki asimetrilerdir. Daha çok Batı dillerinde görülen bu tür kullanımlarda feminen (kadın) taraflardaki sözcükler zamanla negatif anlamlar kazanırken, maskülen (erkek) taraflardaki sözcükler nötr ya da pozitif kalmıştır. Romaine, İngilizceden şu örnekleri verir: Eğer bazı sözcük çiftlerini incelersek, *lord*/*lady*, *baronet*/*dame*, *Sir*/*Madam*, *master*/*mistress*, *king*/*queen*, *lady*/*gentleman* vb. kadınlar için kullanılan terimler zaman içinde değersizleştirilmiştir. Mesela *Lord* orijinal anlamını korumaktadır fakat *lady* artık üst sınıf kadınlar için kullanılmamaktadır. 17.yüzyılda *lady*, fahişenin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde *courtesan* (*courtier*'in femineni), orijinalinde kadın mahkeme üyesi anlamını taşırken fahişe anlamı kazanmıştır. *Baronet* hâlâ aristokratik bir unvan olarak korunmaktadır fakat kadınlar için karşılığı olan *dame*, özellikle Amerikan İngilizcesinde aşağılayıcı bir şekilde kullanılmaktadır. *Governor* erkek yönetici anlamına gelirken, governess çocuk bakan kadın anlamındadır. *Sir* bir unvan olarak kullanılırken, *madam* genelev işleten kadın anlamına gelmektedir. *Master* orijinal anlamını kaybetmemiştir fakat *mistress* günümüzde metres anlamına gelmektedir. İtalyanca *maestro* kelimesi okul müdürü anlamına gelirken aynı zamanda büyük öğretmen anlamına da gelmektedir, *maestra* ise okul müdiresi anlamına gelmektedir. Birine *old master* (yaşlı usta) demekle *old mistress* (yaşlı metres) demek arasında yok sayılamayacak kadar büyük bir fark vardır. Fas Arapçasında *wld zznga* (sokakların çocuğu) sosyal zekâsı yüksek bir erkeğe işaret ederken, *bnt zznqa* (sokakların kızı) iffetsiz kadına işaret etmektedir (Tarihsiz: 4), Örneklerden anlaşıldığı üzere kadınlar için negatif anlamlar taşıyan kullanımlar, kadının rolünün evinde durmak olduğu ve evinde durmayan kadının erdemsiz olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu örnekler sözcüklerin anlamlarının kendilerinden değil de toplumsal çerçevede kullanımlarından ileri geldiğini göstermektedir. Sözcüklerin anlamları, kullanım şekillerinden ve zihinde uyandırdığı anlamdan ileri gelmektedir. Sonuç olarak da kültürel baskı kalıpları zamanla birikip aşılması zor engeller hâline gelebilmektedir. Lakoff'a göre erkeklere daha büyük bir ifade gücünün verilmesi onun toplumdaki konumunu güçlendirmektedir (1973: 51). Kadınlar kendilerine

miras kalan bu dili değiştirmeden kullandıkları sürece erkeklerin öncelikleri de sürüp gidecektir.

Başka bir kanıt ise maskülen formların, örneğin İngilizce "man" sözcüğünün, tüm insanlığı içerecek şekilde kullanılmasıdır. Erkek kişi anlamına gelen "man" sözcüğü ayrıca insan anlamına da gelmektedir. İnsanlık için "mankind" kullanımı güya kadını da kapsayacak şekilde karşımıza çıkmakta, gerçekte ise kadını yok saymaktadır. Aynı kullanım Türkçede de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin "insanoğlu" yaratılmış kadın-erkek bütün insanlar için kullanılmaktadır. Arapçadaki "âdem" sözcüğü de aynı özelliğe sahiptir. Bu kullanımlar aslında kadını görünmez kılmaktadır ve sadece bunlarla sınırlı değildir. İngilizcede kadın ve erkeği işaret eden 3.tekil şahıs zamiri "she" ve "he" olarak birbirinden ayrılmaktadır. Ancak kadın ve erkeğe aynı anda hitap eden "he" kullanımı ile sık sık karşılaşılmaktadır. İbranicede ise sadece ordunun daha düşük mertebeleri feminen formlara sahiptir. Genelleyici maskülen yapı konuşmacının niyeti ne kadar iyi olursa olsun kadınların toplumdaki "ikincil" statüsünün altını çizmektedir. Örneğin "Everyone should bring his lunch, we need to hire the best man available." (Spolsky, 1998: 38) cümlesinde "his" ve "man" sözcükleri maskülen olarak kullanılmış, ancak bayanlara da hitap etmiştir. Coleman ve Kerbo'ya göre birçok toplumda erkek egemenliğini yansıtacak sözcüklerin kullanılmaması konusunda yeterli duyarlılıktan söz edilmemekle birlikte, giderek "bilim adamı" yerine "bilim insanı" gibi cinsiyet açısından tarafsız terimlerin kullanımı yaygınlaşmakta ve kitaplarda kadın ve erkek zamirleri bir arada ya da birbirinin alternatifi olarak yer almaktadır (2003: 268).

Bunun dışında kadınlara işaret eden sözcüklerin ayrıca belirtilmesi de cinsiyetçiliğe bir kanıttır. Örneğin "hemşire" denildiğinde ilk akla gelen kadın, "şoför" denildiğinde ise ilk akla gelen erkek cinsiyet algısıdır. Kişinin cinsiyetinin tam tersi olduğunu belirtmek içinse "erkek hemşire" ve "kadın şoför" kullanımı gerekmektedir. Kramerae'e göre dilbilgisel açıdan cinsiyet içermeyen dillerde örtük olan cinsiyetçi öğelerle baş etmek cinsiyetli dillerden daha güçtür (Çubukçu vd., 2010: 10).

2.3. TÜRKÇEDE KADINI İFADE EDEN VE CİNSİYETİ VURGULAYAN SÖZCÜKLER

Aksan'a göre bir ulusun yaşayış biçimi, inaçları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dilbilim incelemeleriyle, bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz (2000: 65). Bu doğrultuda bir dilin en eski yazılı belgelerinden yola çıkarak toplumun sahne olduğu bütün kültürel hareketlere, yaşam tarzına, düşünce dünyasına ve daha pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda Türk toplumunda "kadın" algısının ne olduğunu ve nasıl geliştiğini tespit etmek için bu bölümde Türkçenin yazılı kaynaklarına değinilecektir. Türkçenin en eski yazılı kaynakları bile çok gelişmiş bir dil özelliğine sahip olduğu için incelenen metinler, kadının toplumsal konumu hakkında ayrıntılı bir bilgi edinme imkânı sunmaktadır. Bu doğrultuda Max Müller'in Türkçe için kullandığı ifadeler dikkate değerdir: Türlü gramer kurallarının belirlenmesindeki ustalık, isim ve fiil çekimlerindeki düzenlilik, bütün dil yapısındaki saydamlık ve kolayca anlaşılabilme vasfı, insan zekâsının dil aracı ile beliren üstün gücünü kavrayabilenlerde hayranlık uyandırır. Türk dilindeki duygu ve düşüncenin en ince ayrıntılarını belirtebilme ve ses ve şekil öğelerini baştan sona değin düzenli ve uyumlu olan bir sisteme göre birbirleriyle bağdaştırıp bir araya getirme gücü, insan zekâsının dilde gerçekleşmiş bir başarısı olarak belirir (Sayılı, 2001: 387).

2.3.1. Atasözlerinde Kadın

Farklı milletlerin "kanatlı söz", "nasihat", "cevherli söz", "ibret verici söz", "altın söz", "dilin gülzârı", "halk mektebi", "ruhun tabiatı", "aklın gözü" (Çobanoğlu, 2004: 3) gibi farklı isimlerle adlandırdığı atasözleri milletlerin karakterini, düşünce sistemini net bir şekilde ortaya koymakta, bireye yönelik kalıp yargıları bünyesinde barındırmakta ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Özkan ve Gündoğdu'ya göre kadın/erkek ayrımı üzerine yapılandırılan atasözlerinde, kadının sosyal hayatta olduğu gibi aile hayatında da ikinci planda olduğu ve erkeği yücelten ilintiler bulunduğu görülmektedir (2011: 1142). Kadınlar her ne kadar ikinci planda görülse de erkeklerden daha ayrıntılı olarak ele

alınmaktadır. Atasözleri üzerinde araştırma yapan Küçük, kadın kavramı ve özelliklerinin Türk atasözlerinde erkekten daha ayrıntılı ele alındığını; ancak kadınla ilgili olumsuz ifadelere daha fazla yer verildiğini, kadınla ilgili olumsuz ifadelere karşılık erkek kavramı için genel olarak olumlu ifadeler kullanıldığını tespit etmiştir. Ele aldığı çalışmada kadını nitelemek için kız (41), kadın (38), avrat (19), karı (8), güzel (6), dişi (4), yâr (2) sözcüklerinin; erkeği nitelemek için yiğit (18), erkek (9), er (9), oğlan (6), ergen (1) sözcüklerinin kullanıldığını belirlemiştir (2003: 214-225). König de benzer ifadeyle dünya dillerinin birçoğunda kadınlara ve erkeklere ilişkin kelimelerin ve deyimlerin çoğunda kadınlar için olanların olumsuz çağrışımlara yol açtığını, bu gibi sözcüklerin erkekler için olanlarına pek rastlanmadığını belirtir ve Türkçeden şu örnekleri verir: Türkçede kadın için kullanılan *eksik etek*, *kadana*, *kahpe*, *kaltak*, *evde kalmış* gibi pek çok sözcük bulunmaktadır. Bu tür kadını aşağılayıcı nitelikteki sözlerin erkekler için olan karşılıkları bulunmamaktadır. Bir erkeği aşağılamak için ise *kadın gibi*, *efemine gibi* kadınlara benzeten sözler kullanılmaktadır (1992: 26).

Kadınların erkeklerden daha ayrıntılı ele alındığının bir göstergesi de akrabalık ilişkileri bağlamında ortaya çıkmaktadır. Akbalık, çalışmasında “elti, gelin-kaynana, görümce” gibi kadınlar arasındaki ilişkileri öne çıkaran atasözlerinin geniş yer bulurken, erkeklerin akrabalık ilişkileri üzerine hiç atasözü olmadığını; ayrıca Türk atasözlerinde aile ve eş algısının büyük ölçüde "kadın" üzerinden tanımlandığını ve aile kurumunun kadınla temsil edildiğini, dolayısıyla eş seçiminde dikkat edilmesi gerekenin de "kadın" olduğunu belirtmektedir (2013: 83,86,87). Bu doğrultuda ailenin sağlam temellere sahip olması için eş seçimi çok önemlidir ve geleneksel Türk kültüründe kadın her zaman “alınan” erkek ise “alan”dır (Ersöz, 2010: 172; Karabaş, 1999: 384). Erkek evlenecek bir eş seçtiğinde o kız ailesinden istenir ve ailenin büyüğü de kızı verir. Zamanın ve şartların değişmiş olması ise kız isteme merasiminde bir değişiklik göstermemiştir. En modern görünen kadınlar bile aile büyüklerinden istenilmesi geleneğini sürdürmektedir. Toplumsal gerçekliğin oluşturduğu algıların değişime büyük direnç göstermesi kültürün gücünü ortaya koymaktadır.

Alagözlü atasözlerinde "kadın" olgusu ile bağdaştırılan kavram alanlarının, eğretilemelerin, olumsuz çağrışımlar yaratmasıyla önemsizleştirdiğini, yer yer küçümseyen ve küçülten bakış açısıyla sunulduğunu; ancak kadını küçük düşüren bu ifadelerin Türk toplumunun kadına verdiği değeri yansıtmadığını ve Türk kadınının gerçek toplumsal konumuna uygun olmadığını ifade etmektedir (2009: 48). Kadın Ansiklopedisi'ne bakıldığında Türk kadınının toplumsal konumuyla ilgili şu ifadelerin yer aldığı görülmektedir: İslamiyet'ten önceki atlı-göçebe medeniyeti döneminde teşekkül eden destan ve efsanelerde kadın bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine benzer. Kadın da erkek gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve gerektiğinde düşmanla kahramanca savaşır. Bu eserlerde kadın yerleşik medeniyet dönemlerinde teşekkül eden edebiyatlarda olduğu gibi haz ve aşk konusu değildir (1984: 403). Ögel de bu doğrultuda Türk kültüründe "anne"nin hep babadan önde geldiğini belirtmektedir. Rol gereği aile dışına konumlanan baba, atasözleri bağlamında ailenin kurucusu ve yöneticisi olan annenin gerisinde kalmıştır. Bu durum sadece atasözleriyle sınırlı değildir. Ana-baba sözcükleri Dede Korkut Kitabı'nda ana-ata şeklindedir ve Köktürk yazıtları ile Uygur Türkleri'nde de "ana" babadan önce söylenmektedir (1988: 248). Ancak İslamiyet'in kabulünden sonra Arap ve Fars kültürünün etkisiyle kadının toplumsal konumunda büyük bir değişimin meydana geldiği ve bu değişimin kadını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Kadın, erkekle ortak olarak paylaştığı eşit toplumsal statüsünü kaybederek gerilemiştir.

2.3.2. Olağanüstü Anlatılarda Kadın

Toplumların en eski dönemleri hakkında bilgi veren, gerçekle olağanüstülüğün iç içe geçtiği bu anlatılarda bütün hayal unsurlarının içinde toplumun bir gerçeği yansıtılmaktadır. Dolayısıyla bu anlatılar, kadının toplum içindeki konumunun belirlenmesinde önemli ipuçları sunmaktadır.

Bayat'a göre dünyanın ve hayatın menşei, tabiat olayları, Tanrılar, efsanevi kahramanlar ve ruhlar hakkında insanların en eski tasavvur ve düşüncelerinden ibaret olan mitler (2005: 25), bir toplumun dünyayı algılama sistemidir. Türk mitolojisine baktığımızda babanın insan; annenin ise kurt olduğu görülmektedir. Ögel'e göre bu durum Türkler'in yüksek bir cemiyet çağına çok erken girdiklerini göstermektedir.

Çünkü ilkel kavimlerde daha çok "Ana ailesi" görülmektedir ve cemiyetlerin ilerledikçe "Baba ailesi"ne geçmesi toplumun olgunluğuna işaret etmektedir (1997: 56-57). Ana ailesinin yaşandığı topluluklar birçok efsanede karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Amazonlar'ın başında her zaman bir kraliçe vardır, erkekler ya kadınların kölesi ya da hizmetçisidir, doğan çocukları erkek olursa ya öldürür ya da sakat bırakırlar ve sadece kız çocukları yanlarına alarak savaşçı olarak yetiştirirler (Bayladı, 2004: 87).

"Kadınların sözü" olarak bilinen masalların başkahramanı olan cadılar, büyücüler, periler genelde kadındır. Masallarda, kadın algısının toplumsal cinsiyete uygun olarak sergilendiğini ve yeniden üretildiğini belirten Ölçer, kadının fiziksel özellikleri, kışkırtıcı fitne olma niteliğiyle özdeş tutulduğunu, evlenmemiş bakire kızın cinsel çekiciliği ve sağlıklı olmasıyla ön planda bulunduğunu, doğurganlıkla ilişkilendirildiğini belirtmektedir (2003: 53).

2.3.3. Göktürk Yazıtları'nda Kadın

Türkçe'nin en eski yazılı metinleri olan ve Türk toplumu hakkında bilgi veren Göktürk Yazıtları'nda kadının değerli olduğu görülmektedir. Kül Tigin yazıtının doğu yüzü 11. satırında "*Türk budun yok bolmazun tiyin budun bolçun tiyin kangım İltiriş Kaganıg ögüm İlbilge Katunug tengri töpüsinde tutup yügerü kötirmiş erinç.*" (Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İltiriş Kağan'ı, annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış olacak.) (Ergin, 2001: 12) ifadesi yer almaktadır. Annem "İlbilge Katun" (devletin bilgesi) ifadesiyle kadın bilge bir varlık olarak görülmüştür. Kül Tigin yazıtının doğu yüzü 31. satırında "*Umay teg ögüm katun kutınga inim Kül Tigin er at buldı*." (Umay gibi annem hatunun devletine küçük kardeşim Kül Tigin er adını aldı.) (Ergin, 2001: 20) ifadesiyle de anne hatun bolluk bereket tanrısı olan Umay'a benzetilmiştir.

2.3.4. Kitab-ı Dede Korkut'ta Kadın

Kuzeydoğu Anadolu Türk toplumunun yaşam tarzı hakkında kapsamlı bilgiler sunan Dede Korkut kitabında kadının vurgulanan en temel özellikleri kahramanlığı ve anneliğidir. Kam Büre Beg Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde Beyrek

ile babası arasında geçen konuşmalarda kadının kahramanlığı şu şekilde tasvir edilmektedir:

Beyrek aydur: Baba mâna bir kız alıvir kim men yirümden durmadın ol turmah gerek, men kara koç atuma binmedin ol binmeh gerek, men karımuma varmadın ol mâna baş getürmek gerek, bunun gibi kız alı vir baba mâna didi.

Babası Pay Püre Han aydur: Oğul sen kız dilemezsin kendüne bir hampa ister imişsin (Kaplan, 1997: 42).

(Beyrek: Baba, bana bir kız alıver, ben yerimden doğrulup kalkmadan onun doğrulup kalkması gerek. Ben karakoç atıma binmeden o binmek gerek, ben karıma varmadan o bana baş getirmek gerek. Bunun gibi kız alıver baba bana, dedi.

Babası Bay Büre Han: Oğul, sen kız dilemezsin, kendine yoldaş ve ayaktaş istermişsin.) (Gökyay, 1995: 60).

Göçebe hayatta kadında aranılan ikinci özellik ise çocuk doğurmasıdır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde Hanlar Hanı Bayındır Han verdiği büyük ziyafette konuklarını çocuklarına göre ağırlamaktadır:

Oğlı olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Ta'ala kargayupdur, biz dahi kargaruz bellü bilsün dimiş idi (Kaplan, 1997: 44).

(Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun; oğlu, kızı olmayanı Ulu Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz, belli bilsin, demişti.) (Gökyay, 1995: 31).

Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde erkeklerin eşlerine hitap ederken onları kahramanlık vasıfları dışında vücut güzellikleriyle tasvir ettikleri görülmektedir.

Berü gelgil başum bahtı ivüm tahtı	(Beri gelsene, başım bahtı, evim tahtı!
İvden çıkup yorıyanda selvi boylum	Evden çıkıp yürüyende selvi-boylum,

Topuğunda sarmaşanda kara saçlum	-
Kurılu yaya benzer çatma kaşlum	Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Koşa badem sığmayan tar ağızlum	İkiz badem sığmayan dar ağızlım,
Güz almasına benzer al yanaklum	Güz elmasına benzer al yanaklım
Kavunum viregüm düvlegüm	Kadınım, direğim, döleğim!)
(Kaplan, 1997: 48).	(Gökyay, 1995: 32).

Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı hikâyesinde Kan Turalı, Selcen Hatun'u fiziksel özellikleriyle tasvir ederken adeta güzellik kıriterlerini de belirlemiştir.

Yalap yalap yalayıban ince toylum	*Yalap yalap yalabıyan ince* donlum
Yir basmayup yorıyan selvi boylum	Yere basmayıp yürüyen selvi-boylum!
Kar üzerine kan tammış kibi kızıl yanaklum	*Kar üzerine kan tammış kibi kızıl* yanaklım
Koşa badem sığmayan tar ağızlum	İki badem sığmayan dar ağızlım
Kalemçiler çaldığı kara kaşlum	Kalemciler çaldığı kara kaşlım
Kurumsı kırk tutam kara saçlum	*Kurumsı kırk tutam kara saçlum*
Aslan uruğı sultan kızı	Aslan uruğu, sultan kızı
(Kaplan, 1997: 48).	(Gökyay, 1995: 119).

2.3.5. Dîvânü Lügati't-Türk'te Kadın

Kaşgarlı Mahmut'un Türkler'in yaşamış olduğu bütün coğrafyayı dolaşıp dilsel malzemeleri topladığı kapsamlı eseri Dîvânü Lügati't-Türk'te kadın imajının anlayışlı, sabırlı, olgun, sevimli, ruhen ve bedenen temiz olduğu ve güzellik değerlerinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Bunun yanında kadının cinselliğini vurgulayan ifadeler de yer almaktadır. Eserde kadın için kullanılan ifadeler şunlardır:

Kiz: Misk kutusu, sandık veya heybe gibi şeyler.

Kizdēki kiz yıpār: Kutuda saklanan bir misk kesesi- bu ifade genç kızların mis kokulu nefesini anlatan bir benzetme olarak kullanılır (2005: 317).

Özük: Kadınlara verilen bir unvan.

Altūn özük: Ruhu altın gibi temiz olan kadın.

Ertini özük: Vücudu inci gibi pürüzsüz olan kadın (2005: 384).

Küng: Cariye

Küni: Kuma (2005: 334).

Anaç: "Halkın annesi"ymiş (*ümmü'l-gavm*) gibi bilgece davranan küçük kız çocuğu (2005: 142).

Eke: Yaşça büyük kız kardeş.

Ekeç: "Halkın kız kardeşi"ymiş (*uhtü'l-gavm*) gibi bilgece davranan küçük kız çocuğu (2005: 252).

Üragūt: Kadın (2005: 622).

Urı: Erkek çocuk (urı oglān) (2005: 623).

Kis: 1.Kişi (insan) (tekil ya da çoğul, eril ya da dişil için kullanılabilir.)

2.Eş (zevce)

Ol kişi aldı mu?: O, evlendi mi? (2005: 316).

Yinçge qīz: odalık; cariye

Ol qīzıg yinçgelendi: O, kızı odalık olarak aldı (2005: 696).

Yinçü: İnci. Cariyelere de bazen yinçü denir.

Ūtlüg yinçü yērde qalmās: Delik inci yerde kalmaz (biri gelecek ve onu alacaktır). Bu atasözü, kızların bakire ve bekâr olarak kalamayacaklarını, birinin çıkıp onlarla evleneceğini belirtmek için kullanılır (2005: 697).

Awınçu: Kendisinden haz alınan, aşina olunan bir şey. Bu nedenle cariyelere de awınçu denir (2005: 160).

Oxşāgu: Oyuncak. Aynı zamanda bu, kadınlar için kullanılan bir lakaptır (365).

2.3.6. Atabetü'l-Hakayık'taKadın

İslamî Türk Edebiyatının ilk örneklerinden olan, İslam inancını ve ahlakını manzum bir şekilde ortaya koyan Atabetü'l Hakayık'ta kadın imajının olumsuz olduğu, bilginin erkekler ile eş tutulduğu şu beyitlerde görülmektedir.

Baḥalıġ dinar ol biliglig kişi	Bilgili kişi altın para gibidir
Bu cahil biligsiz baḥasız bişi	Cahil ve bilgisiz olan ise değersiz bir sadakadır
Biliglig biligsiz ḳaçan teng bolur	Bilgili ile bilgisiz nasıl eşit olur?
Biliglig tişi er cahil er tişi	Bilgili dişi erkek, bilgisiz erkek ise dişidir

(Yükneki, 2006: 47).

2.4. KADINLARDAN SÖZ EDERKEN KULLANILAN DİL

Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar kadınlar çoğunlukla erkek yazar ve şairler tarafından anlatılmış, bu tarihten sonra özellikle kadın yazarların edebiyatta etkili olmasıyla birlikte kadın, farklı bir gözle incelenmeye başlanmıştır. Bu sayede kadını ifade eden sözcüklerin yanında kadınların kullandığı dilin incelenmesi de önem kazanmıştır. Bu bölümde öncelikli olarak kadını ifade eden sözcükler üzerinde durulacaktır.

Türkçede kadını ifade etmek için kullanılan sözcükler konusunda yapılan en kapsamlı çalışmalardan bir tanesi Saadet Çağatay tarafından hazırlanmıştır. Çağatay, 'Türkçe "Kadın" İçin Kullanılan Sözler' isimli çalışmasında, en eski lehçelerden en yeni lehçelere kadar, yaklaşık dört yüz sözcüğü anlamsal kategorilere ayırarak etimolojik açıdan incelemiş ve sözcükleri şu başlıklara ayırmıştır: *Kadın, Anadolu'da Kadın, İkinci Kadın, Cariye, Sevgili, Uygunsuz Kadın, Kız, Yaşlı Kadın ve Asalet Sahibi Kadın*. Konumuz itibariyle ilk bölüme biraz daha ayrıntılı olarak değinmek yerinde olacaktır. Çağatay, "Kadın" başlığı altında bu sözcüğün kullanımını irdelemiş ve farklı lehçelerdeki kullanımları göstermiştir: Xatun, ḳatun, ḳatın, ḳadın, xotun (Tar. şT.), xāt.in, xādi.n (Kyzyl-Sprache) vb. sözcükleri bazı lehçelerde kısaltılmış şekliyle ortaya çıkmaktadır. Abakan lehçelerinde ḳât "kadın, genç kadın"; xāt, xàt (Kyzyl-Spr.) "kadın, evlenmiş kadın"; kaday (Tuv. Slovar) "kadın, zevce ve ihtiyar kadın"; Anadolu'nun çeşitli yerlerinde gadi "ihtiyar kadın, büyük anne, görümce", gade "görümce, kız kardeş" Derleme Sözlüğü"nde bulunmaktadır. Farsçadan geçen Osmanlıcadaki xatun "zevce, yüksek sınıf kadını, hanım" sözcüklerinin yanında Arapçadan geçen kelimeler geniş bir yer tutmaktadır: zevce, refika, caile, harem, seyyide, ehl, nisa, halâl. Türkiye Türkçesinde pek nazik olmayan *karı* sözcüğü eski lehçelerde (Kâşgarlı) "ihtiyar kadın" anlamına gelirken Anadolu ağızlarında erkeğin kadına hitabı olarak kari, gızgarı kullanımları görülmektedir. Kadın için yeni lehçelerde iş, eş "arkadaş, dost, zevce" kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Uygurca'da genellikle hayvanlar için kullanılan "dişi cinsi" ifade eden tişi "kadın, dişi" Anadolu'da tişirü "kadın cinsi", tişırıw "kadın, dişi, kadın cinsi" biçiminde genişletilmiştir. Ayrıca Türkçede birleşik tabirlerin kullanımına da değinilmektedir: ḳız ḳuduz "kız ve kız çocuğu" veya "kadın ve kız çocuğu". Bu kullanım Kâşgarlı'da kuduz "orta yaşta olan kadın", kuduzlanmak "olgun bir kadınla evlenmek" biçimindedir (1988: 90-95).

Çağatay'ın çalışmasından esinlenerek Uwe Bläsing tarafından Türk dilinde doğum öncesi ve doğum sonrası kadını ifade eden sözcükler ele alınmış, Çağdaş Türkçede kullanılan sözcüklerin yanında sadece ağızlarda kullanılan kelimelere de yer verilmiştir. Bu çalışma sadece Türkiye Türkçesi ile sınırlı kalmamış, diğer Türk dilleri de çalışmanın kapsamına alınmıştır. Bläsing, Türkçe gebe ve hamile sözcüklerini anlamlarıyla birlikte diğer Türk dillerinde anlamlarıyla ele almaktadır.

"Gebe" karnında yavru bulunan (kadın veya hayvan), anlamına gelen sözcük Türkiye Türkçesi dışında pek yaygın değildir. Gagauzca *gebä*, Kırım Tatarcası *gäbä,* Türkmence gäbe "şişmiş, şişirilmiş, kabarık" anlamına gelmektedir. Bälsing aynı zamanda kebe/gebe ile kebe-r-/gebe-r- arasında etimolojik bir açıklama da yapmaktadır. Arapça hāmila, "gebe" sözünü temsil eden bir alıntıdır. Bir nesneyi taşıyan kimse anlamında Türkçe hāmil biçiminin dişil eşi olan hāmila, örneğin Arapça hammal, Türkçe hamal "taşıyıcı" ve Arapça tahammul, Türkçe tahammül "dayanma, kaldırma, katlanma" sözlerinde olduğu gibi HML kökünden türemiştir (2011: 33-34).

2.4.1. Kadın ve Erkek İçin Kullanılan Sıfatlar ve Adlandırmalar

Kadın için kullanılan sözcüklerin incelenebileceği en kapsamlı malzeme edebi eserlerde mevcuttur. Uzun bir süre erkek sanatçıların tekelinde olan eserler genellikle aşk ve kadın odaklı olmuş, sonuç olarak kadın erkeğin gözünden anlatılmıştır. Gerek Divan Edebiyatı'nda gerekse Halk Edebiyatı'nda kadın, güzelliğiyle ön plana çıkartılmış, kadın için belli güzellik kalıpları oluşturulmuş ve kadın, güzelliğini vurgulayan sıfatlar ile ele alınmıştır.

Türkçe, dilbilgisi açısından cinsiyetçi bir özellik taşıyor olmasa da kadın ve erkeği ayırıcı şekilde ifade eden pek çok sözcük barındırmaktadır. Sözcükler erkek için her zaman olumlu özellikler gösterirken kadın için olumlu ifadeler olmakla birlikte olumsuzluk ya da zayıflık ifade eden kullanımların daha yaygın olduğu görülmektedir. Doğan'a göre isimler, sıfatlar, zarflar, fiiller, ünlemler bu şekilde erkeklere ve kadınlara atfedilişlerine göre iki kategoriye ayrılmaktadır. Erkeklere ve kadınlara verilen adlarda tercih edilen kelimeler de sosyal rollere uygun olarak seçilmektedir. Gökyüzüyle, kahramanlık ve yiğitlikle, madenler ve sert cisimlerle, avcı ve yırtıcı hayvanlarla ilgili isimler gücünü ortaya koyacak şekilde erkekler için kullanılırken; çiçek ve bitki adları, avlanılan hayvan adları, sevgi belirten adlar, kıymetli taşlar kadınlar için kullanılmakta, kadın zayıf olarak nitelendirilmektedir (2011: 94-96).

Erkek için fiziksel ya da manevi gücünü yansıtan Kaya, Ateş, Rüzgâr, Arslan, Kartal, Sarp, Demir, Hakan, Ata, gibi isimlerin yanında güvenilir kılan Mert, Güven,

Yiğit, Onur gibi isimler kullanılırken; kadın için zayıflığı ve narinliği ifade eden Yasemin, Lale, İnci, İpek, Naz, Nilüfer, Gül, Gülbeyaz, Nadide gibi isimler tercih edilmiştir. Erkeği yücelten formların aksine kadın için kullanılan ifadeler aşağılayıcı olabilmektedir. Örneğin doğan kız çocuklarından sonra artık erkek çocuğun istendiğini belirten ve kadını aşağılayan Durdu, Yeter, Dönkadın, Döne gibi isimlerin yanında anlamsız olan Kutu gibi isimler de kullanılmaktadır. Börekçi ve Tercanlıoğlu'na göre Türkçe kadın ve erkek adlarının farklılığı toplumdilbilimsel değil, ruhbilimsel bir olgudur (1999: 38).

Kadın ve erkekler için ortak kullanılan isimler de vardır: Deniz, Ülkü, Yüksel gibi. Ayrıca unvanların kullanımında birtakım ortaklıkların olduğu görülmektedir. Börekçi ve Tercanlıoğlu bu duruma kağanlık ve padişahlık dönemlerindeki hanedan mesupları için kullanılan unvanlardan örnek vermektedir. Padişahlara sultan, eşine de valide sultan denilmesi son derece ilginçtir: Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'da olduğu gibi. Oğuz Han, Mete Han, Aslı Han, Selvi Han kullanımları da benzerdir; ancak burada farklı bir kullanım söz konusudur. Oğuz Han ya da Mete Han denildiğinde onların devlet başkanı olduğu anlaşılmakta; ancak Aslı Han ya da Selvi Han denildiğinde "han" onların han sülalesinden olduğunu göstermektedir (1999: 39).

2.4.2. Toplumsal Cinsiyete Bağlı Olarak Kadın Vurgusu

Kadınlardan söz ederken kullanılan sözcükler kadınların toplumdaki yerlerini ve konumlarını yansıtmaktadır. Çubukçu ve diğerlerinin araştırmasına göre erkeğin toplumsal alandaki yer alış sıklığı kadının iki katı kadardır. Bu alandaki sözcüklerin en fazla meslek alanlarına ait olduğu ve kadınlarla ilgili bazı mesleklerin düşük saygınlık içerdiği ya da küçültücü anlam yükü taşıdığı görülmektedir (2010: 8).

Toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının vurgulandığı noktalardan bir tanesi meslek adları aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal rollere bağlı olarak bazı meslekler kadınlar için, bazı meslekler de erkekler için uygun görülmüştür. Öyleki hemşire, sekreter, çocuk bakıcısı, temizlik görevlisi denildiğinde sadece kadınlar akla gelmekte, bu işleri yapanların erkek olabileceği düşünülmemektedir. Çünkü bu

meslekler kadının toplumsal rolüne uygundur. Kadının yapmakla yükümlü olduğu ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevler bu meslekler aracılığıyla sürdürülmektedir.

Erkekler için ise doktor, pilot, hâkim, savcı gibi meslekler uygun görülmüştür ve König'in de belirttiği gibi, kadınların uğraşı alanlarını belirtirken mesleklerin önüne "kadın" sözcüğü eklenmektedir. Kadın doktor, kadın yargıç gibi. Böylece bu uğraşıların temelde erkeklere özgü olduğu belirtilmektedir. Öte yandan uğraşı öğretmenlik olan bir kadından genellikle "kadın öğretmen" diye söz edilmez. Bunun nedeni öğretmenliğin toplumda kadınlar için uygun görülen bir uğraşı dalı olmasıdır (1992: 26). De Beauvoir'ın ifade ettiği gibi kadın bu şekilde ötekileştirilmektedir (1993: 17). Çünkü kadınlar için mesleklerini ifade eden vurgulamalar erkekler için yapılmamaktadır. Hiçbir yerde erkek doktor, erkek pilot, erkek hâkim ya da erkek savcı ifadesi kullanılmamaktadır. Bu meslekler doğrudan doğruya erkekler tarafından yapılan işler olarak görülmektedir.

Kadınlar, erkekler için uygun görülen meslekleri yapmaktan memnunken erkeklerin bazı mesleklere sadece kadın işi gözüyle baktığı, o mesleklere yönelmediği görülmektedir. Ancak değişen dünya düzeninde mesleki ayrımlar da yavaş yavaş değişmektedir. Artık erkek hemşireler ya da erkek temizlik işçileri görülmektedir ki bu değişim bir haksızlığı da gidermektedir. Çünkü fiziksel olarak gücü sürekli vurgulanan erkek bu meslekler için gereklidir. Erkek hastaların bakımında ya da yatalak hastaların tedavisinde kadının gücünün yetmeyeceği durumlar meydana gelebilmektedir. Temizlik basit bir şekilde kadın işi olarak değerlendirilse de temizlik esnasında ağır eşyaları yerinden kımıldatmak zorunda kalan kadınlarda pek çok fiziksel rahatsızlıklar meydana gelmektedir. Bazı bölgelerde kültürel olarak ev işlerinin bir kısmı erkeklere düşmektedir. Örneğin Karadeniz Bölgesi'nde cam silmek erkeğin görevidir. Ancak buradaki görev fiziksel güçten ziyade kadının mahremiyetinin korunması anlayışından kaynaklanmaktadır.

2.4.3. Örtmece (Euphemism) Sözcükler

Kültürel olarak her toplumda açıkça söylenmesi uygun olmayan, dolayısıyla da üstünü örterek kullanılan birtakım sözcükler vardır. Örtmece sözcük olarak nitelendirilen bu kullanımlar toplum içinde hoş karşılanmayan durumların yaratacağı

sıkıntının giderilmesine hizmet etmektedir. Toplumların ahlakî ve kültürel yapılarının birbirinden farklı olması her toplumda farklı örtmecelerin kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte örtmece sözcüklerin konusu ölüm, hastalık, din, cinsellik, kadınların özel halleri, boşaltım, para, politika, fiziksel ya da zihinsel bozukluklar gibi çok çeşitli olabilmektedir.

Aksan'ın bir dilde kimi varlıklardan, nesnelerden söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacına yönelen ve dünyanın her dilinde rastlanan değiştirme olayı (2000: 98) olarak tanımladığı "*örtmece sözcükler*"in oluşumu çok eskiye dayanmaktadır. İnan'a göre, bazı Türk boylarında ataerkil aile yapısı icabı dışarıdan gelen gelin açısından koca evindeki bazı tabular, "kadın dili" denilen hususi bir "örtmece dil" oluşmasına sebep olmuştur (1998-1: 359).

Kadın açısından örtmece sözcüklerin iki farklı şekilde kullanımı söz konusudur. Birincisi kadınlar tarafından bazı sözcüklerin söylemesinin uygun bulunmaması sonucu gerçekleşen kullanım, ikincisi kadınlar hakkında konuşurken onlara hitaben gerçekleşen kullanımdır.

Jespersen'a göre kadınlar insan gövdesinin kimi bölümlerine ve doğal işlevlerine ilişkin sözcükleri rahat kullanamamakta ve bunların yerine sık sık örtmece sözcükler (hedge words) kullanmaktadır (Jespersen, 1922: 245; König, 1992: 28). Kadın dili üzerine yaptığı çalışmasında Şimşek de, kadınların bedenlerine dair kelimeleri sınırlı kullandıklarını, kadın cinselliğine dair terimlerden kaçındıklarını belirlemiştir (2006: 216). Ancak kadınların bu kaçınmalarına rağmen kadın ile ilgili örtmece sözcüklerin daha çok cinsellikle ilgili olduğu görülmektedir.

Lakoff, İngilizcede *woman* "kadın" sözcüğünün örtmece bir anlam taşıdığını, bunun yerine sık sık *lady* "bayan, hanım" sözcüğünün kullanıldığını; ancak erkekler için aksi bir kullanım olmadığını, *gentleman* "bey" sözcüğünün örtmeceli bir işleve sahip olmadığını belirtmektedir (1975: 20). Lakoff ayrıca kadın sözcüğündeki rahatsız edici kullanımın kadınlara daha fazla saygı duyulmaya ve onlardan ve onların toplumda var olan, erkeklere ilişkin rollerinden daha az rahatsız olmaya başlayıncaya kadar (1973: 58) devam edeceğini belirtmektedir. Çünkü kadınların

doğrudan anlatamadıkları durumlarda yumuşak ve örtmeceli sözcükleri kullanmaları toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirilmekte ve kadının toplumdaki ikincil konumuna vurgu yapmaktadır. Caporal'un tespiti bu konuda önemlidir. Caporal, Türkiye'nin bazı kırsal kesimlerinde kadınların yeni gelin oldukları evde kocasından "oğlunuz" ya da "kardeşiniz" biçiminde bahsettiğini belirtmektedir (1982: 477). Benzer bir örneği Jespersen, Bantu yerlilerinin dilinden vermektedir. Kadınların kayınpederlerinin ve kayınbiraderlerinin, kraliyet ailesindekilerin ise kocalarının, erkek akrabalarının olduğu gibi kendi babalarının ve erkek kardeşlerinin adlarını da söylemeleri bir tabudur (1922: 239).

Türkçedeki örtmece sözcüklerin temeline inebilmek için Divanü Lügati't Türk önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Eserde örtmece sözcüklerle ilgili geniş bir kullanım söz konusudur. Özellikle cinsellikle ilgili örtmece sözcüklerin kadın üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Aydemir, Divanü Lügati't Türk'te kadının cinselliğine vurgu yapan örtmece sözcükleri şu şekilde belirtmektedir: awınçu (avunulan şey, cariye), oxşagu (oyuncak), oynaş (başka biriyle sevişen kadın), sürtük (kendine sürüştürülen, sevici kadın), yaldruk (süslü kadın), çor (avret yeri bitişik olan kadın), emik (meme), kapak (bekâret), ogulçuk (ana rahmi), töl (yavrulama zamanı), em/am (kadının dişilik âleti), bas- (tecavüz etmek), et-/kıl- (ilişkiye girmek), küçe- (tecavüz etmek), ota- (aşk teklif etmek anlamında ateş yakmak) (2013: 110-112).

Kadının açıkça ifade edemediği duyguları, hatta sevgisi bile metaforlar ve benzetmeler kullanarak, örtmece sözcüklerle ortaya konmaktadır. Bu kullanımların güzel bir örneğini kadının diline özgü ifadelerle dolu olan ninnilerde görmek mümkündür. Ninnilerde kadınların yapısal niteliklerine bağlı olarak bebekler; gonca gül, ay, altın, inci, alın yazısı, kader, elmas, hizmet etmek, suna, aslan, döşek hastası, reyhan destesi, keklik, toy, sürmeli göz, ayrılık, dağ gibi sözlerle dile getirilmektedir. Annenin dilinde daha çok güzellik kavramı karşılık bulmakta; bu kavram kıymetli taşlar, çiçekler, hayvanlar üzerinden anlatılmaktadır. Ayrıca küfür ya da argoya, kadının kibar formlar kullanması gerektiği kabulüyle yer verilmemektedir. Kullanılan eylemler istek kipinde olup kadının çekinik yapısı kendini hissettirmektedir (Çek, 2015: 730-731).

Örtmece sözcüklerin ikinci kullanımı için König'in tespiti güzel bir örnek oluşturmaktadır. König, Türkçede kadın yerine sık sık hanım, bayan gibi sözcüklerin kullanıldığını, kırsal kesimden gelenlerinse, kadın yerine abla, yenge, teyze gibi akrabalık terimlerinden birini kullanmayı yeğlediklerini belirtmektedir (1992: 26). Bu şekilde kadınların cinselliğini vurgulamadan ve dolayısıyla rahatsız edici bir durumla karşılaşmadan kadının toplumsal konumu belirtilmiş olmaktadır.

2.4.4. Kadını Doğrudan Vurgulayan İfadeler

"Kadın" sözcüğü Türkçe Sözlük'te 1.Dişi cinsten erişkin insan, erkek veya adam karşıtı, 2.Evlenmiş kız, 3.Bayan anlamında kullanılan bir unvan, 4.Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan, 5.mec. Hizmetçi, olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir olumsuzluk içermeyen bu sözcüğe söylem içinde pek çok olumsuzluk yüklenebilmektedir. 'Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası' ifadesinde olduğu gibi kadın olumsuz bir anlam ihtiva ederken erkekler bu gibi ilişkilerden övünme payı çıkarabilmektedirler: *kadınana, kadın avcısı, kadın berberi, kadınbudu, kadındüğmesi, kadın evi, kadıngöbeği, kadın hareketi, kadın hastalıkları, kadın kadına, kadın kadıncık, kadınlar hamamı, kadın terzisi, kadın ticareti, kadıntuzluğu* (1998b: 1148) gibi.

Kadını yansıtarak cinsiyetçilik yaratan sözcüklerin kullanımı üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır: Birincisi doğrudan doğruya kadın cinsiyetini ifade eden sözcükler diğer sözcüklerin önüne gelerek vurgulanır. Kadın yazar, bayan sporcu gibi.

İkincisi bazı sözcükler ile kadın cinsel bir obje olarak vurgulanır. Bu anlamda kadın sözcüğü başlı başına incelenmesi gereken bir sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeğin zıttı olarak cinsiyet ifade eden bu sözcük zamanla olumsuz bir anlam kazanmıştır. Kadın, kadınlık, kadınsılık, hayat kadını, kadın olmak gibi sözcükler cinsellik ifade ettiği için zamanla bu ifadenin sahip olduğu anlamı yansıtmayacak daha kibar formlar kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin kadın öğretmen yerini bayan öğretmene bırakmıştır. Kadın aklının beğenilmemesi, evlenirken kadın değil de kız alınması, kadın gibi davranma, ev kadını olmak, kadınlık gururu, şirret kadın, kadın kısmı, kadın aklı, kadının çilesi, kadınsı giyinmek

gibi ifadeler olumsuz bir algı oluşturmakta ve kadın aşağılayıcı bir kullanımla karşımıza çıkmaya devam etmektedir. Toplumdilbilimin çalışma alanlarından biri olan cinsiyetçi dil çalışmalarında kadın dili incelenirken "kadın" sözcüğü bu olumsuz anlamlardan sıyrılamayıp cinsiyeti belirttiği için ayrımcılığı keskin bir biçimde yansıtmaktadır. Ancak kadınları onurlandırmak için ilan edilen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde kadın sözcüğü normal karşılanmaktadır.

Üçüncüsü de kadının çeşitli kimlikler içerisinde cinsiyetçi özellikleriyle vurgulanmasıdır. Mesela kadın; anne, kız kardeş, yenge, teyze, hala, öğretmen gibi birçok kimliğe sahiptir.

Annelik kadının sahip olduğu en yüksek statü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle anne yerine ana sözcüğü kullanılarak deyişler, atasözleri, sözcük öbekleri oluşturulmuştur. Kadın sözcüğünün taşımış olduğu olumsuz anlamların aksine "ana" sözcüğü hem olumlu hem de olumsuz anlamlar kazanmış, bazen şefkati bazen de hakareti yansıtmıştır. *Şehit anası*, *toprak ana*, *ana kucağı*, *ana kuzusu*, *anavatan*, *anayurt* sözcükleri olumlu anlamlar taşırken; *anası ağlamak*, *anasının kızı*, *anasının gözü*, *ana avrat düz gitmek* gibi deyimlerde ana sözcüğü olumsuz anlamlar kazanmış ve erkekler tarafından daha çok kullanılan küfürlerin temel malzemelerinden birini oluşturmuştur.

Kadınlar için olumsuzluk içeren sözcüklerden bir tanesi de "karı" sözcüğüdür. 1.Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce, 2.Kadın, 3.Yaşlı ihtiyar (Türkçe Sözlük, 1998b: 1217) olarak tanımlanan "karı" sözcüğü zamanla bu anlamların yanında olumsuz çağrışım da kazanmıştır. Öyleki evlenirken çiftlerin karı-koca ilan edilmesi zamanla yerini eş ilan etmeye bırakmış, karı sözcüğü günlük kullanımdan kaldırılmaya çalışılmış ve bugün yasalarla kadınların lehine ceza hükmü taşımaya başlamıştır. Bunun yanında kocakarı masalları söylenen sözün gerçek olmadığına, kocakarı ilaçları tedavi edici özelliğine inanılmadığına, kocakarılar gibi laf söylemek ise sözün beğenilmediğine işaret etmektedir.

2.4.5. Cinsiyet İfade Etmeyen ama Kadını Vurgulayan İfadeler

"*Adı ortada kalmak, evde kalmak, çile çekmek, cadı kazanı gibi kaynatmak, dırdır etmek, dedikodu yapmak, paçoz, zilli*" gibi kullanımlar cinsiyet ifade eden

sözcükler olmadığı hâlde doğrudan doğruya kadını -olumsuz özellikleriyle- işaret etmektedir. Ataerkil düzende erkekler tarafından zaman içinde olumsuz bir anlam kazandırılan bu sözcükler ile kadın, erkek yapımı dil tarafından biçimlendirilirken, kadınlar da kendilerini bu sınırlar içinde ifade etmek zorunda bırakılmaktadır. Dil kullanımlarına bakıldığında Türk toplumunda cinsiyet rollerinin erkek lehine gelişme gösterirken en büyük silahının dil olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Aydınoğlu, kadın ve erkeğe verilen cinsiyet rollerinin büyük bir güç dengesizliği yaratırken dil vasıtasıyla kadının erkeğe psikolojik bir şiddet uyguladığını (2015: 218) belirtmektedir.

Kadınların aksine erkekler içinse her zaman olumlu anlam taşıyan ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazı kullanımlar erkek cinsiyetini ifade eden sözcükler ile oluşturulmuş olsa da herkesi içine almaktadır. Örneğin *insanoğlu, adam olmak, efendi olmak, adam gibi sevmek, dava adamı olmak, işinin eri olmak, sözünün eri olmak* herkes için kullanılmaktadır. Yine de bu kullanımların kadını bir şekilde yok saydığı gerçeği göz ardı edilemez. Kadının zıttı olan "adam" sözcüğüne baktığımızda Türkçe Sözlük'te 11 farklı tanımın yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan iki tanesi konumuz açısından önemlidir: 1.İnsan 2.Erkek kişi. Ancak zamanla ilk alamın ikinci anlamı kapsayacak şekilde kullanılmaya başlandığı ve kadının yok sayıldığı görülmektedir. Bunun dışında adam sözcüğü erkeği yücelten iyi huylu, güvenilir, iyi yetişmiş, değerli kimse gibi anlamlara da sahiptir (1998a: 21). Benzer bir kullanım "ogıl" sözcüğünde karşımıza çıkmaktadır. Eski Türkçede kız ya da erkek çocuk anlamına gelirken günümüzde oğul, erkek evlat (1998b: 1672) anlamına gelmektedir. Bu sözcükten türeyen "oğlan" ise enteresan bir şekilde sadece küçük çocuklar için kullanılmakta, yetişkinlerdeyse eşcinsel bir çağrışıma sebep olduğu için kullanılmamaktadır.

Bütün bu veriler ışığında kadının toplumsal açıdan düşük statüsünün tarihsel süreç içerisinde gelişme gösterdiği ve hayatın her kesiminde vurgulandığı söylenebilmektedir. Toplumsal açıdan kadının bu konumu dil kullanımlarıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve toplumsal bir gerçeklik algısı ortaya çıkmıştır; ancak bu gerçeklik sadece erkeğin bakış açısını yansıtmakta ve dil ile erkeğin gücünü kadın üzerinde nasıl sergilediğini ortaya koymaktadır.

2.4.6. Cinsiyet Ayrımı Yaratan İfadeler

Ataerkil bir düzen içinde neslin devamı rolünü üstlenen erkeğin bu yönü yine sözcüklerle vurgulanmaktadır. Her şeyden önce soyad erkekten devam etmektedir. Soy sözcüğünün kendisi bile "ata" sözcüğünde olduğu gibi erkeği yansıtmaktadır. "Ata" sözcüğü Türkçe Sözlük'te belirtildiği gibi 1.Baba, 2.Dedelerden ve büyük babalardan her biri (1998a: 154) anlamına gelmektedir. "Soy"sözcüğü de bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale anlamının dışında iyi ve üstün nitelikleri bulunan, manzum söz (1998b: 2016) anlamlarına gelmektedir. Tarihsel süreç içinde eski insanları yansıtan "ata, ataerki, soy, atasözü, atalar mirası" gibi sözcükler kadını yok saymakta, eski insanların sadece erkeklerden oluştuğu izlenimini vermektedir. Çubukçu vd. türlerden birisinin bir ötekini ya da tüm insan türünü temsil eder biçimde kullanılan *kapsayıcı biçimlerin* "adam" sözcüğü üzerinden kullanımını örneklendirmektedir. *Kanun adamı, devlet adamı, dava adamı* gibi sosyal bireyin konum ve ilişkilerinin temsil edildiği söz öbeklerinin hepsinde kadın dışarıda bırakılarak dilsel olarak görünmez kılınmıştır. Çubukçu vd., bu kullanımların kadın için kullanılan türevlerinde ilgi çekici olan iki örnek belirlemiştir (2010: 5): Birincisi "*iş kadını*" Türkçe Sözlük'te "iş adamı" (1998a: 1117) olarak; "*bilim kadını*" da "bilim adamı" (1998a: 295) olarak tanımlanmıştır. İkincisi birçok terimde kadın sözcüğü ile erkek sözcüğü yer değiştirdiğinde ilgili terime kadınla ilgili olumsuz anlam yüklenmektedir: *kiralık adam- Kiralık kadın, hayat adamı-hayat kadını, kötü adam-kötü kadın* gibi. Bu şekilde toplumda üretilen her şey erkeklere mâl edilmekte, erkekler eylemlerin öznesi olarak yer almaktadır. Kadına da eylemlerin nesnesi olmak ve erkeklerin dünyasında erkeklerin diliyle kendisini ifade etmek düşmektedir ve kadın her zaman bir şeyle ilintili olarak belli sınırlar içinde kalmaktadır. Örneğin evinin kadınıdır, çocuklarının annesidir.

Ağabey, ağa, toprak ağası, er, erkek, bey, beyefendi, bay sözcükleri doğrudan erkekler için kullanılan sözcüklerdir. Kadını ifade eden bazı sözcüklerin de erkekler için kullanılan sözcüklere bazı eklerin ilavesiyle meydana getirildiği görülmektedir; hanımağa, bayan, hanımefendi örneklerinde olduğu gibi. Bu kullanımlarda da kadın erkeğe ilintili olarak görülmekte ve ötekileştirilmektedir.

2.5. KADIN-ERKEK KONUŞMA FARKLILIKLARI VE KADININ KULLANDIĞI DİL

Dil ve sosyal yapı arasındaki ilişkilerin en önemli kesişme noktalarından biri olan kadın ve erkek dili, cinsiyet ayrımcılığının en net görünümüdür. Ancak cinsiyet gibi biyolojik bir kategorinin insanların konuşma ve davranış biçimlerini belirlediğinin öne sürülmesi tartışma götürmektedir. Çünkü kişilerin yaşı, mesleği, sosyal çevresi ve yaşantıları da dil kullanımlarını etkilemekte ve bu kullanımlar zamanla değişebilmektedir. Bütün bu faktörlere rağmen kadın ve erkeklerin seçtikleri sözcüklerden ifade biçimlerine kadar dili birbirlerinden farklı kullandıkları görülmektedir. Tanen, bu durumu kız ve erkek çocukların aynı evin içinde büyüseler bile farklı sözcük dünyası içinde yetiştirilmelerine, insanların onlarla farklı konuşmalarına ve onlardan da farklı konuşma biçimi beklemelerine bağlamaktadır. Bu şekilde toplum içinde alt kültürler oluşmaktadır. Tannen'e göre kadın ve erkek konuşma farklılıklarından dolayı iletişimde farklı lehçeler yerine farklı cinsiyetçeler (genderlects) konuşulmakta olduğu söylenebilmektedir (2008: 29).

Cinsiyet ifadeleri olan dillerde bütün dilbilgisel seviyelerde hatta tonlama ve süpersegment (dil üstü parçalar) düzenlerinde bile "kadın dili" görülmektedir. Modern dilbilimde "kadın dili" konusu ilk defa 1922'de Otto Jespersen tarafından açıklanmıştır. Jespersen kadın için "çok gürültü yapan boş bir teneke" benzetmesini yaparken kadınların çok konuştuklarını, aynı daire içinde dönüp durduklarını, cümlelerini asla bitirmediklerini ifade etmektedir (Cowie, 2000: 1). Modern dilbilim araştırmacıları da kadının etkili bir iletişim için belirli muhtevaya sahip olmadığını ve konuşmacı olarak genellikle ciddiye alınmadığını belirtmektedirler. Bu sebeple araştırmaların başlangıçta kadının zayıflığı ve eksikliği üzerinde durduğu, zaman içerisinde kadını daha kapsamlı bir şekilde ele aldığı görülmektedir.

Kadın dili ile ilgili görüş farklılıkları üç teoride ortaya konmaktadır.

2.5.1. Eksikli Teorisi

Kadın dilinin eksikliğine geçmeden önce bu görüşün temelini atan; ancak cinsiyete göre değil de toplumsal katmanlara göre dildeki eksikliği ele alan Bernstein'in teorisine değinmek gerekmektedir. İngiliz toplumdilbilimci Basil

Bernstein'in temellerini attığı eksiklik teorisinde toplumsal gruplar arasındaki dilsel özellikler incelenmiştir. Bernstain 1958'de yaptığı çalışmasında alt katman üyelerinin kullandığı dili, "halk dili" (public language); orta katman üyelerinin kullandığı dili ise "kurallı dil" (formal language) olarak nitelendirmiştir. Eksiklik kuramı (Deficiency Theory), alt toplumsal katman olan işçi sınıfının (work class) dil davranışı ile orta sınıfın (middle class) dil davranışlarının birbirinden farklı olduğu; işçi sınıfının eksik, yetersiz ve sınırlı bir dil kullandığı görüşüne dayanmaktadır.

Bernstein, çalışmalarına dil kullanımlarının özellikle okul başarısına etkisini incelemek amacıyla başlamıştır. Çünkü her birey yetiştiği ortamın özelliklerini kazanmakta ve bu özellikler kullandığı dile yansımaktadır. Dil ile toplumsal çevre arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu düşünen Bernstein, çocuğun okul başarısını doğuştan zeki olmasına değil, kullandığı dile bağlamaktadır. Bu açıdan dil kullanımları öğrenimi kolaylaştıran ya da zorlaştıran bir etkiye sahiptir ve okuldan sonraki meslek hayatında da etkisini sürdürmektedir. Bu dil kullanımlarının kaynağı ise bireyin kendisi değil yetiştiği çevrenin kültürel özellikleridir. Dil ile düşüncenin ayrılmaz bir bütün olduğu Sapir-Whorf teorisiyle eksiklik kuramının bu noktada birleştiği görülmektedir.

Bernstein'e göre kısa emirler, basit bildiriler ve soruların yüksek bir oranda yer aldığı dil türüne "*halk dili*" denir. Bu dil türündeki simgeleme anlatıcı (descriptive) olup gözleme açıktır ve genellemesi alçak bir düzeyde yer alır. Ayrıca vurgu mantık değil, duygusallık üzerinedir. Orta sınıfın kullandığı dil ise kişisel özellikleri ve mantıksal işlemi açısından zengin olan, daha karmaşık ve bu nedenle de konuşanın nesneyi algılama yeteneği daha dinamik bir ortam oluşturan bir dildir. Bu dil türüne "*kuralsal dil*" denir (Bayraktaroğlu, 1979: 34-35).

Bernstein, halk dili ve kurallı dil kavramlarının yerine daha sonradan "dar/daraltılmış kod"(restricted code) ve "geniş/genişletilmiş kod"(elaborated code) kavramlarını kullanmıştır. Dittmar'a göre bir konuşucu çevresiyle olan karmaşık ilişkileri anlatabiliyor, dilin yardımıyla sorunları çözebiliyor, kısaca dilsel olanakları kullanabiliyorsa geniş koddan yararlanıyor demektir ve konuşucunun sözel davranışı, kendisini orta katmanın üyesi olarak tanıtmaktadır. Ama konuşucu, dilsel olanakların yalnızca bir bölümünü kullanıyorsa, karmaşık düşünce zincirlerini ve mantıksal

ilişkileri doğru olarak söze dayandıramıyorsa ve bildirişim niyetini açıklayabilmek için sık sık dil dışı imlere başvuruyorsa dar koddan yararlanıyor demektir (İmer, 1989: 25-26)

Werner Veith'e göre daraltılmış kod ekonomik ve kültürel açıdan daha sınırlı olan alt tabakanın yani işçi sınıfının sınırlı dilsel kapasitesini, genişletilmiş kod ise alt tabakaya oranla daha iyi ekonomik ve kültürel olanaklara sahip olan orta tabakanın geniş konuşma kapasitesini belirtmektedir. Genişletilmiş koda sahip olan orta tabakanın konuşmasında sözdizimsel ve anlamsal çeşitliliğin çokluğu dikkatleri çekerken, daraltılmış koda sahip olan alt tabakada bu çeşitlilik söz konusu değildir. Orta tabaka daha geniş bir dil kullanım alanına sahiptir ve dilin sunduğu yapısal imkânlarının hepsini kullanabilmektedir. Kullandığı sözcüklerde çeşitlilik, cümlelerde karmaşık yapılar ve derin ayrıntılar görülmektedir. Bu yüzden de daha az tahmin edilebilir bir özellik göstermektedir. Alt tabakada ise böyle bir kullanım görülmemektedir. Alt tabaka dili; daha basit, sade, kelime hazinesinin ve sözcük seçiminin daha sınırlı, cümlelerinin daha kısa olduğu bu kodlar ile dile getirilmektedir. Alt tabakanın dili diğerine oranla daha kolay sezilebilmektedir (Öztürk Dağabakan, 2012: 90).

Eksikli teorisini cinsiyet bazında iki farklı açıdan ele almak gerekmektedir.

2.5.1.1. Kadın Dili Erkeğin Dilinden Kötüdür

Toplumsal katmanlar arasındaki dilsel özellikleri cinsiyetler bazında ele alan ve kadın dilinin erkek dilinden eksik olduğunu savunan ilk dilbilimci Otto Jespersen olmuştur. Jespersen'a göre kadınlar düşünmeden konuştukları için kadın dilinde birçok eksiklik ve hata bulunmaktadır. Jespersen, bir çalışmasında kadınlarla erkeklerin konuşmaları arasında sesbilimsel bir farklılığa ulaşmış olmasa da, kelime hazinesi ile ilgili önemli sonuçlar elde etmiştir. Yirmi beş üniversite öğrencisi ile yaptığı bir testte, öğrencilerin olabildiğince hızlı bir şekilde yüz sözcük yazmasını istemiş, bunun sonucunda kız öğrencilerin sözcüklerinin elbise ve kumaşlarla ilgili olduğunu, erkeklerin sözcüklerinin ise daha çok tabiat ve hayvanlar âleminden olduğunu görmüştür. Jespersen, bu sonucu, kadınların kelime hazinesinin erkeklerinkinden daha küçük olduğu doğrultusunda yorumlamaktadır. İçerik azlığı ve

düşünce hâkimiyetinin yetersizliği de söz konusudur. Bununla beraber, kadınların daha hızlı konuştuklarını ve konuşkan olduklarını da düşüncelerine eklemektedir (Öztürk Dağabakan, 2012: 97).

Kadının bir şekilde eksik oluğunu ve bunun sebebinin kadının kendisi olduğunu düşünen Jespersen, kadın dilinin zayıflıklarını şu şekilde belirlemiştir (1922: 239-250):

- Kadınlar için insan vücuduna ait bazı bölgeleri ve bunların doğal fonksiyonlarını söylemekte tabular vardır,
- Kadınların sözcük hazinesi kural olarak erkeklerden daha az gelişmiştir,
- Konuşmalarında şirin, tatlı gibi gereksiz sıfatlar kullanırlar,
- Kadınlar ailelerinden öğrendikleri dili kullanmada ve çocuklarına öğretmede daha gelenekseldir,
- Düzgün gramer yapılarını kullanırlar,
- Cümleleri yarım bırakırlar,
- Abartılı konuşurlar,
- Kaba sözcük ve küfür kullanmaktan kaçınırlar,
- Dolaylı ifadeyi tercih ederler,
- Cümlelerini sık sık "ve" sözcüğüyle birbirine bağlarlar,
- Daha az sözcük kullanmalarına rağmen daha akıcı konuşurlar,
- Düşünce hâkimiyetleri yetersiz, konuşmaların içerikleri azdır.

2.5.1.2. Kadın Dili Onun Toplumdaki İkinciliğini Yansıtır

Dilde cinsiyetçilik konusuna ilk dikkati çeken Jespersen olduğu halde ilk bilimsel çalışmalar 1970'li yıllarda feminist hareketlerle başlamıştır. Kadın dili konusunda ilk ciddi araştırmaları yapan Robin Lakoff olmuştur. Lakoff, kadının kullandığı dilin erkeğin kullandığı dilden farklı olduğunu belirtir; ancak bunu bir eksiklikten ziyade güçsüzlük olarak değerlendirir. Bunun sebebini de kadının toplumsal konumunun erkeğinkinden düşük olmasına bağlar. Çünkü erkek dilde de hâkimiyetini göstermektedir.

Kadın dili ile ilgili çalışmalarıyla öncü olan Lakoff, kadınların hanımefendilik kalıbına nasıl sıkıştırıldıklarını araştırır. Kadınların kullanmaya zorlandıkları dilin kültürel önyargıları yansıttığını belirtir. Ona göre, kadınlar özellikle karasızlık, zayıflık ve aşırı kibarlıklarıyla onları diğerlerinden ayıran bir dil kullanımına sahiptir. Lakoff, hem kadınların kullandığı dilde hem de kadın hakkındaki dilde kadının toplumdaki ikincil konumunun yansıtıldığı görüşündedir. Lakoff'un kadın dilinin erkek dilinden ayrılan özelliklerini Şimşek şu şekilde aktarmaktadır (2006: 64-65):

- Kadınlar, 'kadın işi' olarak adlandırılan (dikiş, örgü, nakış, yemek pişirme gibi) işlerle ilgili özgül kelime dağarcığına sahiptirler.
- Boş sıfatlar kullanırlar: müthiş (divine), büyüleyici (adorable), şeker (sweet) gibi.
- Eklenti sorularını (tag questions) konuşma içinde sıklıkla kullanırlar. İfade beklenen durumlarda soru tonlaması kullanırlar.
- Kaçamak cevaplar kullanırlar; konuşanın konuştuğu şeyden emin olmadığı izlenimi veren "yani", "bilirsin", "işte" gibi öğelerle konuşmayı yapılandırırlar.
- Bağlantılı olarak "öyle" (so) kelimesinin sıklıkla kullanırlar. Bu kelime duyguların yoğunluğunu ifade etmek üzere konuşma içine serpiştirilir.
- Aşırı düzgün gramer kullanırlar: Kadınların kaba konuşması beklenen bir durum değildir. Bunun ötesinde en azından Orta Amerika'da kadınlar okuryazarlığın ve kültürün koruyucuları olarak görülmektedirler.
- Abartılı kibar formlar kullanırlar: Özellikle orta sınıfta "düzgün" konuşmanın beklenen bir davranış olduğu düşünüldüğünden, abartılı kibar formlar aşırı düzgün gramer yapısı ile bağlantılıdır. Kadınlar kaba bir kelime yerine aynı anlama gelen daha kibar bir kelime kullanma (euphemism) konusunda ustadırlar. Kadınların "lütfen" ve "teşekkür ederim" gibi formları sıklıkla kullanarak geleneksel kalıplara bağlı kaldıkları görülürken, erkeklerin bu formları

kullanmıyor olmaları yadırganmazken, kadınların kullanmamaları kabul edilemez.

- Kadınlar fıkra anlatmazlar: Orta sınıf Amerikan toplumunda kadınlar sırası değil hissine kapıldıkları ve meselenin özünü kaçırdıklarını düşündükleri için fıkra anlatmazlar.
- Kadınlar kendi duygu ve düşüncelerine başkalarından destekler sunarak konuşurlar. Diğer deyişle kendi konuşmaları içinde italiklere yer verirler. Bu bir bakıma kendi düşüncelerinin tek başına yeterince değerli olmadığını düşündüklerinin göstergesidir.

Lakoff'un başlangıçta gözleme dayalı oarak belirlediği, daha sonradan deneylerle ulaştığı tespitleri –bazı noktalarda eleştirilmekle birlikte- kendisinden sonraki deneysel çalışmalarla da desteklenmiştir. Lakoff'un değindiği bazı konuları daha ayrıntılı bir şekilde ele almak yararlı olacaktır.

Kadınların renklendirme konusunda erkeklere kıyasla çok daha titiz olduğunu belirten Lakoff, bej, ekru, deniz yeşili, açık eflatun ve benzeri birçok sözcüğün kadınların aktif sözlüklerinde sıradan sözcükler olsalar da erkeğin sözlüğünde bulunmadığını belirtmektedir. Dahası erkekler için - iş dünyasının dışında olan- renk ayrımı gibi basit bir mesele sadece kadınlarla ilişkilendirilebilir, çünkü erkekler için böyle bir konu onları ilgilendirmediği gibi egolarını da tatmin etmez (1973: 49).

"Kadın işi" olarak nitelendirilen işlerden biri giyim-kuşamdır. Kadınlar giyim-kuşam üzerine oldukça geniş ve ayrıntılı bir kelime hazinesine sahiptir. Fatma Aliye kadınların bu alandaki zengin kelime hazinesiyle ilgili olarak şu örnekleri vermektedir: Telli kumaş, kılaptanlı kumaş, Avrupa tellisi, ipekli kumaş, gümüş telli kumaş, Arabistan malı, basma, patiska, atlas, canfes; ropdöşambr, matine, tuvalet, tül gömlek, göğsü açık elbise, fanila, çorap, yemeni, fistan, şapka, korse, kolalı astar, pırlanta kemer, oyalı hotoz, kayık hotoz; harç, kabartma, balinen, kırma, korsaj, jile ilavesi, kurdele, kopça (2009: 93-122) gibi.

Lakoff'un kadın diline ait olarak belirlediği eklenti sorular da dikkat çekici bir noktadır. Kadınların eklenti soruları temelde iki işlevde kullandığı görülmektedir: Birincisi söylenen ifadeden emin olunmadığında ya da güven eksikliğinde onay

beklemek için, ikincisi konuşmanın devamını sağlamak için kullanılır. Holmes, kadınların kullandığı eklenti sorularını yalnızca kadınların kendine olan güvensizliğine bağlamanın doğru olmadığını, kiminle ya da niçin konuştuklarına bağlı olarak farklılık gösterebildiğini, konuşma sürecini kolaylaştırmanın yanında dayanışma gibi işlevlerinin de olduğunu belirtmektedir (1995: 31). Meyerhoff'a göre ikinci durumda eklenti sorular şunları dizinlemektedir (2006: 224):

- Soru sormanın söz eylemi,
- Kararlılığın durumu,
- Başkalarının katkısını oluşturan söylem aktivitesini.

Ancak eklenti soruların kullanımı sadece cinsiyete bağlı değildir. Örneğin öğretmenler dikkatli olma ve öğrencilerin katılımını sağlama gibi mesleğin gereği olarak eklenti soruları daha fazla kullanmaktadır. Çünkü eklenti sorular sadece bilgi almak için kullanılmaz. Ayrıca kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha fazla eklenti soru kullandığını söylemek de mümkün değildir.

Kadınların aşırı kibar formlar kullanmaları toplumsal roller ile ilişkilendirilmektedir. Kadınların hanım hanımcık kalıbına sıkıştırıldığını belirten Lakoff'a göre erkek çocuklarından duygularını daha çok yansıtmaları beklenirken, kız çocuklarından daha uysal olmaları beklenmektedir, ayrıca kızlar öfkelerini dışa vurduklarında erkeklerden daha şiddetli cezalandırılmaktadırlar. Erkekler kızgınlıklarını küfrederek dışa vurabilirler, kadınlar ise sadece şikâyet edebilirler (1973: 51). Bu durumun kadının toplumsal konumuyla ilgili olduğu açıktır. Özçalışkan'ın kadın ve erkeklerin küfür kullanımı üzerine yapmış olduğu çalışma da benzer sonuçları göstermektedir. Kadınların ağır küfür kullanımı erkeklerin hayli altında olup, kadınlar ağır küfürler yerine ağız bozukluğu dediğimiz küfürleri daha çok kullanmaktadırlar (1994: 286). Bu durum kadınların toplumda duygu ve düşüncelerini erkekler kadar güçlü bir biçimde ortaya koyamamaları ile ilişkilendirilmektedir. Ancak kadınların küfür kullanımı kadının toplumdaki konumuyla da doğrudan ilişkilidir. Çalışmada küfür kullanımını belirleyen tek unsurun cinsiyet olmadığı, sosyal ortamın ana unsur olduğu, kadın ve erkeklerin

küfür kullanma sebeplerinin[9] de birbirinden oldukça farklı olduğu belirlenmiştir. Kocaer de aynı doğrultuda argo ve küfür kullanımının erkekler tarafından kullanıldığında hoş görüldüğünü, bunun sebebinin de argo ve küfür kullanımının güç ve otorite ile eşdeğer tutulmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca eğitimli kesim tarafından bu tarz konuşmalar ayıplanırken kırsal kesimde kadının ağzında oldukça doğal karşılandığı da görülmektedir (2006: 98-99).

Argo kullanımlarının ağırlıklı olarak cinsellik üzerine olduğu ve bu cinselliğin çoğunlukla kadınlar üzerinden aktarıldığı görülmektedir. Argo kullanımı kadınlar için hoş karşılanmamakla birlikte, erkekler tarafından daha yaygın kullanılması erkeğin toplumsal erki elinde bulundurmasıyla ilgilidir. Ancak sonraki çalışmalar kadınların sanılanın aksine argo kullandıklarını göstermektedir. Sebzecioğlu ve Özgür'ün, twitter üzerinden yaptıkları incelemede kadınların erkeğin dünyasına, dolayısıyla dillerine ait argolar kullanmakta bir sakınca görmediği anlaşılmaktadır. Erkeklerin cinsel dünyaya ait argolarının önemli bir bölümü kadın bedeni üzerinden yapılmaktayken, kadınların cinsel dünyaya ait argoları hemcinsleri üzerinedir. Çalışmada kadınların sayısal olarak erkeklere yakın, çeşitlilik açısından ise erkeklere denk argo sözler kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Hatta kadınlar kadın diline özgü hafif ve örtük argolar kullansalar da kaba kullanımda genellikle erkek argosuna öykündükleri ortaya çıkmaktadır (2015: 88,90,91).

Kadın Argosu Sözlüğü'nü hazırlayan Filiz Bingölçe, kadınların argo sözcükleri kendi aralarında şifreli bir dil olarak kullandıklarını ve argo sözcükler vasıtasıyla kadınların yaratıcılıklarını, fantezilerini, neyle nasıl alay ettiklerini görmenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Ayrıca o dil erkeğe yasaktır (2001: 1,8). Kitabın sunuş yazısını hazırlayan Hulki Aktunç kadınların argo kullanımları için şöyle demektedir: Yaşamın ve dilin içinde gizlenen büyük bir ada keşfediliyor. Çılgın, alaycı, dramatik, şen şakrak, melul mahzun bir ada. Bir sürü aptal herifin ve kızın ve kadının derinliğine duyumsayamadığı ama yaşamakta olduğu bir ada (2001: 1). Bubmann'ın da "ölçünlü dilden ayrılan özel ve gizli bir dil" (Sebzecioğlu ve

[9] Erkek deneklerde aç kalmak, uykusuz kalmak, sabrın tükenmesi, kurallara uyulmaması, durumun kişiye zarar vermesi küfürlü konuşmaya sebep olan faktörlerken, kadın deneklerde statü farklılığı, küfür kullanmayı onaylamayan kimselerin varlığı, aynı cinsten kişilerin varlığı küfür kullanımını kontrol etmektedir (Özçalışkan, 1994: 285).

Özgür, 2015: 82) olarak tanımladığı gibi argo, kadın dilinin saklı yönlerini içermektedir. Tüm bunlar da Lakoff'un görüşlerinin eksik yönlerini ortaya koymaktadır.

2.5.2. Ayrılık Teorisi

Eksiklik teorisine tepki olan ve William Labov'un öncü çalışmalarıyla başlayan ayrılık teorisi (Difference Theory) ölçünlü İngilizce ile ölçünlü olmayan Zenci İngilizcesinin ve ölçünlü İngilizcenin araştırılmasına odaklanmıştır. Labov; anlatım yetisi, sözcük zenginliği, dilbilgisellik, ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların mantığı noktalarından yola çıkarak doğrudan doğruya eksiklik teorisini eleştirmiş ve ölçünlü olmayan İngilizcenin de kendine özgü bir dizge olduğunu ortaya koymuştur. Labov'a göre alt katmandan olan ve ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların sözleri, "karmaşık" kanıtlar göstermektedir. Karmaşık ile güç düşüncelerin az sözle yansıtılma yeteneği anlaşılmakta ve orta katmandan olan konuşucularda ise bu özelliğin tersi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Labov eksiklik teorisi savunucularını dilbilgisi kurallarını bilmemekle suçlamaktadır[10] (1973: 94). Bu şekilde Labov, Bernstein 'in görmüş olduğu eksikliği ayrılık olarak tanımlamaktadır.

Ayrılık kuramı özellikle Alman sosyolog Oevermann'ın çalışmalarıyla yayılmıştır. Oeverman, orta katmandan gelen öğrencilerin alt katmandan gelen öğrencilere göre daha başarılı oldukları görüşünü ileri sürmektedir. Hatta alt katmandan gelen öğrenciler orta katmandan gelen öğrencilerden daha zeki olsa bile eğitim sürecinde orta katmandan gelen öğrencilerden daha fazla başarılı olamayacaktır, çünkü bunlar pek çok okuma engeliyle karşılaşmaktadırlar (Selen, 2001: 35).

Dittmar, ayrılık teorisinin düşünce sistemini şu şekilde açıklamaktadır: Dil kullanımları arasında "daha iyi" ya da "daha kötü" biçiminde bir ayrım gözetilemez. Aynı biçimde "eksiksiz" ve "eksiği olan" ya da "yeterli" ve "yetersiz" dil türleri de yoktur. Dil kullanımlarının ve türlerinin hepsi, ayrı ayrı kendine özgü birer dizgeyi

[10] Labov'a göre ölçünlü olmayan İngilizcenin çoğu sözcüklerinde koşacın kullanılmaması dizgesel bir özelliktir.

yansıtmaktadır. Bu nedenle dil türlerinden biri ötekinden "daha iyi" olarak değerlendirilemez (İmer, 1898: 43).

Labov, dilin cinsiyetçiliği ile ilgili görüşlerini sosyal tabakalandırmaya referans vererek açıklamakta ve iki temel görüş ileri sürmektedir. İlk olarak sabit toplumdilbilimsel tabakalandırmada, erkekler kadınlardan daha yüksek bir sıklıkla standart olmayan formlar kullanırken kadınlar düzgün gramer kullanımına daha fazla önem vermektedir. Kadınların bu titizliği toplumsal konumundan emin olmaması sonucu kendine daha iyi bir yer edinmek istemesiyle ilişkilendirilmektedir. Diğer taraftan da dilbilimsel değişimlerin çoğunda kadınlar erkeklerden daha yüksek bir sıklıkla yeni gelen formları kullanırlar. Bunun sonucu olarak da kadınlar değişimde öncü kabul edilmektedir. Ancak kadınlarla erkeklerin biyolojik cinsiyet düşünülmeden toplumsal cinsiyete göre ele alınması, bu iki görüşün cinsiyetler açısından zamana bağlı olarak değişim gösterebilecek olması, bireysel farklılaşmaların olabileceği ve toplumsal cinsiyete bağlı değişimler sonucunda Labov'un bu görüşlerinin teorik bir çerçeveye yerleştirilmesi sorun oluşturmaktadır (Şimşek, 2006: 26-27). Labov'un ayrılık teorisi cinsiyet bazında ele alındığında eksiklik teorisiyle benzer noktalara sahip olduğu görülmektedir.

Ayrılık teorisini cinsiyet bazında ele alan araştırmacılara göre kadın dili erkeğin kullandığı dilden zayıf değildir; ancak farklıdır. Feminist görüşe göre erkek egemen dünyada normlar erkekler tarafından oluşturulmakta ve kadınlar bu normlara göre değerlendirilmektedir. Toplumsal normların dile yansıması sonucunda kadın dili ve erkek dili arasında farklılıklar meydana gelmiştir. Ancak bu farklılıklar kadının kullandığı dilin erkeğin kullandığı dilden daha zayıf ya da kötü olduğu anlamına gelmez, sadece kadınlarla erkekler dili farklı amaçlarla kullanmaktadırlar.

Deborah Tannen ve Senta Trömel-Plötz'in çalışmaları kadın dilindeki ayrılıkların temellerini oluşturmaktadır. Lakoff gibi Senta Trömel-Plötz de kadınlar ile erkeklerin konuşma tarzları arasında sosyalizasyon koşullu farkların olduğunu belirtmektedir. Kadınların kendilerine uygun bir feminin dil şeklini kullanma hakları olduğunu savunan Senta Trömel-Plötz'e göre dil, belli bir ataerkil hâkimiyetin sağlandığı bir araçtır ve bu durumda kadınların dezavantajları vardır (Öztürk Dağabakan, 2012: 99). Trömel-Plötz, bu görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

Erkeklerin kullandığı yargılar, emirler, açıklamalar, çelişkiler, eleştiriler, değerlendirmeler, tanımlamalar, saldırıların karşısında kadınlar, özür dilemek, savunma yapmak, bir iyilik istemek, yalvarmak, izin istemek, kendilerini haklı çıkarmaları, hemfikir olmaları, desteklemeleri, uyum sağlamaları ve başka birinin durum ile ilgili tanımlamalarının kabul etmeleri gerekmektedir. Kadınların erkeklerin konuya hâkim olmalarına müsaade etmeleri, kendi düşüncelerinde ısrarcı olmamaları, karşıt görüşlere nazikçe çekince koymaları, ancak tam anlamıyla karşı durmamaları, konuşmanın tonunu belirleyen taraf olmamaları, olmaktan kaçınmaları ve bunun karşısında erkeklerin konuyu belirleyen, kesin yargılar kullanmaktan çekinmeyen, kendi düşüncelerini kabul ettirmek için ısrar eden ve tahakküm kuran taraf oldukları açıktır (Şimşek, 2006: 97).

Tannen, kadın ve erkeklerin dili hangi amaçla kullandıklarını şu şekilde belirtmektedir (2008: 14,16,19,25,26):

- Kadınlarda yakınlık, erkeklerdeyse bağımsızlık eğilimi daha fazladır.
- Kadınlar kararların konuşulup uzlaşılarak alınmasını bekler. Bunu iletişimin göstergesi kabul ederler. Erkekler ise önemsiz saydıkları bir konuşmayı uzun uzun konuşmayı sevmezler. Danışmadan karar vermek isterler.
- Kadınlar konuşmada daha çok yakınlığa dayalı pazarlığa, erkekler ise mevkiye odaklanma eğilimindedir.
- Kadınlar kendilerinden istenilen şeyi yapma eğilimindeyken, erkekler özellikle kadınların emir vermesini ima edecek en küçük durumda bile karşı çıkma eğilimindedir. Ancak erkekler daha fazlar emir verirler, kadınlar ise öneride bulunurlar.
- Kadınlar anlaşılma ihtiyacından dolayı istediklerini tekrarladıkça erkekler tarafından dırdırcı olarak nitelendirilir.
- Kadınlar dili ilişkileri sağlamlaştırmak, erkekler ise statü oluşturmak için kullanırlar.
- Kadınlar duygularını paylaşmak, erkekler ise bilgi aktarmak için konuşurlar.

Kadınların ve erkeklerin dilsel topluluktaki tercihleriyle ilgili bir genelleme yapıldığında kadınların değişime daha açık olduğu görülmektedir. Bu cinsiyet ve dilsel farklılıkları Meyerhoff, 3 genellemede ele almaktadır (2006: 207,209,214):

- Kadınlar standartları erkeklerden daha fazla kullanmaktadır.
- Kadınlar yenilikçi ve pozitif değerlendirilen değişkeni erkeklerden daha çok kullanmaya yatkındır.
- Kadınlar standart olmayan, yeni yeni ortaya çıkan değişkenleri erkeklerden daha kolay benimser.[11]

Dolayısıyla kadınlar hedeflenen formları erkeklerden daha sık kullandıkları için kadınların konuşma tarzının toplumsal hedefleri belirlediği sonucuna varılabilir.

2.5.3. Sosyal Yapılandırmacı Teori

1990'lı yılarda ayrılık teorisinin yerini sosyal yapılandırmacı teoriye bıraktığı görülmektedir. Dili toplumsal cinsiyet bağlamında ele alan sosyal yapılandırmacı teoriye göre dil, kadının kimliğini oluşturmada önemli bir role sahiptir. Çünkü dil kullanımı sosyal bir etkinliktir ve toplumsal cinsiyeti oluşturma ve şekillendirme işlevine sahiptir. Butler, cinsiyete özgü olduğu varsayılan bütün farklı edimlerin gücün gölgesinde sürekli üretilen bir yapaylık dizisi oluğunu varsaymıştır. Ayrıca hâlihazırdaki dil üzerinden kendini ifade etmenin zorluğuna dikkat çekmiş ve "ben"i kısmen kişilerin dildeki mevcudiyetlerini, dile gelirliklerini idare eden gramerin bir sonucu olarak görmüştür. *Beni yapılandıran dilin dışında değilim ama bu "ben"i mümkün kılan dil tarafından da belirlenmiyorum* (2014: 30), diyerek dilin birey üzerindeki kuvvetli etkisini dile getirmiştir.

Eksiklik ve ayrılık teorilerinin eleştirildiği sosyal yapılandırmacı teoride kadın dilinin özellikleri cümle düzeyinden söylem düzeyine taşınmış ve dil aracılığıyla toplumsal cinsiyetin nasıl oluşturulduğu üzerine odaklanılmıştır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri topluma ve zamana göre değişiklik gösterebilmekte,

[11] Bu değişkenlerin örneklerinin çoğu sesli harf kullanımındaki değişimleri içermektedir. Örneğin İngilizcenin birçok farklı kullanımında /i/ ve /u/'nun /l/'den önce belirsizleştiği görülmektedir. Söz konusu belirsizleşme "still" ve "steel"in eşsesli sözcükler olmasına yol açmaktadır. Bu durum "pull" ve "pool" sözcükleri için de geçerlidir (Meyerhoff; 2006: 214).

yeniden yapılandırılabilmektedir. Dolayısıyla bu süreç dildeki değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu konuya açıklık getirebilmek adına sosyal yapılandırmacı yaklaşımla kadın dilini ele alan iki çalışmaya yer vermek uygun olacaktır.

Atayurt, "Dişil Dil": Bir Örneklem Olarak 1990'larda Türk Edebiyatında "Kadın" Şairler başlıklı tez çalışmasında, Fransız feministlerinden Kristeva[12], Irigaray[13], Cixous[14] ve Daly[15] tarafından belirlenen "kadın dili"nin özelliklerinin Türk şiirinde izlerini sürmekte; Bejan Matur, Birhan Keskin ve Betül Tarıman'ın şiirlerinde kadın diliyle ilgili ayrıntılı tespitlerde bulunmaktadır. Atayurt'a göre: çocukluk, anneyle kurulan ilişki, doğayla bütünleşme, dini göndermeler, kadın ve doğa ilişkisinin kabullenilmesi (taklitle oynama), doğanın kültür karşısındaki mutlak ikinciliğin ve küçümsenmesinin kabullenilmemesi, var olan söylemin içten çökertilmesi, dilde görünmez kalması gerekenin görünür kılınması, kadının doğurganlığı, şefkatli anne modelinin hesap soran, sorgulayan kimliğe bürünmesi, eşcinsel aşk, kadının kendi arzusunu ve bedenini yazması, kadınlık halleri, kadının susmasının yıkıcı olması, bastırılamayan öfkenin kusulması, ben ve öteki arasındaki sınırların sarsılması, özne/nesne arasındaki ayrımın ortadan kalkması, kadınlar arası ilişki, ironi, ataerkil sistemle dalga geçme, kadının kendi varlığıyla hesaplaşması şiirde kadın dili yaratmaktadır (2009: 91,96,98,106,111,113,115,118).

Nezihe Meriç'in ilk dönem öykülerinde kadın bakışını inceleyen Gültekin, geleneksel, mantıklı, objektif ve kronolojik anlatım anlayışının ataerkil dil anlayışı olduğunu; Meriç'in ise kadının bedeninden gelen kadın dilinin kadın bedenini

[12]Kristeva semiyotiğin sembolikte ortaya çıkmasının belirtileri olarak gördüğü kimliğin bütünlüğünü koruyamadığını, özne/nesne arasındaki sınırların sarsıldığını, içerisi ile dışarısı arasındaki sınırın belirsizleştiğini, düzçizgiselliğin yitirilerek anlatı yapısının değiştiğini, kopuk kopuk, muammalar, kestirmeler, yarıda kesilmeler, birbirine karışmalar ve kopuşlarla ilerlediğini, söz dizimi ve söz dağarcığının da değiştiğini ve sözdizimsel eksiltiler olduğunu söyler. Özellikle "ab-ject" kavramı üzerinde durur ve "ab-ject"i daha çok sistemi, düzeni rahatsız eden, sınırlara, kurallara isyan eden olarak tanımlar.

[13] Irigaray, "taklit etme" kavramıyla ataerkil dili kullanıp dişile yüklenen özellikleri kabullenerek, erkeklerin kurduğu oyunu alt üst etmeyi hedef alır.

[14] Cixous, kadınların kendi deneyimlerini, kendi bedenlerini ve arzularını yazmaları gerektiğini söyler.

[15] Mary Daly, "mitleri yeniden okuyarak toplumsal cinsiyet kavramlarını tersyüz eder. "De/mistifikasyon" kavramıyla yüzeydeki söylem ve geride kalan anlamın sökülüp yerle bir edilmesinin önemini vurgular.

anlatmak için bilinen dil kurallarını bozduğunu, eğip büktüğünü, ataerkil dile karşı yıkıcı bir tavır sergilediğini belirtmektedir (2012: 76).

2.5.4. Kadın ve Erkeklerin Konuşma Farklılıkları

Kadın dili, kadınların konuştuğu, kendine has özellikleri olan, aynı zamanda da toplumsal konumuyla ilişkili bulunan bir yapıya sahiptir. Bugüne kadar çeşitli araştırmacıların ele aldığı cinsiyet çalışmalarında kadın ve erkeklerin birbirlerinden farklı dil kullanımlarıyla ilgili birçok özellik belirlenmiştir. Çalışmaların bir bölümü sadece kadınların dil kullanımı üzerine odaklanırken bazıları kadın ve erkeklerin dil kullanımını karşılaştırmalı ele alarak arasındaki farkları belirlemeye yönelmiştir.

Cinsiyete bağlı dil çalışmalarında toplumsal cinsiyet rollerinin büyük bir etkisi vardır. Bu konuda Türk ve Alman toplumunda kadın ve erkek dilini karşılaştırmalı olarak ele alan Öztürk Dağabakan, kadın dilinin kibar olması, çekingen olması, argo sözcük içermemesi gibi özelliklerinin her iki toplumda da hemen hemen aynı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kadınlara özgü bir davranış olan çekingenlik davranışı fizikî özellikten çok toplumsal bir cinsiyet özelliğidir (2012: 104-105).

Kadınların daha fazla soru sorması birçok çalışmada ele alınmış ve soru sorma eylemi daha çok düşük toplumsal konumu dolayısıyla kadınların kendilerine güven duymadıkları ve konumlarından emin olmadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Ancak soru sormanın farklı işlevlerle kullanıldığı sonraki çalışmalarda görülmektedir. Şimşek, kadınları konuşma sürecinde ele aldığı çalışmasında kadınların konuşmayı takip ettiklerini göstermenin yanı sıra bir konu hakkında bilgi almak, belli bir kişiye belli bir konuyu anlattırmak ya da yeni bir konu açmak amacıyla soru sorduğunu tespit etmiştir (2006: 212).

Kadınların dil kullanımıyla ilgili üzerinde durulan diğer bir nokta da çekingen dil kullanımıdır. Carli, kadınların hem kadın hem de erkek dinleyiciler üzerindeki etkisini araştırmış ve kadınların çekingen konuşma tarzının erkekler üzerinde etkisini artırırken, kadınlar üzerindeki etkisini azalttığını belirlemiştir. Ayrıca çekingen bir şekilde konuşan bir kadının kendine güvenli bir kadına göre daha yetersiz ve daha

bilgisiz olarak algılanmasına karşılık, erkekler arasında dil kullanımı yerlilik ve bilgi düzeyinin göstergesi olarak görülmemektedir (1990: 949).

Kadınların çekinik yapıları yanında erkeklerden daha nazik olduğunu ve erkeklerin daha çok küfür kullandığını belirten Sözer, ayrıca kadınların daha çok küçültme ekleri, daha çok pekiştirme sıfatları, daha çok duygu anlatan sözcükler kullandığını bulgulamıştır (1993, 98-99). Klann-Delius de kadınların kişi zamirlerinden, genelde nezaket hitap şeklini kullandıklarını, bunun yanısıra ben ve biz zamirlerini de sıkça kullandıklarını belirtmektedir (Öztürk Dağabakan, 2012: 100).

Öztürk Dağabakan'ın sözlü performansa dayalı çalışmasında kadın diliyle ilgili tespitlerinin oldukça kapsamlı olduğu görülmektedir: Kadınlar, cümlelere başlarken bir doldurma sözcüğe ihtiyaç duyarlar ve *evet, peki, şimdi, peki şimdi* gibi ön edatları çok sık kullanmaktadırlar. Konuşmaları boyunca *şey, işte, filan, daha, aslında* gibi pekiştirici sözcükler çok fazla kullanmakta ve çok sık soru cümleleri kurmaktadırlar. Soru cümlelerini genelde karşı taraftan onay almak için kullanmaktadırlar. Onay amaçlı sorularını *değil mi* soru edatıyla yapılandırmaktadırlar. Kadın konuşmacılar karşıdaki konuşmacının konuşmasını bölerek, ya da takıldığı yerde müdahale ederek konuşmasını tamamlayıcı ifadeler kullanmakta ve konuşmacıyı hmmm, e, hı, ha ha, evet vb. ifadelerle onaylayarak onu dinlediklerini belirtmektedirler. Erkek konuşmacılara oranla daha fazla duygusal bir dil kullanmakta ve kesin ifadeler kullanmaktan kaçınarak yumuşatma unsurlarına yer vermektedirler. Kadınların konuşma esnasındaki kibar tavırları, nazik ve hassas tarzları da konuşmalarına etki etmektedir. Konuşma esnasında destekleyici öğe olarak ellerini ve kollarını çok fazla kullanmakta, saçlarıyla oynamakta, yüzün bazı bölümlerine elleriyle dokunmaktadırlar. Erkek konuşmacıların ise cümleleri daha kesin ve direkttir. Konuşmaları genel olarak direktifler, veriler, bilgiler, olgular, sayılar, sonuçlar ve iddialar içermektedir (2016: 53).

Kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetten kaynaklanan konuşma farklılıklarını araştıran Ağaçsaban, erkeklerin standart dışı gramer kurallarına, kadınların ise standart dile ve gramer kurallarına daha yatkın olduğunu; kız çocukların genelde içe dönük konuları tercih ederken erkek çocukların dışa dönük konuları tercih ettiğini;

kız öğrencilerin ad ve özellikle soyut adları erkek öğrencilere oranla daha çok kullandığını, erkeklerin eylem gösteren adları, kızların ise etken, edilgen ve yardımcı eylemleri yeğlediklerini ve sıfatları, kişi ve gösterme adıllarını sıklıkla kullandıklarını saptamıştır (König, 1992: 28-34).

Kız ve erkek öğrencilerin yazdığı metinlerden yola çıkarak farklılıkları belirlemeyi hedefleyen Selen, yaptığı çalışmada sözcük türleri ve cümle yapılarını inceleyerek şu sonuçlara ulaşmıştır: kız öğrenciler ad ve soyut adları erkek öğrencilere oranla daha fazla kullanırken, somut adları erkek öğrenciler daha çok kullanmışlardır. Eylem gösteren adların sayısı etken karakterli erkek öğrencilerde kız öğrencilere oranla yüksektir. Buna karşılık kız öğrenciler eylemleri aynı zamanda etken, edilgen ve yardımcı eylemleri daha sık kullanmışlardır. Sıfatların zenginliği yine kız öğrencilerin anlatımı zenginleştirme özelliklerini ortaya koymaktadır. Kişi ve gösterme adıllarının kullanma oranı kız öğrencilerde daha yüksektir. Kız öğrencilerin tümce sayısı erkek öğrencilere oranla daha fazla birleşik tümceden oluşmaktadır. Erkeklerse yalın tümceleri kız öğrencilere göre daha fazla kurmaktadırlar. Birleşik tümceler erkek öğrencilerde daha fazla görülürken, bu birleşik tümcelerin çoğunluğunu şartlı tümceler oluşturmaktadır. Kız öğrenciler ise erkek öğrencilere oranla daha az birleşik tümce oluşturmuştur ve birleşik tümceler ağırlıklı olarak bağlaçlı tümcelerdir. Kız öğrencilerin birleşik tümcelerinin çoğunluğunu girişik tümceler oluştururken, sıralı tümcelerin oranı erkek öğrencilerde daha yüksektir (2001: 47).

Kadın ve erkek dilinin karşılaştırmalı olarak ele alındığı Dudenreaktion'da kadın dili ile erkek dilinin özelliklerini Öztürk Dağabakan şu şekilde aktarmaktadır (2016: 44):

Kadın Dili	**Erkek Dili**
• Yoğunlaştırılmış zarflar	Nicelik yoğunluğu
• Duygu yoğunluğu	Yargılayıcı açıklamalar
• Yan cümleler	Eliptik (eksiltili) cümleler
• Ortalama cümle uzunluğu	Direktifler
• Zarf tümleçleri	Lokatifler

- Belirsizlik fiilleri Ben-referansları
- Karşıtlıklar
- Olumsuzluklar
- Kesin olmayan, dolaylı sözcükler
- Sorular

Newman, Groom, Handelman ve Pennebaker'ın 14.000 metin üzerinde gerçekleştirdikleri kapsamlı çalışmalarında kadın ve erkeklerin dili farklı amaçlarla kullandıkları doğrulanmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Erkeğin dil kullanımı bilgi aktarmaya, kadının dili ise toplumsal ilişkiler kurmaya odaklıdır. Zamir, sosyal kelimeler, birçok çeşitli süreç referansı, kesinlik bildiren sözcükler, pekiştirmeli zarflar ve eylemler kadınların dilinde erkeklere oranla daha fazla görülmektedir. Erkeklerin dilinde ise cümle uzunluğu, artikel ve edat kullanımları daha fazladır. Kadın dili fiilleri, psikolojik ve toplumsal süreçleri vurgularken erkek dili günlük kaygıları vurgulamaktadır. Düşünceler, duygular, duyular, diğer insanlar, olumsuzluklar ve geniş/geçmiş zamanlı eylemler kadınların dilinde daha çok yer alırken; meslek, para, spor, sayılar, artikeller, edatlar ve uzun sözcükler erkeklerin dilinde yer almaktadır. Erkek dilinde küfürler, kadın dilinde ise samimiyet, kibarlık ve belirsizlik bildiren kelimeler, daha fazla birinci tekil şahıs zamiri kullanılmaktadır. Kadınlar daha çok toplumsal konulardan, düşüncelerinden ve duygularından bahsederken erkekler daha çok bir şeyin miktarını ve nesnelerin yerlerini ifade etmektedir. Zamirler ve geniş zaman fiilleri "ilgili", daha çok isim ve daha uzun sözcükler "bilgilendirici" olmayı gösterir ve kadınlar erkeklerden daha çok ilgilidir. Kayıt altına alınan konuşmalarda da erkeklerin daha çok olumsuzluk, olumsuz duygu sözcükleri, geniş zaman eylemleri ve boş zamanla ilgili referans sözcükleri kullanırken; kadınların sayıları daha çok ifade ettiği tespit edilmiştir. Bu sonuçların aksine cinsellik, öfke, zaman, kullanılan kelime sayısı, soru ifadeleri ve dışta bırakan kelimelerin kullanımları açısından bir farklılık olmadığı görülmüştür. Eski çalışmaların aksine kadınların soru ifadelerine daha yatkın olduğunu gösteren bir bulguya rastlanmamıştır (2008: 217-226).

Pennebaker ve Tausczil, bu yöntemle insanların kendinden emin olmadıkları durumlarda çekingen bir dil (belki, sanıyorum vb.) ve daha çok doldurucu kelimeleri

(yani, biliyorsun vb.); ayrım yapma konusunda yardımcı olduğu için dışta bırakan sözcükleri (ama, olmadan, dışında kalan vb.) -özellikle doğruyu söyleyen insanlar tarafından- kullandıklarını belirtmektedir. Ayrıca edatlar, bilişsel mekanizmalar (neden olmak, bilmek vb.) ve altı harften daha fazla harf içeren kelimeler karmaşık dilin göstergesi olup dergi ve makalelerin giriş kısmına kıyasla sonuç kısmında kullanılmaktadır. Nedensel kelimeler (çünkü, böylece vb.) ve kavrayış sözcüklerinin (düşünmek, bilmek, göz önünde bulundurmak vb.) daha çok kullanılmasının da sağlığın iyileştirilmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir (2010: 35-36).

Mulac ve diğer araştırmacıların daha önceki çalışmalarda farklı sonuçlar da elde ettiği görülmektedir. Örneğin kadınlar konuşmaya daha çok soru yoluyla, erkekler ise direktifler yoluyla katkı yaparlar. Kadınlar yazarken de konuşurken de erkeklerden daha uzun cümleler kurmaktadır. Ancak erkekler toplamda daha fazla sözcük kullanmaktadır. Kadınlar birinci tekil kişi zamirini daha çok kullanma eğilimindedir. Bu durum depresyonlu insanların birinci tekil şahıs kişi zamirini daha çok kullanmalarıyla paralellik gösterir, çünkü depresyon kadınlar arasında daha yaygındır. Başka bir çalışmada da Mulac erkeklerin birinci tekil şahıs kişi zamirini daha çok kullandığını bulgulamıştır. Ayrıca cinsiyete özgü kalıp yargılarla çelişmeyecek şekilde kadınlar pozitif duygularını daha çok açığa vururken, erkekler öfkelerini daha çok dile getirmektedir (Pennebaker, 2008: 212-213).

Kadın ve erkeklere yönelik araştırmalar sadece dil ile sınırlı kalmamaktadır. Sözlü iletişim kadar sözlü olmayan iletişim içinde de ele alındıklarında kadınların dilinde belirlenen dişil tarzın, uysallık ve teslimiyetlerinin davranışlara dayansıdığını belirten Bansemer, her iki cinsin oturuş tarzını örnek göstermektedir. Erkekler otururken daha geniş bir yer kaplamakta, kadınlar ise daha toplu bir şekilde oturmaktadırlar. Kadınlar iki bacaklarını çapraz bir şekilde birleştirip kapalı bir oturma pozisyonu alırken, erkekler bacaklarını yayarak daha geniş bir şekilde oturmaktadırlar (Öztürk Dağabakan, 2012: 10).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYGULAMA

Diler ve dillerde yer alan kelimeler milletlerin kültürel hayatlarının sonucu ortaya çıkmış, milletlere mahsus özellikleri yansıtan kavramlardır (İlhan, 2012: 1523). Çünkü kelimelerin ses değerleri dışında taşıdıkları anlamlar yüzyıllar içerisinde oluşmuş olup sanıldığından daha fazla ihtivaya sahiptir. Kaplan'a göre duygu ve düşünceleri nesilden nesile, insandan insana nakletme vasıtası olan dil, her türlü kültür faaliyetinin temelini teşkil eder (1997: 107) ve düşüncenin kabı olarak var olan yapıyı yansıtır. Dilin taşıyıcılık işlevi, yüzyıllar içinde oluşan eserlerin dilini inceleyerek toplumsal yapıyı tespit etmeye imkân sağlar.

Çalışmamızda ele aldığımız "kadın"ın tam olarak anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için tarihsel süreç içinde nasıl değerlendirildiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için toplumların geçirdiği kültürel dairenin ve toplumların ahlakî ve kültürel arkaik özelliklerini yansıtan mitlerin, masalların, efsanelerin, destanların, kurgusal metinlerin, sözlü halk kültürü ürünlerinin ve içinde bulunulan zamanın özelliklerini yansıtan filmlerin, reklamların, medyanın, eğitim materyallerinin, teknolojik gelişmelerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Tüm bu malzemeler incelendiğinde toplum ve birey arasındaki ilişkilerin boyutu, kadın ve erkeğe yüklenen roller ve bu ilişkilerin nasıl üretilerek sürdürüldüğü tespit edilebilir. Bununla birlikte edebî eserler toplumun kadın ve erkeğe yüklediği davranışları ve beklentileri ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda toplumu eserlerdeki tipler aracılığıyla yeniden şekillendirdiği için kadına ve erkeğe yeni roller de yüklemektedir. Bu açıdan edebî eserler vasıtasıyla ortaya konan dilin incelenerek toplumların cinsiyetlere bakış açısı ve toplumsal rollerin belirlenebimesi söz konusudur.

Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle edebiyat, kültürün aynadaki aksine benzer (1998: 10). Bu demektir ki, yüzyılların birikimini, kültür sahasında ne varsa onların hepsinin yansımasını edebiyatta bulmak mümkündür. Bu sayede bireyi ve toplumu tanımanın en iyi yollarından biri toplumun yarattığı eserleri okumaktan geçmektedir; çünkü eserlerde toplumun bütün dinamikleri yer almakta, bu sayede toplumsal değişimler ve insan ilişkileri tarihsel süreç içerisinde eserler aracılığıyla takip edilebilmektedir. Toplumu ve insanı en zengin betimlemelerle anlatan romanların işlevi diğer bütün türlerden farklıdır ve etki gücü daha fazladır. Çünkü romanın asıl amacı, insanı insana anlatmaktır. Roman kişilerinin sosyal çevreleriyle birlikte ele alınması, ekonomik ve toplumsal yapının ayrıntılarına yer verilmesi, ayrıca roman kişilerinin birbiriyle olan ilişkilerine göre değerlendirilmesi romanın gerçekçiliğini belirlemektedir. Sosyal olaylar, kültürel etkileşimler, toplumun duyuş ve düşünüşünü yansıtacak bir şekilde romanlarda yer almaktadır. Bunun için gözlem romanlarda çok önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekçi gözlemler ile toplumsal dinamikler daha aydınlatıcı olmakta ve insan ilişkilerine gizlenmiş ayrıntılarla toplumun ruhunu yansıtmaktadır. Bu doğrultuda Türk toplumunda romanın gelişimi incelendiğinde toplumsal değişimlerle paralel bir ilerleme kaydettiği görülmektedir.

Moran'a göre roman, Türk edebiyatında Avrupa'da olduğu gibi toplumsal koşullar sonucu doğmuş bir anlatı türü değildir, Batı'dan ithal edilmiştir (2012: 11). Tanzimat döneminde Türk edebiyatına giren roman türü, önce çevirilerle başlamış, daha sonra da uyarlamalarla devam etmiştir. Özgün eserlerin ortaya konabilmesi ise uzun bir süre sonra gerçekleşmiştir. Bunun sebebi Osmanlı toplum yapısının Avrupa'nın gerisinde kaldığı bir dönemde, romanın farklı işlevlere sahip olmasıdır. Bazı yazarlar romanı gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul ederken, bazıları toplumun eğitilmesinde, bazıları da siyasî ideolojilerini yaymada ya da eski edebiyatı yıkarak yerine yenisini koymada bir araç olarak görmüştür. Toplumsal eleştirinin ağırlıklı olduğu bu ilk eserlerde bireylerden söz etmek mümkün değildir. Bu romanlarda toplumsal değişimler daha çok tipler aracılığıyla sergilenmiş, birey faktörü göz ardı edilmiştir. Osmanlı toplumunda bireyin değil devletin esas olması bireyi tek başına değerlendirmeyi mümkün kılmamaktadır. Ayrıca kapalı bir toplum yapısı, kadın ve erkeğin sosyal hayatta tamamen birbirinden ayrı olması da kadın ve erkeğin bir birey olarak değerlendirilmesini geciktirmiştir. Bu süreç kadının

toplumsal statüsünün değişmesiyle hız kazanmıştır. Çünkü bireyi, özellikle de kadını yok sayan bir eserin doğal olabilmesi ve gerçeği yansıtması söz konusu bile değildir.

Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar romanlardaki kadın karakterler aracılığıyla sergilenen modernleşme, bir nevi Türk modernleşme tarihidir. Erkek yazarların yanında kadın yazarların da aktif olduğu ilk dönem romanlarında roman kişileri bir amaca hizmet için vardır. Özellikle geleneksel kültürden Batı kültürüne geçişte kadınlar, değişimin ve modernleşmenin yansıtılmasındaki en önemli araç olmuşlardır. Bu sebeple kadına yüklenen çeşitli roller dönemin romanlarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Sadece erkek yazarların eserlerine değil dönemin kadın yazarları Fatma Aliye, Suat Derviş, Müfide Ferit Tek, Halide Nusret Zorlutuna, Güzide Sabri, Halide Edip Adıvar, Zafer Hanım, Nezihe Muhiddin gibi isimlerin eserlerine baktığımızda da kadınların bireyden ziyade toplumsal değişimi yansıtan tipler olduğu görülmektedir. Coşkun'a göre bu dönemde Osmanlı kadınları üç farklı tipleme ile ortaya çıkmaktadır. Bunlar: geleneksel kadın tipleri, Batılı/ideal kadın tipleri ve alafranga züppe kadın tipleridir (2010: 932-937).

Türk yazarları kadın konusuna eğilirken kadınların sorunlarını Türk toplumunun geçirmekte olduğu sosyal değişim, batılılaşma, ekonomik ve ahlakî çöküş kapsamında ele almışlar, aynı dönemde Batı'da ortaya çıkan ve özellikle kadın yazarların sesinin yükseldiği feminizm hareketleri doğrultusunda değerlendirmemişlerdir. Bu açıdan ele alındığında Aksit Kuscan'ın da belirttiği gibi Batı'daki kadın haklarını öncü olarak savunanlar çoğunlukla kadın yazarlardan oluşmakta iken Türk tolumunda bu konuları ele alan yazarların çoğunluğunun erkek olduğu göze çarpmaktadır (2010: 204).

Uzun bir süre erkek sanatçıların aktif olması, kadınların yazın dünyasına geç girmesi, ilk kadın yazarların kendini tam olarak ifade edememesi gibi etkenler erkeğin edebiyat dünyası üzerinde egemen olmasına sebep olmuştur. Ancak kadınların edebiyat dünyasında hiç var olmadığını söylemek mümkün değildir. Gerek Divan Edebiyatında gerekse Halk Edebiyatında kadınlar yer almıştır. Halk Edebiyatının anonim ürünlerinden ninilerde, masallarda, ağıtlarda, manilerde kadınların sözüne rastlandığı gibi, adı bilinen kadın halk ozanları ve Divan Edebiyatı kadın şairleri de bulunmaktadır. Ancak bu kadın sanatçılarda Mutlu'nun da belirttiği

gibi bir kadın üslubu değil egemen erkek üslubu hâkimdir (2006: 358). Bu durum 1970'li yıllarda feminist hareketler sonucu değişim göstermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Türk edebiyatında "Kadın sesleri" ciddi anlamda yükselirken, 1980'li yıllarda tam bir "kadın üslubu" oluşturma sürecine girilmiştir.

Kadın sanatçıların aktif olarak katılımına kadar kadın algısı ve romanların ana malzemesini oluşturan aşk –kadın aşkı- erkeğin gözünden anlatılmış, kadın bazı sıfatlar ile özdeşleştirilmiş, fizikî özellikleri ile ele alınırken iç dünyası göz ardı edilmiştir. Kadınların yazın dünyasına aktif olarak yer almasıyla kadın, kadın gözüyle anlatılmaya başlanmıştır. Özellikle 1980 sonrası kadın dili edebiyatın bir parçası haline gelmiş, erkek yazarlar tarafından ele alınan kadın sorunları kadın yazarlar tarafından daha derin bir biçimde işlenmeye başlamıştır. Kadının fiziksel özellikleriyle ele alındığı geleneksel bakış açısından uzaklaşılarak kadın, bir birey olarak kişilik özellikleri ve psikolojik yapısı ile ele alınmış; ruhunun derinliklerindeki arzulara, duyguların sessiz kalan yönüne, beklentilerine ve yaşantıların bıraktığı izlere yer verilmiştir. Ayrıca taşra-gecekondu-kent kadını ve sorunları, kürtaj ve sık doğum, yaşlanma ve güzellik kaygısı, kadın ve çalışma hayatı, kadının cinsel özgürlüğü ve istismarı sorunu, kadın hakları, imam nikâhı, çok eşlilik ve kuma olma, gelin-kaynana-görümce ilişkileri, kadının eş ve anne olma kimlikleri, kadındaki kimlik çatışmaları, rol karmaşası ve fuhuş konuları ele alınmıştır (Karataş, 2009: 1669).

Kadın sanatçıların yazın dünyasında yer alması "kadın edebiyatı" düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Argunşah'a göre, kadın edebiyatı öncelikle kadınlar için, kadınlar tarafından yazılan ve kadınları anlatan eserleri düşündürmektedir (1999: 35). Ancak kadınların sadece kendilerini anlatmak için yazdığını söylemek de doğru olmaz, kadınlar aynı zamanda evrensel olana da ulaşmayı da hedeflemektedirler. Yine de kadınların istediklerini korkusuzca dile getirmesi ve kendini kabul ettirmesi kolay olmamış, kadın sanatçılar farklı kademelerden geçerek ilerleme göstermiştir. Amerikalı feminist eleştirmen Showalter, kadınların yazma eyleminin üç aşamada gelişme gösterdiğini ifade etmektedir: 1840-1880 arası kadın yazarların erkek yazarları taklit ettiği dönem, 1880-1920 kadınlara yönelik ayrımcılığı yok etmek için mücadele verildiği dönem, 1920 sonrası ise kadına dönük, kadınlar için yeni ve

özgün bir dil oluşturulduğu dönem (Argunşah, 1999: 37). Kütükçü'ye göre üçüncü kuşak kadın yazarlar, 'kadın yazar olma' noktasında toplumsal belleği biçimlendirici her türlü ideolojik söylemden olabildiğince izole olmaya çalışarak, öncelikle kendi kadın varoluşlarını yazmayı elzem görmüşlerdir (2010: 10).

Batum Menteşe'nin belirttiği gibi erkekler kendi sözcük ve kavramları ile gerçeği kendi istek ve değerleri çerçevesinde şekillendirmektedir (2002: 4). Irzık ve Parla'ya göre bunun sonucu olarak edebiyattaki kadın imgeleri, esas olarak erkek yazarlar tarafından oluşturulmuş ya da edebiyattaki kadın, erkeğin yazdığı kadın olmuştur (2005: 9). Örneğin Christian-Smith'e göre, romantik aşk kitaplarında çizilen kadın tiplemesi kadına sürekli aynı rolü yüklemektedir. Kadın tüketicidir, kendisini erkek için güzelleştirmeye çalışır. Bu yolla kadını gelecekteki eş ve anne rollerine hazırlar. Dolayısıyla geleneksel iş bölümünü yeniden üretir (Okan, 1998: 189). Tam da bu noktada, her ne kadar ilk kadın yazarların ataerkil bir dil kullandığını söylemek mümkünse de, kadın yazarlar bu ataerkil dilin kurallarını zorlayarak erkeklerin yarattığı kadın karakterleri geleneksel bakış açısından kurtarmaya, kadını var etmeye ve kadının gizli yönlerini keşfetmeye yönelmiştir. Bu doğrultuda Altan, önce 'kadın okur' olarak seslenilen daha sonra 'kadın yazar' olarak yeniden üretilen kadın kimliğinin öncelikle 'dil'de varolabileceğini belirtmektedir. Yüzyıllardır erkeğin eylemi ve söylemiyle, ikili karşıtlıklar temelinde kurulmuş olan Batı Uygarlığı'nın etkisindeki bu dil, kadının varoluşunu ve dişil farklılığını yansıtamaz. Tersine erkek dilciği, kadını sürekli olarak kendi gereksinimlerinin ve korkularının merkezinde yaşamak zorunda bırakır. Batı Kültürü'nün uzantısı olan bu dili ve ideolojik bir sistemin ürünü olduğu söylenen bu değerler hiyerarşisini tersyüz etmek gerekir. İkili karşıtlıklar mantığına yer vermeyen bu yeni dilde, yazarın 'cinsiyeti' değil, 'metnin dili' fark yaratır. Bu bağlamda kimi erkek yazarlarda da bu özel dili bulabilmek az çok mümkündür. Kadın edebiyatını bilinçsizce de olsa başlatan bu dil, aslında kadınların anılarında, mektuplarında, biyografilerinde, otobiyografilerinde ve özellikle günlüklerinde çok önceden yeşeren dildir (2015: 160-161).

Eserler yazarlarından izler taşıdığı gibi çoğunlukla yazarın cinsiyetinden de izler taşımaktadır. Yani yazarını bilmeden okuduğumuz bir kitabın, dikkatli bir şekilde incelendiğinde yazarının cinsiyetini belirlemek mümkündür. Ancak bazı

erkek yazarların feminen bir tarzda, bazı kadın yazarların da erkek bakış açısıyla maskülen bir tarzda yazdığı gerçeğini de görmezden gelemeyiz. Anna Karenina, Madam Bovary, Ana gibi ana karakteri kadın olan dünya edebiyatının büyük eserlerinin erkek yazarlar tarafından yazılmış olması ve kadın ruhunun derinliklerini anlatması bu gerçeği göstermektedir.

3.1. 1970 ÖNCESİ VE SONRASI KADIN DİLİ

Çalışmada kullanılan kadın ve erkek yazarlara ait eserlerin gösterimleri şu şekildedir:

Tablo 1: Kadın ve Erkek Yazarların Gösterimler

Gösterim	Eserin Adı	Yazarın Adı	İlk Basım Yılı
Kadın 1	Alnında Mavi Kuşlar	Aysel ÖZAKIN	1978
Kadın 2	Ay Falcısı	Nazlı ERAY	1992
Kadın 3	Bir Düğün Gecesi	Adalet AĞAOĞLU	1979
Kadın 4	Gece Dersleri	Latife TEKİN	1986
Kadın 5	İstanbullular	Buket UZUNER	2007
Kadın 6	Kaçış	Ayla KUTLU	1986
Kadın 7	Sinekli Bakkal	Halide Edip ADIVAR	1936
Kadın 8	Siyah Süt	Elif ŞAFAK	2007
Kadın 9	Yenişehir'de Bir Öğle Vakti	Sevgi SOYSAL	1793
Kadın 10	Asılacak Kadın	Pınar KÜR	1979
Erkek 1	Aşkın Gözyaşları	Sinan YAĞMUR	2010

Erkek 2	Benim Adım Kırmızı	Orhan PAMUK	2013
Erkek 3	Çalıkuşu	Reşat Nuri GÜNTEKİN	1922
Erkek 4	Eylül	Mehmet RAUF	1901
Erkek 5	Fatih Harbiye	Peyami SAFA	1931
Erkek 6	Huzur	Ahmet Hamdi TANPINAR	1949
Erkek 7	Kürk Mantolu Madonna	Sabahattin ALİ	1943
Erkek 8	Yaprak Dökümü	Reşat Nuri GÜNTEKİN	1930
Erkek 9	Yüksek Topuklar	Murathan MUNGAN	2002

Çalışmamıza konu olan romanlar ilk olarak 1970'ten önce ve sonra yazılanlar olarak ikiye ayrılmıştır. 1970 öncesi ve sonrası yazılan eserlerde kadın dilinin belirgin farklılıklar göstereceği düşüncesiyle analiz ilk olarak dönemsel olarak uygulanmıştır. Çünkü 1970'li yıllar feminist hareketlerin edebiyatta etkisinin hissedilmeye başlandığı dönemdir. Bu dönem eserlerde kadının ele alınışı açısından bir kırılma noktasıdır.

1970 öncesi yazılan romanlar "eski", 1970 sonrası yazılan romanlar "yeni" olarak isimlendirilmiş ve yazarların cinsiyetine göre "kadın" ve "erkek" olarak kategorize edilmiştir. Eski dönemde 6 tane erkek, 1 tane kadın yazarın çalışması; yeni dönemde ise 3 tane erkek, 9 tane kadın yazarın çalışması yer almaktadır. Eski ve yeni dönemde yer alan çalışmaların gösterimleri şu şekildedir:

Eski Dönem: Erkek 3, Erkek 4, Erkek 5, Erkek 6, Erkek 7, Erkek 8, Kadın 7

Yeni dönem: Erkek1, Erkek 2, Erkek 9, Kadın 1, Kadın 2, Kadın 3, Kadın 4, Kadın 5, Kadın 6, Kadın 8, Kadın 9, Kadın 10

Her yazara ait olan çalışmanın sadece kadın karakterlerinin konuşmaları birer dosya halinde hazırlanmış ve analiz bu dosyalar üzerinden uygulanmıştır. Buradaki amaç kadınların konuşma biçimlerinde iki dönem arasında nasıl bir değişimin meydana geldiğini görmektir. Ancak yazarların cinsiyetlerinin bu değişimde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ölçmek mümkün olmamaktadır. Çünkü dosyalar eski ve yeni ayrımın dışında eski ve yeni dönem içerisinde de kadın ve erkek yazarların dil kullanımını karşılaştıracak şekilde eşit bir dağılım göstermemektedir. Daha fazla dosya olması durumunda eski dönem kadın, eski dönem erkek, yeni dönem kadın, yeni dönem erkek olarak dörtlü bir karşılaştırma mümkün olabilirdi.

Eski-yeni analizi, kadın dilinin özelliklerini 89 kategoride tablolarda görüldüğü şekilde ayırdığında bazı alanlarda anlamlı sonuçların olmadığı görülmektedir. Bu alanlarla ilgili her hangi bir yorum yapmak mümkün değildir. Anlamlı sonuç veren kategorilerin bir kısmında da trend olduğu görülmektedir. Bu durum o kategorilerde eğilim olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Sözcük Sayım Programı (LIWC) ile 1970 Öncesi ve Sonrası Kadın Dili Analizi

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Fonksiyon kelimeleri	Eski	7	38.9371	3.79953	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	36.9150	3.05888	
	Toplam	19	37.6600	3.39625	

Zamirler	Eski	7	11.0029	1.17381	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	10.7833	1.52952	
	Toplam	19	10.8642	1.37868	
Kişi Zamirleri	Eski	7	7.1100	.73148	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	6.8825	1.14971	
	Toplam	19	6.9663	.99943	
Ben	Eski	7	2.5086	.69245	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.3525	.45478	
	Toplam	19	2.4100	.54056	
Biz	Eski	7	.6057	.27385	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.4250	.18899	
	Toplam	19	.4916	.23420	
Sen	Eski	7	1.3486	.47150	F=3,61 p=.075
	Yeni	12	1.8508	.59708	
	Toplam	19	1.6658	.59492	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Siz	Eski	7	.9186	.48636	F=11,70 p<.005
	Yeni	12	.3758	.20747	
	Toplam	19	.5758	.42131	
O	Eski	7	1.4857	.64397	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.6542	.54323	
	Toplam	19	1.5921	.57056	
Onlar	Eski	7	.2471	.13313	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2292	.12026	
	Toplam	19	.2358	.12176	
Belgisiz Zamirler	Eski	7	3.4629	.67687	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.5533	.84547	
	Toplam	19	3.5200	.76913	
Fiiller	Eski	7	21.9171	1.17558	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	21.9892	2.26034	
	Toplam	19	21.9626	1.89319	
Olumsuzlama (-me/-ma ekleri)	Eski	7	3.8986	.56328	F=1,32 p=0.88
	Yeni	12	3.3558	.66288	
	Toplam	19	3.5558	.66831	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Pasif Fiiller	Eski	7	.1614	.05581	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2192	.08490	
	Toplam	19	.1979	.07913	
Soru Eki	Eski	7	4.5700	1.00422	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.8475	.91375	
	Toplam	19	4.1137	.98723	
1.Tekil Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	.6243	.19173	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.5750	.24047	
	Toplam	19	.5932	.21952	
2.Tekil Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	1.4071	.55319	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.6242	.38204	
	Toplam	19	1.5442	.45030	
3.Tekil Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	2.4071	.43972	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.3117	.53443	
	Toplam	19	2.3468	.49116	
1.Çoğul Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	.2743	.10081	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2117	.12489	
	Toplam	19	.2347	.11782	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
2.Çoğul Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	.4414	.28399	F=6,58 p<.05
	Yeni	12	.2108	.10604	
	Toplam	19	.2958	.21637	
3.Çoğul Şahıs Fiil Çekimi	Eski	7	.0500	.04690	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.0792	.03204	
	Toplam	19	.0684	.03962	
Geniş Zaman	Eski	7	1.1357	.26025	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.0125	.34155	
	Toplam	19	1.0579	.31240	
Şimdiki Zaman	Eski	7	.3457	.14432	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2900	.11537	
	Toplam	19	.3105	.12585	
Geçmiş Zaman	Eski	7	2.0014	.29402	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.9608	.43015	
	Toplam	19	1.9758	.37722	
Gelecek Zaman	Eski	7	.2786	.11495	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2267	.11452	
	Toplam	19	.2458	.11437	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
-di'li Geçmiş Zaman	Eski	7	1.7600	.29212	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.6233	.35300	
	Toplam	19	1.6737	.33042	
-miş'li Geçmiş Zaman	Eski	7	.1986	.09173	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2583	.10895	
	Toplam	19	.2363	.10457	
Yardımcı Fiiller	Eski	7	1.3786	.14724	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.4617	.39728	
	Toplam	19	1.4311	.32462	
Toplam –meli/-malı	Eski	7	.0100	.01528	F=7.07 p<.05
	Yeni	12	.0592	.04699	
	Toplam	19	.0411	.04496	
Geçmiş -meli/-malı	Eski	7	.0000	.00000	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.0000	.00000	
	Toplam	19	.0000	.00000	
Toplam –ebilmek	Eski	7	.4800	.17711	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.6117	.23210	
	Toplam	19	.5632	.21825	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Geçmiş Zaman -ebilmek	Eski	7	.0014	.00378	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.0017	.00577	
	Toplam	19	.0016	.00501	
Toplam İstek ve Şart (-e/-a, -se/-sa)	Eski	7	.6800	.26596	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.5842	.23895	
	Toplam	19	.6195	.24643	
Geçmiş Zaman İstek ve Şart (-e/-a, -se/-sa)	Eski	7	.0000	.00000	F=5,4 p<.05
	Yeni	12	.0083	.00937	
	Toplam	19	.0053	.00841	
Emir Kipi	Eski	7	1.4671	.45584	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.6075	.45887	
	Toplam	19	1.5558	.45031	
Tanımlamalar	Eski	7	5.7000	.97750	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	5.7125	1.05600	
	Toplam	19	5.7079	1.00000	
Edat	Eski	7	3.6329	.47162	F=3,52 p=.08
	Yeni	12	3.1900	.50883	
	Toplam	19	3.3532	.52965	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Bağlaç	Eski	7	6.5086	1.55690	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	6.3433	1.09586	
	Toplam	19	6.4042	1.24442	
Miktar	Eski	7	3.2871	.62281	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.3233	.83562	
	Toplam	19	3.3100	.74588	
Sayılar	Eski	7	3.5500	.77951	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.3825	.67353	
	Toplam	19	3.4442	.69761	
Küfür	Eski	7	.0386	.03716	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.0892	.14650	
	Toplam	19	.0705	.11919	
Sosyal	Eski	7	12.9371	2.14976	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	12.4042	1.73763	
	Toplam	19	12.6005	1.85888	
Aile	Eski	7	1.9457	.92786	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.0458	.94156	
	Toplam	19	2.0089	.91171	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Arkadaş	Eski	7	.4586	.12348	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.4617	.19683	
	Toplam	19	.4605	.16959	
İnsan	Eski	7	2.6486	1.00860	F=5,81 p<.05
	Yeni	12	1.7600	.61086	
	Toplam	19	2.0874	.87238	
Duygular	Eski	7	7.1143	1.39009	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	7.2300	1.59468	
	Toplam	19	7.1874	1.48373	
Pozitif Duygular	Eski	7	2.6843	.66780	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.6600	.60174	
	Toplam	19	2.6689	.60834	
Negatif Duygular	Eski	7	3.8014	.69088	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	4.0000	1.13834	
	Toplam	19	3.9268	.98014	
Kaygı/Korku	Eski	7	.6657	.30375	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.6833	.15808	
	Toplam	19	.6768	.21471	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Öfke	Eski	7	.8743	.27975	F=4,36 p<0.5
	Yeni	12	1.3408	.54612	
	Toplam	19	1.1689	.51167	
Üzüntü	Eski	7	1.8857	.42383	F=2,86 p=.1
	Yeni	12	1.4592	.58056	
	Toplam	19	1.6163	.55726	
Bilişsel Mekanizmalar	Eski	7	16.0457	2.56219	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	15.1742	2.19644	
	Toplam	19	15.4953	2.30717	
İçgörü	Eski	7	2.5929	.63545	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.6500	.58551	
	Toplam	19	2.6289	.58728	
Nedensellik	Eski	7	1.9600	.45011	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.0175	.35701	
	Toplam	19	1.9963	.38241	
Farklılık İma Eden Kelimeler	Eski	7	3.1857	.45431	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.0100	.87529	
	Toplam	19	3.0747	.73795	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Kararsızlık İçeren Kelimeler	Eski	7	3.3543	.43867	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.0550	.70018	
	Toplam	19	3.1653	.62108	
Kesinlik İçeren Kelimeler	Eski	7	2.2614	.62972	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.1300	.44456	
	Toplam	19	2.1784	.50715	
Ketleme İçeren Kelimeler	Eski	7	.5457	.17784	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.5383	.09321	
	Toplam	19	.5411	.12596	
Kapsayan	Eski	7	1.3329	.47201	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.5183	.53416	
	Toplam	19	1.4500	.50703	
Dışta Bırakan Sözcükler	Eski	7	1.9800	.37947	F=9,42 p<.01
	Yeni	12	1.3717	.43582	
	Toplam	19	1.5958	.50495	
Algılar	Eski	7	2.3329	.55093	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.7833	.57503	
	Toplam	19	2.6174	.59421	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Görme Duyusu	Eski	7	1.4957	.38522	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.6375	.43714	
	Toplam	19	1.5853	.41374	
Duyma Duyusu	Eski	7	.5071	.28576	F=4,26 p=.055
	Yeni	12	.7325	.19231	
	Toplam	19	.6495	.24959	
Dokunma Duyusu	Eski	7	.2457	.12765	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2642	.16110	
	Toplam	19	.2574	.14621	
Biyolojik Süreçler	Eski	7	2.2357	.41952	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	2.6442	.89879	
	Toplam	19	2.4937	.77027	
Beden	Eski	7	1.2114	.48389	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.5133	.69856	
	Toplam	19	1.4021	.63139	
Sağlık	Eski	7	.5314	.26073	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.3850	.15258	
	Toplam	19	.4389	.20532	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Cinsellik	Eski	7	.0514	.04488	F=4,47 p<.05
	Yeni	12	.1892	.16714	
	Toplam	19	.1384	.14968	
Yeme/İçme Eylemleri	Eski	7	.4657	.21671	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.6383	.34480	
	Toplam	19	.5747	.30924	
Görecelilik	Eski	7	11.7100	1.27605	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	11.2183	1.02489	
	Toplam	19	11.3995	1.11537	
Hareket	Eski	7	3.6029	.34803	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.6958	.54663	
	Toplam	19	3.6616	.47445	
Yer Değişimi	Eski	7	2.3629	.23286	F=11,38 p<.005
	Yeni	12	2.9908	.45526	
	Toplam	19	2.7595	.49152	
Zaman	Eski	7	5.3957	1.03145	F=6,04 p<.05
	Yeni	12	4.4008	.73401	
	Toplam	19	4.7674	.96280	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
İş/Çalışma	Eski	7	.8100	.31718	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.0650	.47126	
	Toplam	19	.9711	.43037	
Başarı	Eski	7	1.1314	.27703	F=4,43 p<.05
	Yeni	12	1.5442	.46996	
	Toplam	19	1.3921	.44988	
Serbest Zamana Dair	Eski	7	.9257	.27196	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.0367	.49336	
	Toplam	19	.9958	.42003	
Ev	Eski	7	1.0229	.48117	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.1683	.65133	
	Toplam	19	1.1147	.58449	
Para	Eski	7	.5957	.34842	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.5883	.39662	
	Toplam	19	.5911	.36961	
Din	Eski	7	.8000	.44892	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.8150	.81375	
	Toplam	19	.8095	.68695	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Ölüm	Eski	7	.5371	.35724	F=3.12 p=.1
	Yeni	12	.8950	.45965	
	Toplam	19	.7632	.45068	
Onaylama	Eski	7	.6057	.34428	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.5783	.29176	
	Toplam	19	.5884	.30284	
Boşluk Doldurma	Eski	7	1.0200	.25384	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	1.1608	.59261	
	Toplam	19	1.1089	.49088	
Anlamsız Sesler	Eski	7	.1957	.14627	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.1983	.21234	
	Toplam	19	.1974	.18624	
Toplam Ben	Eski	7	3.4429	.60221	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.3200	.53813	
	Toplam	19	3.3653	.54914	
Toplam Sen	Eski	7	2.7571	.94778	F=3,76 p=.07
	Yeni	12	3.5142	.74305	
	Toplam	19	3.2353	.88181	

Sözlüksel Kategori		Metin Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	İstatistiksel Değer
Toplam O	Eski	7	3.9057	.98995	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	3.9825	.86098	
	Toplam	19	3.9542	.88381	
Toplam Biz	Eski	7	.8900	.35024	F=3,76 p=.07
	Yeni	12	.6367	.22268	
	Toplam	19	.7300	.29488	
Toplam Siz	Eski	7	1.3600	.67114	F=12,51 p<.005
	Yeni	12	.5867	.28465	
	Toplam	19	.8716	.58868	
Toplam Onlar	Eski	7	.2971	.13022	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.3158	.14222	
	Toplam	19	.3089	.13453	
Toplam –miş'li Geçmiş Zaman	Eski	7	.1914	.10040	İstatistiksel anlamlı bir fark yok
	Yeni	12	.2625	.13955	
	Toplam	19	.2363	.12846	

3.1.1. Eski-Yeni Analizi Sonuçları

Analiz sonuçları, istatistiksel olarak p değeri .005'ten daha küçük ise o kategoride anlamlı bir fark olduğu, 1'e yaklaştıkça (p=.1 değeri de dahil olmak

üzere) trend olduğu, daha fazla dosya olması durumunda daha fazla sonuç ortaya koyabileceği şeklinde yorumlanır.

Sen kişi zamiri eski dönemde 1.3486 defa, yeni dönemde 1.8508 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde sen kişi zamirinin daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak trend vardır.

Siz kişi zamiri eski dönemde .9186 defa, yeni dönemde .3758 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Olumsuzlama anlamı içeren sözcükler eski dönemde 3.8986 defa, yeni dönemde 3.3558 defa kullanılmıştır. Eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Siz/2. çoğul şahıs ekinin fiil çekimi eski dönemde .4414 defa, yeni dönemde .2108 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Gereklilik kipi eski dönemde .0100 defa, yeni dönemde .0592 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde eski döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Geçmiş zaman istek ve şart eki eski dönemde hiç kullanılmamıştır (.0000), yeni dönemde ise .0083 defa kullanılmıştır.

Edatlar eski dönemde 3.6329 defa, yeni dönemde 3.1900 defa kullanılmıştır. Eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

İnsan ile ilgili kelimeler eski dönemde 2.6486 defa, yeni dönemde 1.7600 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme oranla belirgin bir farkla fazla kullanılmıştır.

Öfke belirten sözcükler eski dönemde .8743 defa, yeni dönemde 1.3408 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde eski döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Üzüntü belirten sözcükler eski dönemde 1.8857 defa, yeni dönemde 1.4592 defa kullanılmıştır. Eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Dışta bırakan sözcükler eski dönemde 1.9800 defa, yeni dönemde 1.3717 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme oranla belirgin bir farkla fazla kullanılmıştır.

Duyma ile ilgili sözcükler eski dönemde .5071 defa, yeni dönemde .7325 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Cinsellik belirten sözcükler eski dönemde .0514 defa, yeni dönemde .1892 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde eski döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Yer değişimi belirten sözcükler eski dönemde 2.3629 defa, yeni dönemde 2.9908 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde eski döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Zaman ifade eden sözcükler eski dönemde 5.3957 defa, yeni dönemde 4.4008 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Başarı ifade eden sözcükler eski dönemde 1.1314 defa, yeni dönemde 1.5442 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde eski döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Ölüm ifade eden sözcükler eski dönemde .5371 defa, yeni dönemde .8950 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Toplam sen kullanımı eski dönemde 2.7571 defa, yeni dönemde 3.5142 defa kullanılmıştır. Yeni dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Toplam biz sözcükleri eski dönemde .8900 defa, yeni dönemde .6367 defa kullanılmıştır. Eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde istatistiksel olarak tred vardır.

Toplam siz sözcükleri eski dönemde 1.3600 defa, yeni dönemde .5867 defa kullanılmıştır. Eski dönemde yeni döneme göre büyük bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

3.1.2. Eski-Yeni Analizi Sonuçlarının Yorumlanması

Sen ve siz zamirlerinin kullanımı ters yönde bir gelişme göstermiştir. Eski dönemde daha fazla siz zamiri ve 2. çoğul şahıs çekimi kullanımı varken yeni dönemde daha fazla sen kullanımının olması toplumsal bir değişimin göstergesidir. Eski dönemde insan ilişkilerinde belli bir seviyenin ve saygının göstergesi olarak siz zamiri daha fazla kullanılırken, yeni dönemde sen zamirinin daha fazla kullanılması ilişkilerin daha hızlı kurulduğunun, aynı zamanda ilişkilerdeki seviyelerin korunamadığının bir göstergesidir.

Eski dönemde olumsuzluk içeren ifadelerin daha fazla kullanılması yeni dönemde pozitif yönde bir gelişme göstermiştir. Bu durum kadının sahip olduğu olumsuz algıdan kurtulup yeni dönemde daha fazla değere sahip olduğunun ve kabul gördüğünün bir göstergesidir. Her anlamda olumsuzluklar zayıflık anlamı içerdiğinden kadının dilinde eski dönemde daha fazla yer almış, sosyal hayatta statüsünün değişmesiyle kullanım oranı da değişim göstermiştir. Bu değişim kadının artık daha güçlü bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Gereklilik kipinin yeni dönemde daha fazla kullanılması değişen dünya düzeninde kadınlara daha fazla sorumluluk yüklendiğini göstermektedir. Bu gereklilik kadınların kendini var etme çabasıyla daha fazla şey yapmaya ihtiyaç duyması, kendine hedefler koyması şeklinde de düşünülmelidir. Kadının konumunun değişmesi birtakım beklentileri beraberinde getirmektedir. Bu beklentiler hem bireysel hem de toplumsal olabilmektedir.

İstek ve şart anlamı taşıyan ifadelerin geçmiş zaman çekimini yeni dönemde kullanılması kadınların kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini göstermektedir.

Kadınların benliklerini ön plana çıkararak istediklerini cesurca dile getirmesi ve birtakım şartları öne sürebilmesi kendine güvendiğinin ve toplumsal statüsünün yükseldiğinin bir göstergesidir. Diğer taraftan kadınlardan beklentilerin arttığı ve kadınların daha fazla baskı altında olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü modernleşme beraberinde bireyden birtakım beklentileri de getirmiştir.

Edat kullanımı, konuşmacının durumu hakkında ne kadar güçlü duygular hissettiğiyle paralellik göstermektedir. Eski dönemde daha fazla kullanılması kadınların ilişkilerde sahip olduğu hassasiyetin ve konu ile olan bağının daha kuvvetli olduğunun bir göstergesidir. Eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönündeki trend kadınların eski dönemde ilişkilere daha fazla bağlı olup yakınlık duygusuyla hareket ettiklerinin bir göstergesidir.

İnsan ile ilgili kelimelerin eski dönemde daha fazla kullanılması bireyin daha fazla odak noktası olduğunu, daha fazla önemsendiğini, bireye daha fazla değer verildiğini göstermektedir. Yeni dönemde toplumsal koşulların değişmesi bireyin sahip olduğu ilgi ve değeri düşürmüştür. Aynı zamanda bireysellik daha fazla ön plana çıkmaktadır. Kadınların ilişkilere daha fazla değer verdiği gerçeği değişim göstermiştir.

Öfke ifadesinin yeni dönemde belirgin farkla kadın tarafından kullanılması, kadınların artık bu noktada kendilerini daha rahat dışa vurabildiğini ve hanım hanımcık kalıbından çıktığını göstermektedir. Erkeğin öfke duygusunu rahatça yansıtması erkeğe toplumsal olarak verilen bir ayrıcalık konumundan çıkarak kadının da sahip olduğu bir ifade gücüne dönüşmüştür. İki cins arsında bir ayrım olmaktan çıkmış, hatta kadının dilinde daha fazla yer alarak dengeleri tamamen sarsmıştır.

Eski dönemde kadınların daha fazla üzüntü dile getirmesi yeni dönemde olumlu yönde değişim göstermiştir. Bu durum kadının daha hassas ve zayıf olduğu görüşünden sıyrıldığını göstermektedir. Kadının zayıflık olarak görülen bir davranıştan uzaklaşarak daha güçlü bir karakter olarak yer aldığının açık bir ifadesi olmaktadır.

Dışta bırakan sözcüklerin eski dönemde daha fazla kullanıldığı yönünde bir trend olması kadının sosyal ortamda fazla yer almadığını göstermektedir. Yeni dönemde bu durumun değişmeye başlaması kadının toplumsal konumunun yükseldiğini, kabul gördüğünü, kendine bir yer edindiğini hızlı bir değişimle doğru orantılı olarak vurgulamaktadır.

Duyma ile ilgili yeni dönemde bir trend olması dışsal uyarıcıların artık daha fazla olduğununun ve kadının özel alandan sıyrılıp dış dünyayı daha fazla algılamaya başladığının bir göstergesidir. Kadın sosyal alanda daha aktif olarak yer almaya başlamıştır.

Cinsellik konusu her zaman bir tabu olmuştur. Yeni dönemde kadınların kendilerine daha dönük olduğu ve cinselliğini daha rahat ifade ettiği, kendi bedenine ilişkin toplumsal baskı kalıplarını kırmaya çalıştığı açıkça görülmektedir.

Yer değişimi belirten sözcükler hareketin göstergesidir. Yeni dönemde daha fazla kullanılması kadınların hareket alanının daha fazla genişlediğini, daha aktif olduklarını göstermektedir. Kadının özel alandan çıkarak çalışma hayatında ve sosyal hayatta daha fazla yer aldığı gerçeği vurgulanmaktadır.

Zaman ifadesinin eski dönemde daha fazla olması hayatın belli zaman dilimleri içerisinde planlı olduğunu göstermektedir. Yeni dönemde ise zaman ifadelerinin daha az kullanılması geçmişe takılmayıp aynı zamanda gelecek odaklı da olmadan anı yaşamanın bir göstergesi olduğu gibi zamanın planlanmadan geçirildiğini de düşündürmektedir.

Başarı ifadesinin yeni dönemde artması kadınların iş hayatında, eğitimde ve daha pek çok alanda aktif olarak bir kazanım elde ettiğinin göstergesidir. Başarmak kadının gücünü de ortaya koymaktadır. Toplumsal olarak kadın aklının beğenilmediği, çalışmanın ve başarmanın erkeğin meziyeti olduğu yönündeki görüş yıkılarak kadının başarısı ortaya çıkarılmıştır.

Ölüm ifadesinin yeni dönemde daha fazla kullanılması yönündeki trend kayıpların, intihar eğiliminin, metafizk konulara ilginin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Ölüm duygusu hem korkuyu hem de yaşanılan sıkıntılardan kurtulmak için bir kaçışı

ifade etmektedir. Bireyselliğin artmasıyla bireyin yalnızlığının artması da paralellik göstermiştir.

Toplam sen kullanımının yeni dönemde daha fazla kullanıldığı yönündeki trend yeni dönemde samimiyetin, aynı zamanda da bireylere birtakım yüklemelerin yapıldığının bir göstergesidir.

Toplamda biz kullanımının eski dönemde daha fazla olması yönündeki trend eski dönemde soysal ilişkilerin daha kuvvetli olduğunu, yeni dönemde ise bireyselliğin daha fazla ön planda olduğunu göstermektedir.

Toplamda siz kullanımın eski dönemde daha fazla olması ifadelerin daha kibar, daha seviyeli, daha saygılı bir konumdan yeni dönemde olumsuz yönde gidişatın göstergesidir.

3.2. KADIN VE ERKEK YAZARLARIN KULLANDIĞI KADIN DİLİ

Kadın-erkek analizi, kadın ve erkek yazarların kadın karakterleri konuştururken dili nasıl kullandıklarını ve toplumsal cinsiyetin dil kullanımına etkisininin olup olmadığını belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Kadın karakterlerin dilindeki kullanımların yazarların cinsiyetlerine dair izler taşıdığını söylemek mümkündür. Daha önce Koppel, Argamon ve Shimoni tarafından yürütülen bir çalışmada, kadın ve erkek yazarların dili farklı kullandıklarını tespit edilmiştir. Bu araştırmacılar İngiliz Ulusal Derlemi'nden aldıkları kurgu olan ve kurgu olmayan kitap örneklerinden kadın ve erkek yazarların dil kullanımlarındaki farklılıkları inceleyerek yazarın cinsiyetini tahmin etmeye çalışmışlardır. Oluşturdukları tahmin denkleminin doğruluk payı yüzde 80'lik bir orana ulaşmıştır. Deneysel olarak bu ayrımın yapılmasında en çok yardımcı olan da işlevsel sözcükler olmuştur (2003: 109). Kadın-erkek analizinin devamında sözcük türleri içerik ve işlevsel olarak ayrıca ele alınmıştır.

Kadın ve erkeklerin kullandıkları sözcükler kadar, sözcüklerin ifade tarzları da değişmektedir. Kadınların erkeklerden farklı bir üslup kullandığını belirten Demirdirek, kadın yazarların üslubu konusunda şunları söylemektedir: Kadınların erkeklerden farklı yanlarına sahip çıkmaları, şefkati, duygusallığı güçsüzlük olarak

görmemeleri, yeni denedikleri işlerde kendi tarzlarını oluşturmalarına yol açıyor. Çünkü kadın ve erkeği soyut bir insanda birleştirmiyorlar. Kuralları, üslubu belirlenmiş alanlarda kadınlar ilk adımlarında kendilerine "mahsus" biçimleri güvenle ortaya koyuyorlar. Hareket ettikleri alan, gazeecilik gibi toplum için de yeni, kuralları yerleşmemiş bir alansa kendi biçimlerini oluşturmaları daha kolay oluyor (1993: 25). Serpil Çakır da *Osmanlı Kadın Hareketleri* adlı kitabında aynı konuda şöyle bir tespit yapmaktadır: Aslında kullandıkları üslup farklılığından kadınlarla erkeklerin yazılarını ayırt etmek mümkündür. Erkeklerin yazdığı yazılar daha bilgiç, ders verircesine; kadınların yazıları ise samimi, isyan eden, çare arayan bir ifade taşımaktadır (1996: 319).

Çalışmamızın bu bölümünde kadın ve erkek yazarların sözcük kullanımları üzerinden tespitler bulunmakta, sözcüklerin kullanımından yola çıkarak toplumsal örüntüler incelenmektedir.

Tablo 3: Sözcük Sayım Programı (LIWC) ile Kadın ve Erkek Yazarların Kadın Dili Analizi

	Kadın Yazarlar ortalaması (10)	**Erkek Yazarlar ortalaması (9)**	**İstatistiksel bilgi**
Zaman kullanımı			
Geniş zaman	1,01 (0,37)	1,11 (0,23)	fark yok
Şimdiki zaman	0,3 (1,12)	0,32 (0,14)	fark yok
Geçmiş zaman	1,94 (0,46)	2,02 (0,27)	fark yok
Gelecek zaman	0,23 (0,12)	0,26 (0,11)	fark yok
Di'li Geçmiş zaman	1,63 (0,37)	1,72 (0,29)	fark yok
Miş'li geçmiş zaman	0,22 (0,1)	0,25 (0,11)	fark yok
Fonksiyon Kelimeleri	36,45 (3,62)	39 (2,73)	fark yok
Toplam (aşağıdaki kategoriler)	1,49 (0.43)	1,37 (1,54)	fark yok
-Meli/Malı Toplam	0,06 (0,51)	0,02 (0,32)	fark yok
-Meli/Malı Geçmiş	0 (0)	0 (0)	fark yok
-Ebil Toplam	0,59 (0,26)	0,54 (0,18)	fark yok

-Ebil Geçmiş	0 (0)	0 (0)	fark yok
-e/-a/-se/-sa Toplam	0,63 (0,27)	0,61 (0,24)	fark yok
-e/-a/-se/-sa Geçmiş	0,01 (0,01)	0 (0,01)	fark yok
Emir kipi	1,62 (0,44)	1,48 (0,48)	fark yok
Duygular			
Duygu Toplam	6,91 (1,81)	7,5 (1,03)	fark yok
Olumlu Duygu	**2,48 (0,68)**	**2,88 (0,47)**	**Trend var**
Olumsuz Duygu	3,91 (1,27)	3,94 (0,59)	fark yok
Kaygı	0,69 (0,16)	0,66 (0,27)	fark yok
Öfke	**1,33 (0,59)**	**0,99 (0,36)**	**Trend var**
Üzüntü	**1,38 (0,63)**	**1,88 (0,34)**	**t(17)=-2,15, p< 0,05**
Bilişsel			
Bilişsel Mekanizmalar	**14,69 (2,5)**	**16,39 (1,81)**	**Trend var**
İçgörü	2,51 (0,66)	2,76 (0,5)	fark yok
Nedensellik	**1,87 (0,39)**	**2,14 (0,34)**	**Trend var**
Farklılık kelimeleri	3,02 (0,97)	3,13 (0,4)	fark yok
Emin olmama hali kelimeleri	3,02 (0,72)	3,33 (0,47)	fark yok
Eminlik kelimeleri	2,03 (0,37)	2,34 (0,61)	fark yok
Ketleme	0,53 (0,14)	0,56 (0,12)	fark yok
İçerme kelimeleri	1,33 (0,49)	1,58 (0,53)	fark yok
Dışlama kelimeleri	**1,36 (0,46)**	**1,86 (0,43)**	**t(17)=-2,4 p<0,05**

3.2.1. Kadın-Erkek Analizi Sonuçları

Olumlu duygu belirten kelimeler kadın yazarlarda 2,48(0,68), erkek yazarlarda 2,88(0,47) ortalamaya sahiptir. Erkek yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı yönünde trend vardır.

Öfke belirten kelimeler kadın yazarlarda 1,33(0,59), erkek yazarlarda 0,99(3,36) ortalamaya sahiptir. Kadın yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı yönünde trend vardır.

Üzüntü belirten kelimeler kadın yazarlarda 1,38(0,63), erkek yazarlarda 1,88(0,34) ortalamaya sahiptir. Erkek yazarlar tarafından belirgin bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

Bilişsel mekanizmaları ifade eden kelimeler kadın yazarlarda 14,69(2,5), erkek yazarlarda 16,39(1,81) ortalamaya sahiptir. Erkek yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı yönünde trend vardır.

Nedensellik ifade eden kelimeler kadın yazarlarda 1,87(0,39), erkek yazarlarda 2,14(0,34) ortalamaya sahiptir. Erkek yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı yönünde trend vardır.

Dışlama kelimeleri kadın yazarlarda1,36(0,46), erkek yazarlarda 1,86(0,43) ortalamaya sahiptir. Erkek yazarlar tarafından belirgin bir farkla daha fazla kullanılmıştır.

3.2.2. Kadın-Erkek Analizi Sonuçlarının Yorumlanması

Erkek yazarların kadını olumlu duygular ile daha fazla ele alması toplumsal rollerin bir sonucudur. Asi davranan, baş kaldıran bir kadından ziyade daha ılımlı bir kadın modeli erkek egemenliğinin dildeki göstergelerinden biridir. Şiddet, öfke, isyan gibi olumsuz duygular erkekler için uygun görülen davranışlardır.

Öfke belirten kelimelerin kadın yazarların dilinde daha fazla olması kadınların toplumsal düzene karşı koymalarını, baskıyla ya da olumsuz bir durumla karşılaştığında veya haksızlığa uğradığında hakkını aramasını, gücünü vurgulamaktadır. Kadının öfkesini dile getirmesi toplumsal konumunun değiştiğini göstermektedir.

Üzüntü belirten kelimelerin daha çok erkek yazarlar tarafından kullanılması kadını güçsüz, savunmasız, korunmaya muhtaç bir varlık olarak algıladıklarını ortaya koymaktadır.

Bilişsel mekanizmaları ifade eden kelimelerin erkek yazarların dilinde daha fazla olması erkeklerin duygudan ziyade akla daha fazla önem verdiklerinin bir

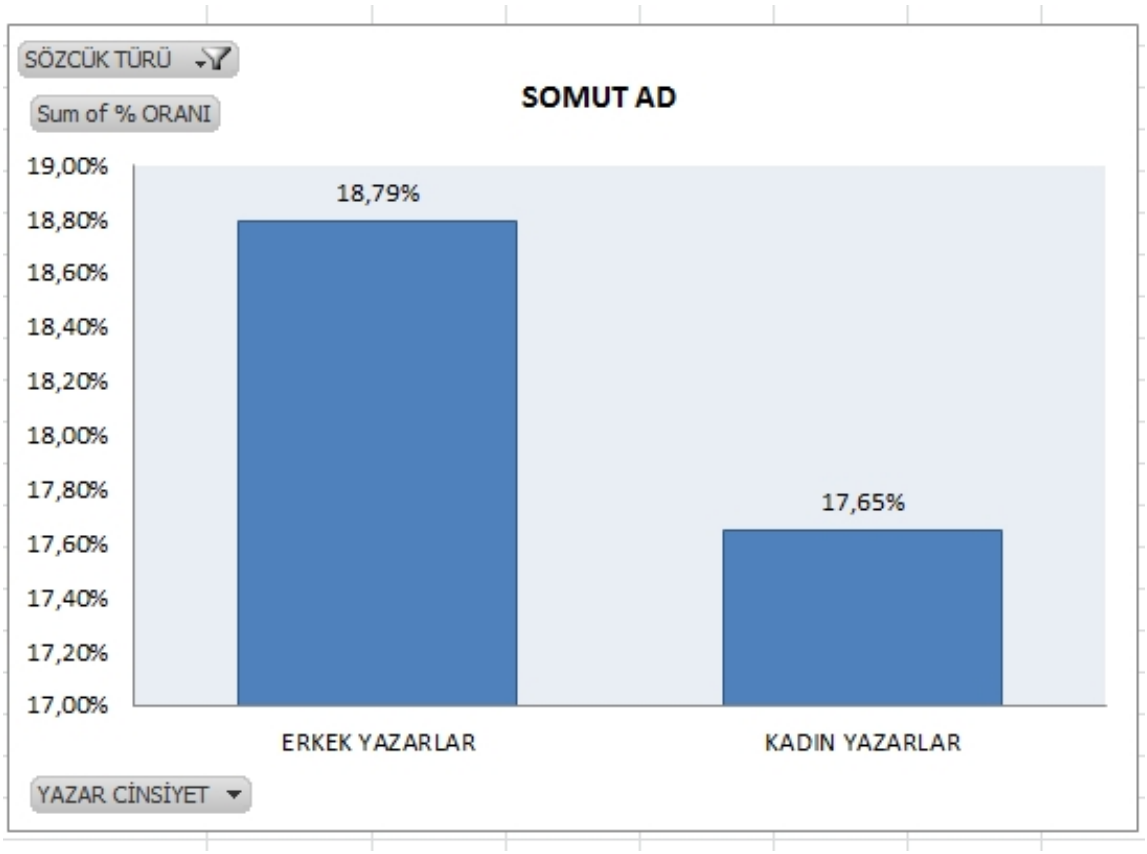
göstergesidir. Kadının dilinde bilişsel süreçlerin yer alması erkeklerin, kadının aklıyla var olabileceğini kabul ettiklerini de ifade etmektedir.

Nedensellik belirten kelimelerin erkek yazarlar tarafından daha fazla kullanılması kadınların düşük toplumsal statüsünü vurgulamaktadır. Kadının kendinden, sözlerinden veya yaptıklarından emin olmaması durumunda açıklama yapması ya da hesap vermesi ile ilişkilendirilmektedir.

Dışlama kelimelerinin erkek yazarların dilinde daha fazla kullanılması kadınları arka planda gördüklerini, kadına sosyal hayatta fazla yer vermek istemediklerini göstermektedir.

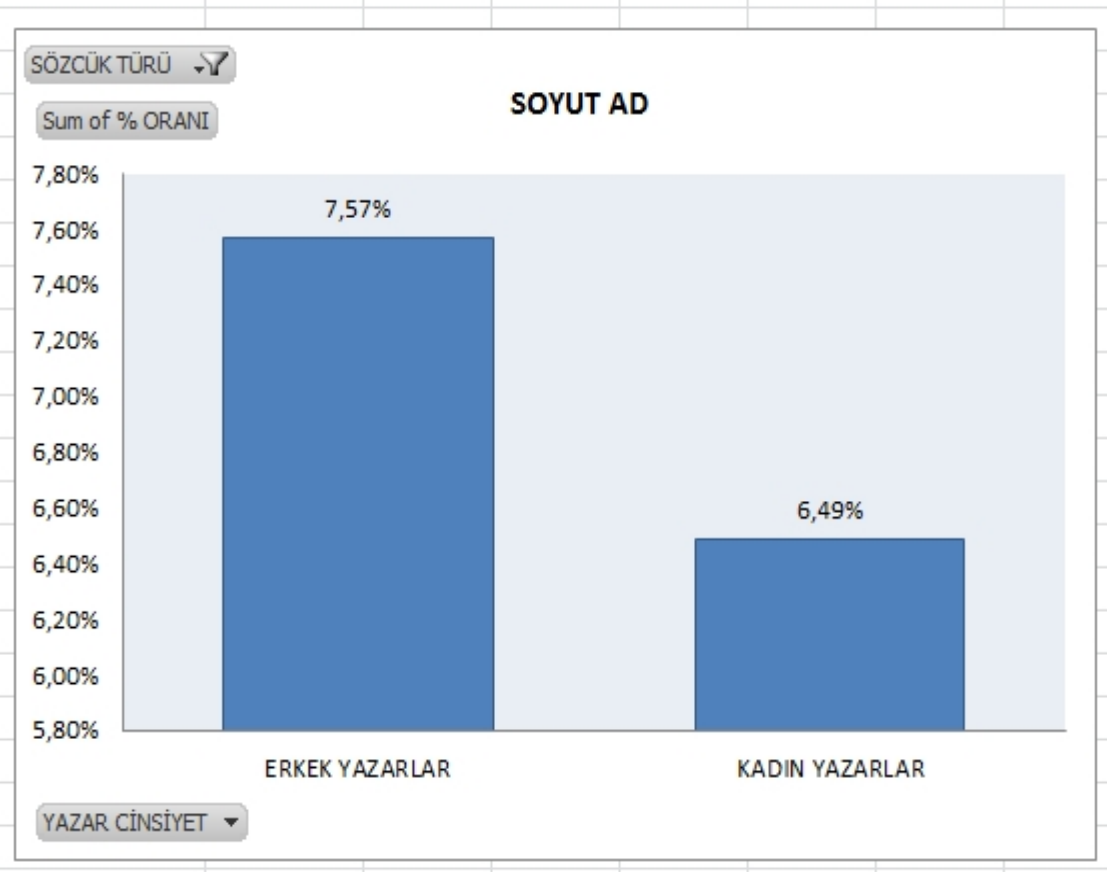
Çalışmanın bu bölümünde sözcük türleri ayrıca ele alınmıştır. Sözcük türlerini içerik sözcükleri ve işlevsel sözcükler olarark ikiye ayırmak mümkündür. İsimler, sıfatlar ve fiiller içerik; zamirler, edatlar, bağlaçlar, yardımcı fiiller, fiilimsiler ve ünlemler işlevsel sözcüklerdir. Kadın ve erkeklerin dil kullanımlarındaki en belirgin farkların işlevsel sözcüklerde karşımıza çıkması beklenmektedir. Çünkü işlevsel sözcükler bireylerin dünya ile olan ilişkisi hakkında bir fikir vermektedir. Bir diğer nokta da insanların bir şeyleri söyleme biçimlerinin ne söyledikleri kadar önemli olmasıdır.

Grafik 1: Kadın ve Erkek Yazarlarda Somut Ad Kullanımı

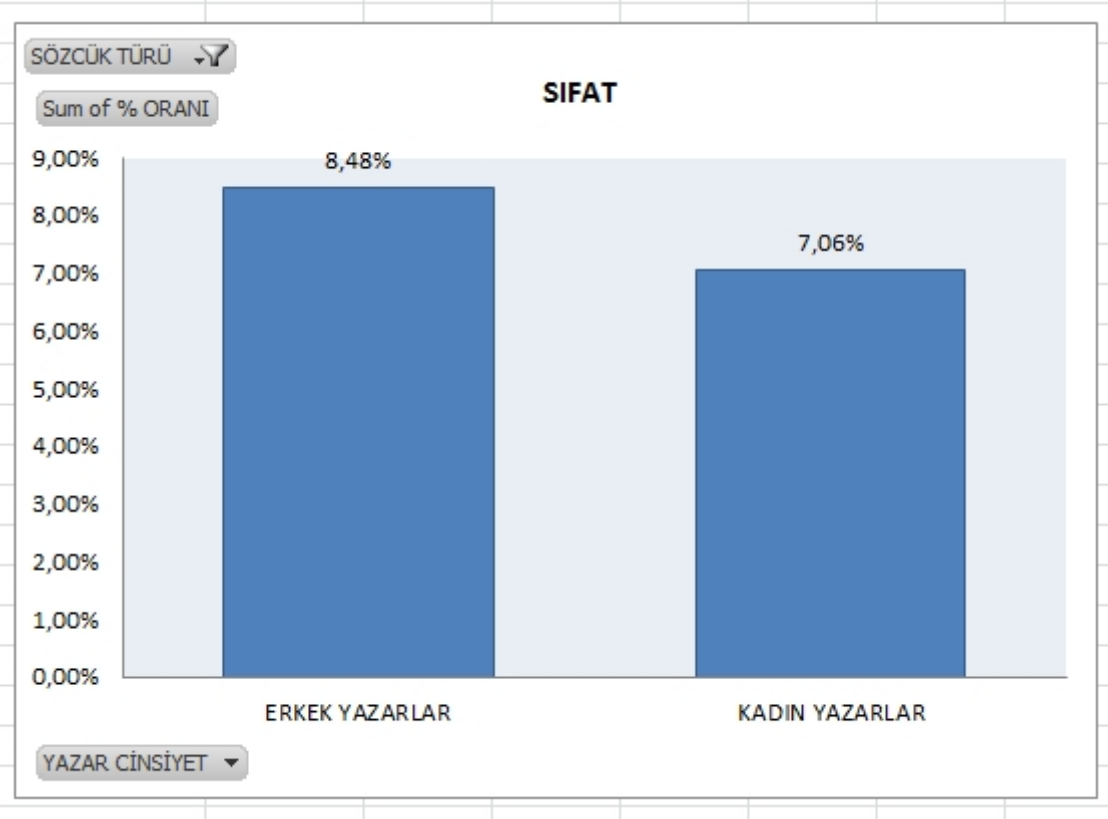
Ağaçsaban, çalışmasında kız öğrencilerin soyut adları, erkek öğrencilerin ise somut adları daha fazla kullandığını bulgulamıştır (König, 1992, 28). Selen de benzer bir şekilde kız öğrencilerin isimleri, özellikle de soyut isimleri; erkek öğrencilerin de somut isimleri daha fazla kullandıklarını belirlemiştir (2001: 47). Çalışmamızda erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde somut isimlerin kadın yazarlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. İsim kullanımının daha çok bilgilendirici olarak kullanıldığı düşünülürse erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde somut isimlerin fazla kullanılması, erkeklerin duygularını paylaşmak için değil bilgi paylaşmak için konuştuğu görüşünü desteklenmektedir. Bu durum kadın karakter aracılığıyla da sürdürülmüştür.

Grafik 2: Kadın ve Erkek Yazarlarda Soyut Ad Kullanımı

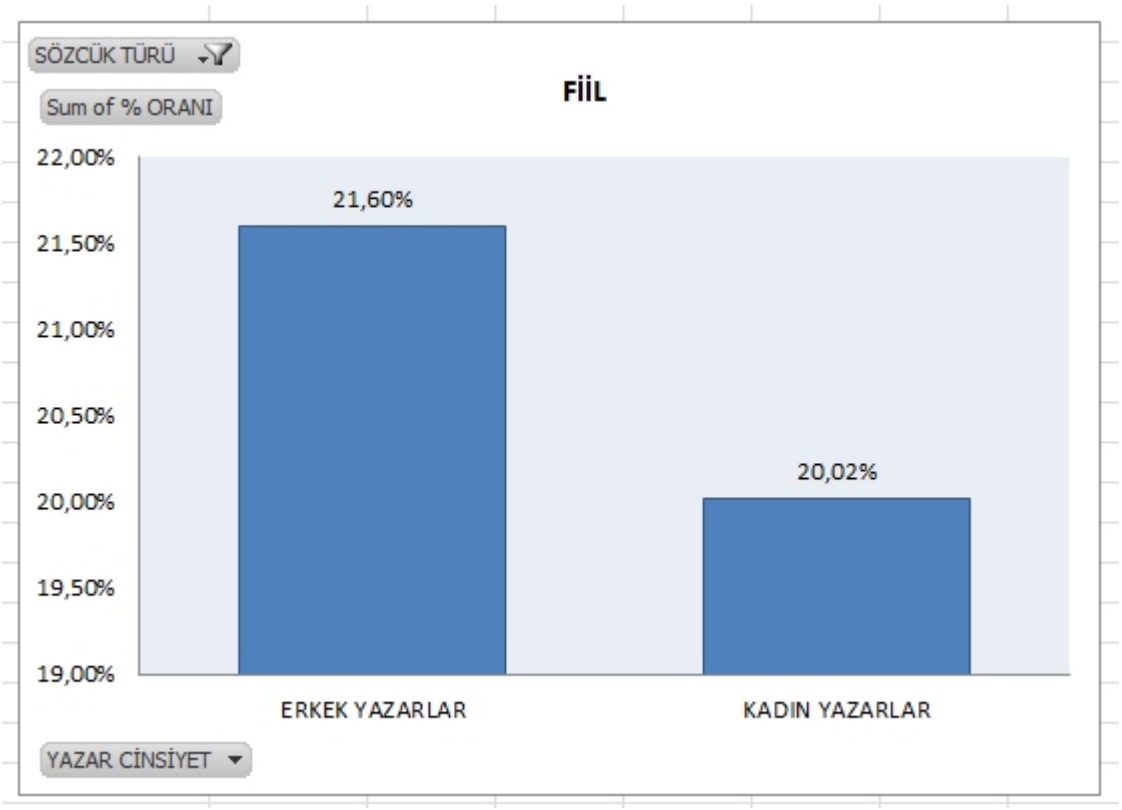
Erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde daha fazla soyut ad kullanılmıştır. Bu durum erkeklerin kadınları daha fazla duygusal, kendilerini daha fazla gerçekçi görmeleriyle ilişkilendirilebilir. Kadın yazarların da aksi bir kullanımla soyut anlatıma fazla yer vermemesi kendilerine daha emin bir yer edinmek istemeleriyle açıklanabilir.

Grafik 3: Kadın ve Erkek Yazarlarda Sıfat Kullanımı

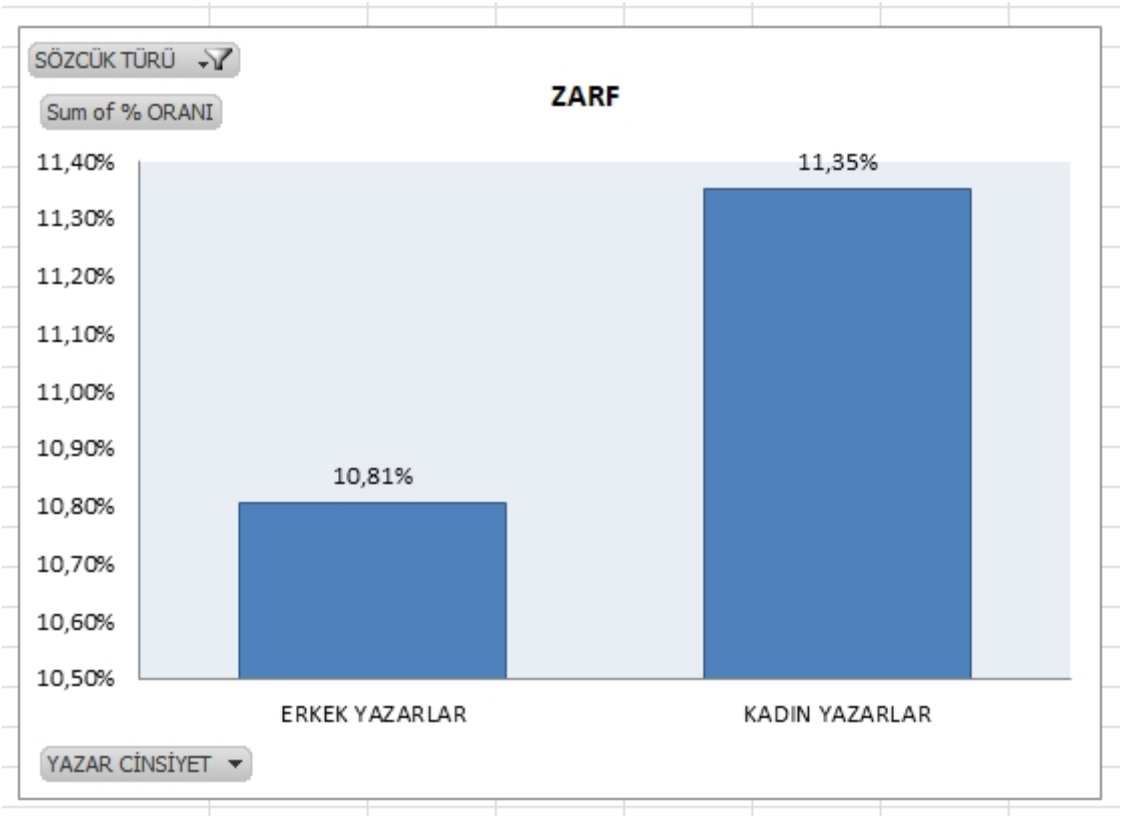
Ayrıntıları daha kuvvetle kavrayan kadınların dilinde sıfatlar, özellikle de pekiştirme sıfatları zengin biçimde kullanılmaktadır. Erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Sıfatlar aynı zamanda detayları ve buna bağlı olarak en ince tasvirleri ortaya koymada etkilidir. Lakoff (1973), Selen (2001), Sözer (1993) tarafından yapılan çalışmalarda da belirtildiği gibi kadınların dilinde sıfatlar fazlasıyla kullanılmaktadır.

Grafik 4: Kadın ve Erkek Yazarlarda Fiil/Eylem Kullanımı

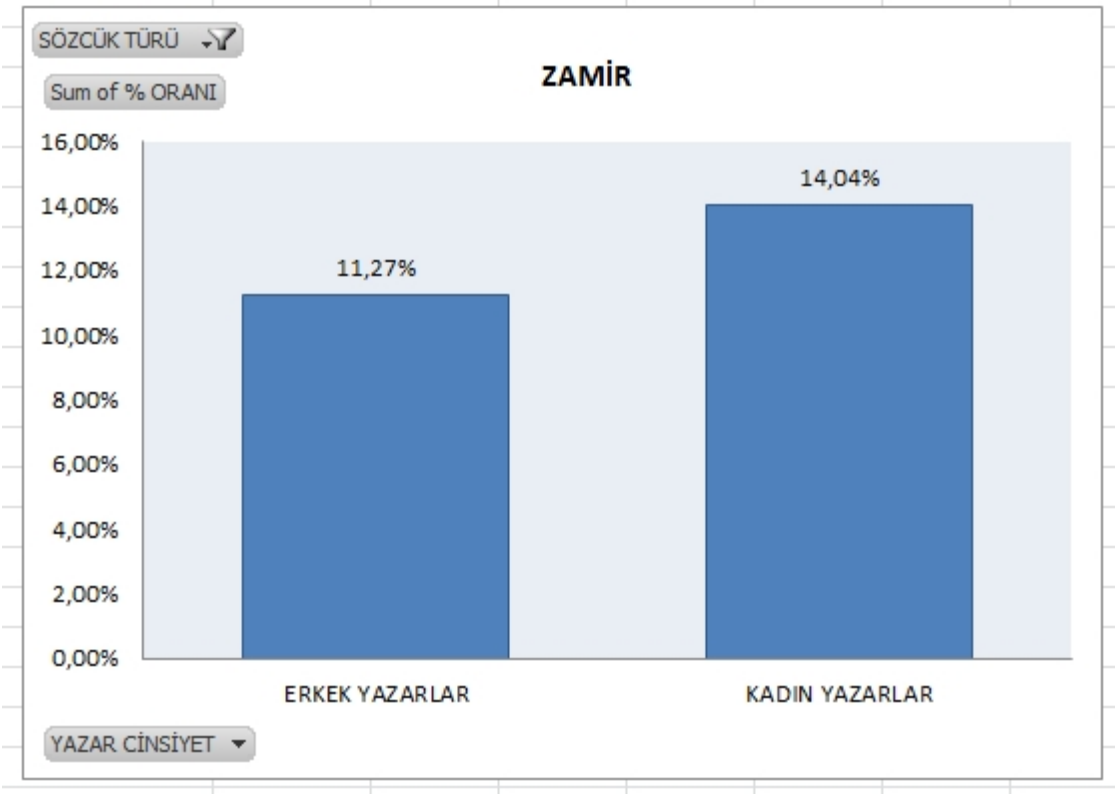
Ağaçsaban, çalışmasında erkeklerin eylem gösteren adları, kızların ise etken, edilgen ve yardımcı eylemleri yeğlediklerini; kız öğrencilerin sıfatları, kişi ve gösterme adıllarını sıklıkla kullandıklarını saptamıştır (König, 1992: 28). Erkeklerin daha fazla eyem adları, kadınların da daha fazla eylem kullandıkları Pennebaker vd. tarafından yapılan çalışmada (2008: 223) da görülmektedir. Erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde fiil kullanımı daha yaygındır. Etken fiiller bütün yazarlarda en fazla kullanılan fiil türü olmuştur. Kadın yazarlardan iki kişide kurallı birleşik fiillerin, diğer yazarlarda ise yardımcı fiillerin ikinci sırada kullanım sıklığına sahip olduğu görülmektedir. Selen de kız öğrencilerin dilinde etken, edilgen ve yardımcı eylemlerin daha fazla yer alırken; erkek öğrencilerin dilinde daha fazla etken eylem kullanıldığını (2001: 47) belirlemiştir.

Grafik 5: Kadın ve Erkek Yazarlarda Zarf Kullanımı

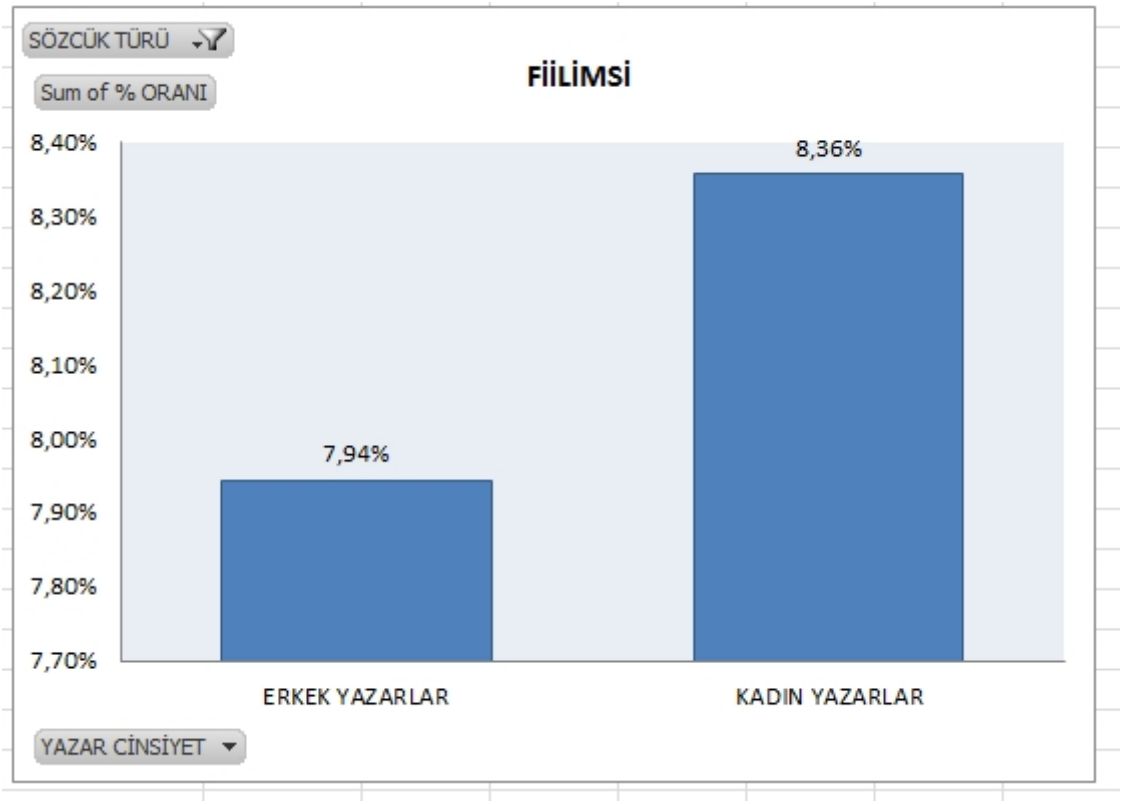
Kadın yazarların kadın karakterlerinin dilinde zarfların kullanımı daha fazladır. Kadın yazarlar en fazla durum zarfını kullanırken, erkek yazarlar en fazla miktar zarfını kullanmıştır. İkinci sırada ise hem kadın hem de erkek yazarlarda zaman zarfı kullanılmıştır. Pennebaker vd. erkeklerin kadınlardan daha fazla zaman ve miktar belirten sözcükler kullandığını, kadınların da erkeklerden daha fazla pekiştirmeli zarfları kullandığını belirlemiştir (2008: 217). Dudenreaktin'da da kadın dilinde zarfların daha fazla yer aldığı (Öztürk Dağabakan, 2016: 44) görülmektedir. Erkek yazarların kadın karakterler aracılığıyla da olsa bu kullanımları kendini göstermektedir. Genel olarak da kadın yazarların dilinde daha fazla zarf kullanımı önceki çalışmaları desteklemektedir.

Grafik 6: Kadın ve Erkek Yazarlarda Zamir Kullanımı

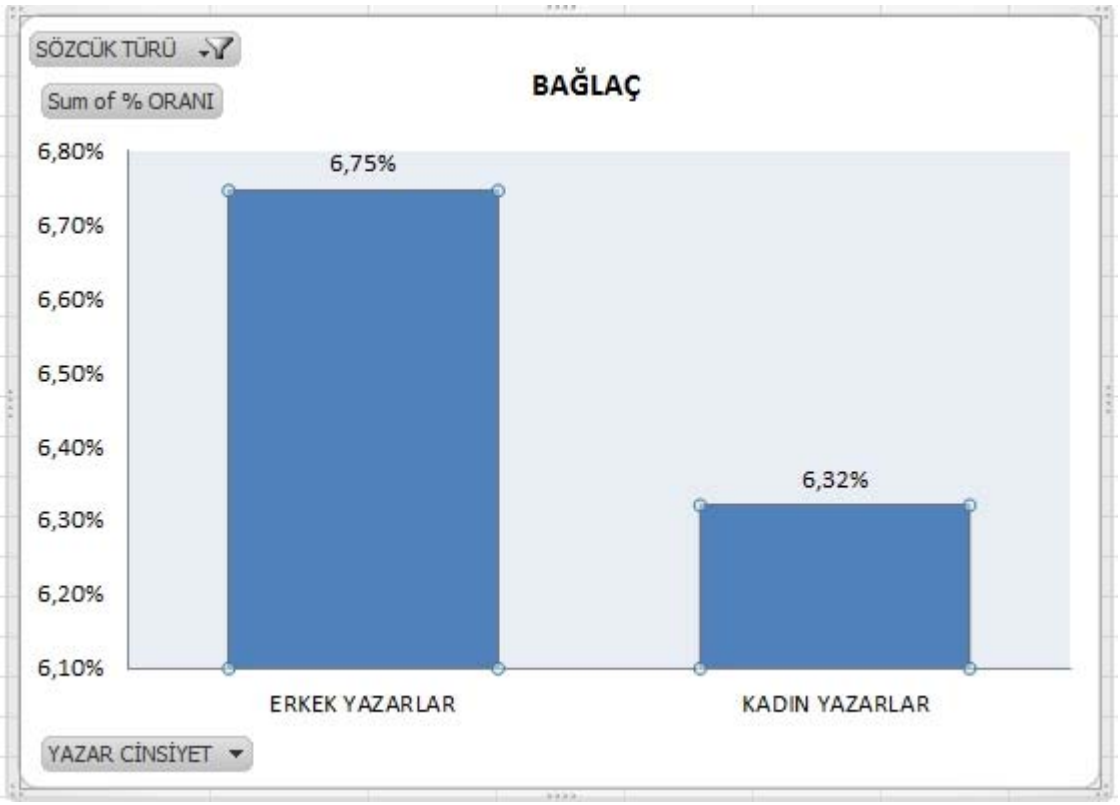
Zamirlerin ilgili sözcükler olduğu, kadın dilinde daha fazla olduğu önceki çalışmalarda belirtilmiştir. Kadın yazarların kadın karakterlerinin dilinde de zamirlerin erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinden daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Pennebaker vd. tarafından yapılan çalışmada adınların dilinde daha fazla zamir kullanımı olduğu (2008: 223) görülmektedir. Kişi zamirlerinin kullanımı ilk sırada olup çok yoğundur. Kişi zamirlerinden 1. tekil şahısın kadınların dilinde daha fazla olduğu görüşü bu çalışmayla desteklenmemektedir. Bu kullanım kadınlarda depresyon göstergesi, erkeklerde ise bireyselliğin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Klan-Delius da kadınların dilinde nezaket hitap şeklinin, ben ve biz zamirlerinin daha fazla kullanıldığını (Öztürk Dağabakan, 2012: 100) belirtmektedir. Belgisiz zamirlerin ikinci kullanım sıklığına sahip olması daha önceki çalışmalardaki kadınların belirsiz ifadeleri daha fazla kullandığı bulgusunu desteklemektedir.

Grafik 7: Kadın ve Erkek Yazarlarda Fiilimsi Kullanımı

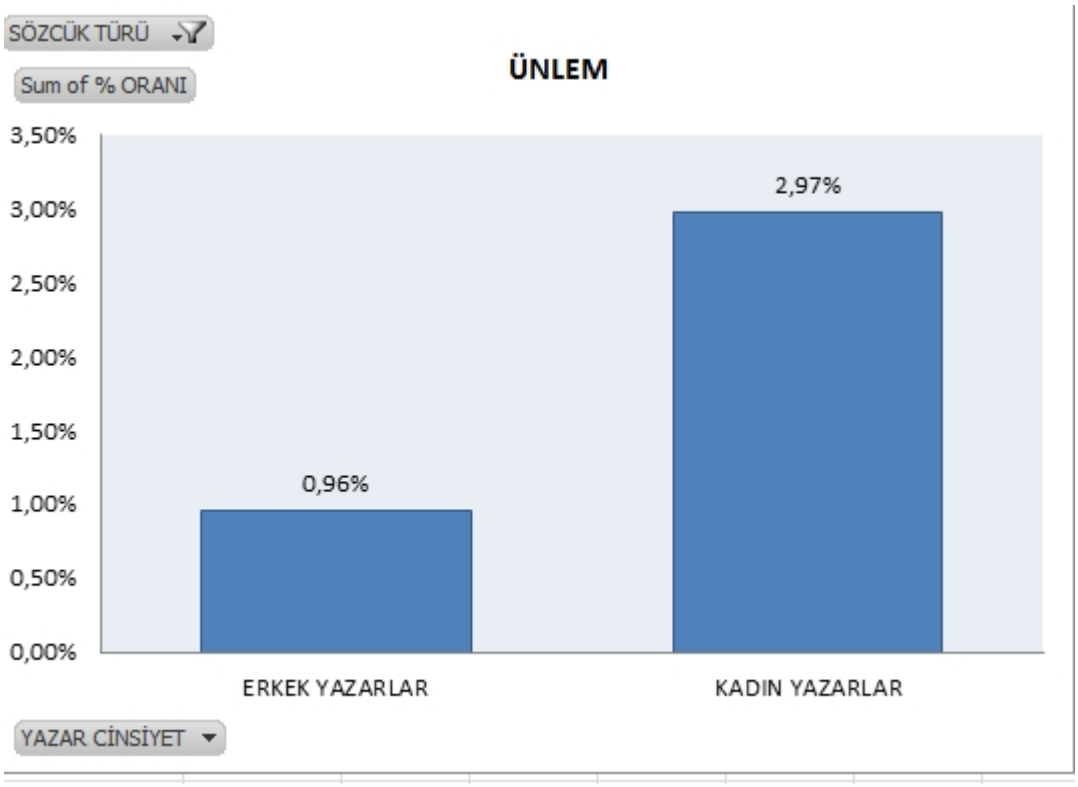
Kadın yazarların kadın karakterlerinin dilinde fiilimsilerin kullanımı daha fazladır. Fiilimsiler kompleks cümleler oluşturmaktadır. Bu durum kadınların ifadeleri birbirine bağlarken uzun cümleler kurduğunu, daha geniş konuları birbirine bağladıklarını ve karmaşık bir düşünce sistemine sahip olduklarını göstermektedir.

Grafik 8: Kadın ve Erkek Yazarlarda Bağlaç Kullanımı

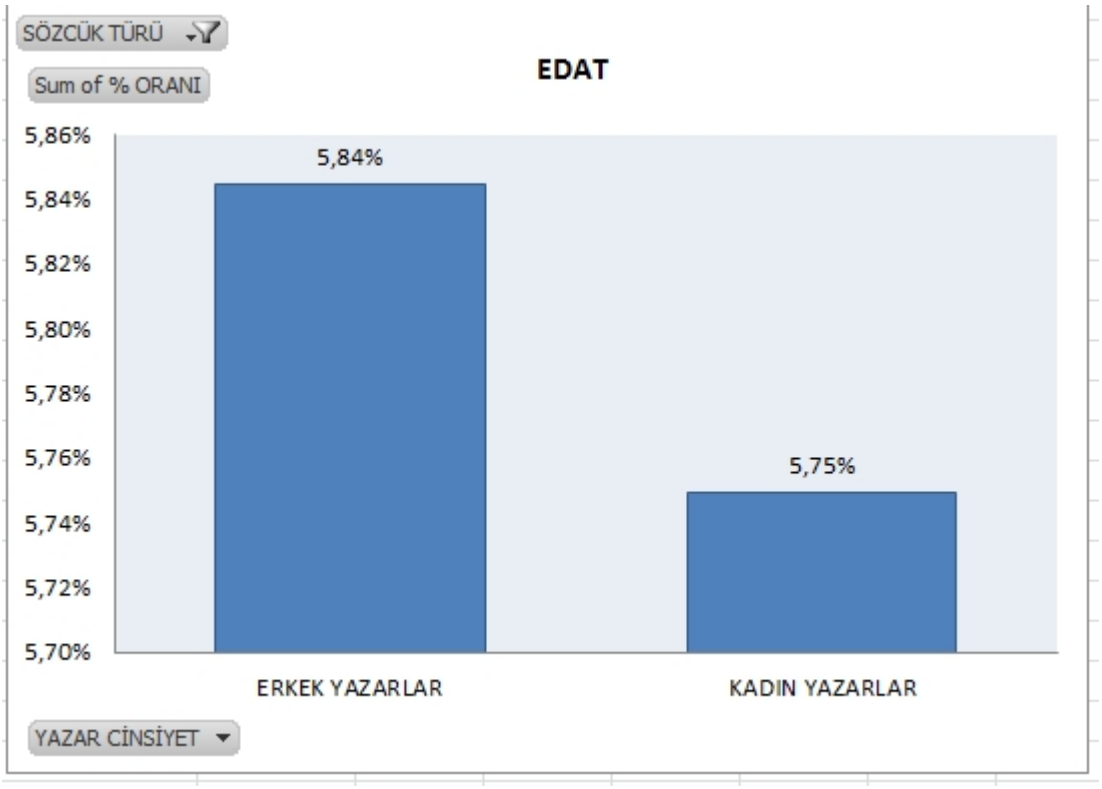
Bağlaçlar işlevsel sözcüklerdir ve diğer sözcükleri ve cümleleri birbirine bağlarken anlatımı zenginleştirmektedir. Aynı zamanda bireylerin dünyayla ilişkisi hakkında fikir vermektedirler. Erkek yazarların kadın karakterlerinin dilinde bağlaçların daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Grafik 9: Kadın ve Erkek Yazarlarda Ünlem Kullanımı

Duyguları daha yoğun yaşayan ve dile getiren kadınlarda ünlemlerin kullanımı erkeklerden daha fazladır. Çalışmada kadın yazarların dilindeki ünlem kullanımının erkek yazarlardan çok daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu durum kadınların olaylar karşısındaki duygusal tepkimelerini anında ve belirgin bir şekilde gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Grafik10: Kadın ve Erkek Yazarlarda Edat Kullanımı

Edat kullanımı, konuşmacının durumu hakkında ne kadar güçlü duygular hissettiğiyle paralellik göstermektedir. Konuşmanın tarafları arasındaki ilişkiyi gösteririler ve konuşmacıyla konuşulan konu hakkındaki ilişkiyi belirtirler. Erkek yazarların kadın karakterleri konuştururken edatları fazla kullanmış olduğu görülmektedir. Pennebaker vd. tarafında yapılan araştırmada da edat kullanımının erkeklerin dilinde kadınlardan daha fazla yer aldığı (2008: 223) görülmektedir. Duygusallığın kadınlarda daha yoğun yaşanması sebebiyle karakterlerin daha fazla duygu durumları yaşayıp, daha fazla duygusal ifadeleri kullanmaları beklentileri karşılamaktadır. Erkek yazarlarda oranın daha fazla olması kadınları daha duygusal görmeleriyle ilişkilendirilebilir.

SONUÇ

Dil ve toplum arasındaki ilişkileri inceleyen toplumdilbilim Holmes'e göre farklı sosyal bağlamlarda niçin farklı konuştuğumuzla ilgilendiği gibi sosyal fonksiyonların tanımlanması ve sosyal anlamların iletilme yöntemleriyle de ilgilenir (1995: 1). Bu açıdan bir toplulukta sosyal ilişkiler hakkında zengin bilgilere ulaşabilmek için dil çalışma yöntemlerinin de olabildiğince kapsamlı olması gerekmektedir. Eldeki çalışma sözcüklerin dilsel açıdan kapsamlı bir şekilde kategorize edilmesiyle etkili sonuçlar ortaya koymaktadır.

Eski-yeni analizinde 1970 öncesi ve sonrasında kadın dilinin özellikleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar dil ve toplumsal cinsiyet arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu, toplumsal koşulların değişimine paralel olarak dilde de değişim meydana geldiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet kaynaklı ayrımcılığın ilk defa gündeme gelmesiyle ilgili olarak Serpil Çakır *Osmanlı Kadın Hareketi* adlı kitabında yayın tarihi açısından ilk kadın dergisi olan ve 48 sayı yayımlanan *Terakki-i Muhadderat*'ta (1869) kimliği belirtilmeyen imzasız kadın mektuplaşmalarına vurgu yapmaktadır. Bu mektuplar, kadına ilişkin sorunların kamusal alan aracılığıyla toplumsal bir boyuta taşınarak dillendirilmesi bakımından çok önemlidir. Çakır, Rabia adlı bir okurun yazdığı mektup ile "kadın" olgusunu yeniden tanımladığı ve bunu yaparken egemen söyleme karşıt fikirler ileri sürdüğü görülmektedir: Şurasını iyi bilmek gerekir ki, ne erkekler kadınlara hizmetkâr, ne de kadınlar erkeklere cariye olmak için yaratılmıştır. Erkekler hüner ve marifetleri ile hem kendilerini, hem de hepimizi geçindirebiliyorlar da, biz niçin bilgi ve hüner kazanmaya kudretli olamıyoruz? El ve ayak, göz, akıl gibi vasıtalarda bizim erkeklerden ne farkımız vardır? Biz de insan

değil miyiz? Yalnız cinsimizin ayrı oluşu mu bu hâlde kalmamıza sebep olmuştur? Bunu hiçbir sağduyu sahibi kabul etmez. Eğer öyle olmak gerekse idi, Avrupa kadınları da bize benzerdi. Bilgiden yoksun kalmamıza meşru örtünmemiz sebep gösteriliyorsa ona da taşrada bulunan kadınlarımızı göstermekle yetinirim. Çünkü onlar erkeklerine her çeşit hizmette yardım etmekte, erkeklerle beraber çalışmaktadırlar (1996: 24).

Osmanlı toplum yapısında var olan toplumsal cinsiyet ayrımının dildeki yansımaları çalışmamızda da görülmektedir. Özellikle 1970 öncesi romanlarda kadın karakterler toplumsal cinsiyetlerine uygun olarak konuşturulmuştur. 1970 sonrasındaki romanlarda ise kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet kimliklerine karşı geldiği, yeni bir kimlik arayışına girdiği, var olan ideolojileri sarsmaya ve kendilerine bir yer edinmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kadının toplumda ne olduğu ve ne olmak istediği konusundaki kimlik sorunu erkek yazarların romanlarında ağırlıklı olarak kadının kim olduğu değil, ne olduğu üzerine odaklanmıştır. Kadın yazarlar ise kadının toplumda nasıl algılandığına yönelmişler ve ona yüklenen sorumluluklar ile kendi olmak istediği arasında kalan kadınların sesi omaya çalışmışlardır.

Analizdeki kelime kategorileri incelendiğinde hem döneme hem de cinsiyete göre kadın dilinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın-erkek analizinde sözcük türlerinin kullanımında da belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

1970 öncesinde kadın dilinde siz kişi zairinin ve siz 2. çoğul şahıs çekiminin, ayrıca toplam siz kullanımının çok daha fazla olduğu görülmektedir. İnsan, dışta bırakan sözcükler ve zaman ile ilgili kullanımların da aynı şekilde daha fazla olduğu; üzüntü ifade eden sözcüklerin, olumsuzlama ifadelerinin, edat ve toplam biz ile ilgili sözcüklerin kullanımında da bir trend olduğu görülmüştür.

1970 sonrasında gereklilik kipinin, geçmiş zaman istek ve şart kiplerinin, öfke, cinsellik, yer değişimi ve başarı ile ilgili ifadelerin belirgin bir farklılıkla daha fazla kullanıldığı; sen kişi zamiri, toplam sen kullanımı, duyma ve ölüm ile ilgili sözcüklerin kullanımında da bir trend olduğu görülmektedir.

1970 öncesi romanların dili, kadının toplumsal konumunun ikinciliğini vurgulamaktadır. Kadınlar daha kibar olmakla birlikte, daha zayıf, daha pasif bir dil ile konumlandırılmıştır. 1970 sonrasında ise kadın dili gücü, başarıyı, talepleri, cinselliğ, hareketi vurgulamaktadır.

Kadın-erkek analizinde kadın yazarların dilinde öfke kullanımının daha fazla olduğu yönünde bir trend görülmektedir.

Üzüntü ve dışlama kelimelerinin erkek yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı; olumlu duygu, bilişsel mekanizmalar ve nedensellik kategorilerini kullanmada da bir trend olduğu görülmektedir.

Sıfatların, edatların, bağlaçların, somut ve soyut isimlerin erkek yazarlar tarafından; fiillerin, fiilimsilerin, zamirlerin, zarfların ve ünlemlerin kadın yazarlar tarafından daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak kadın ve erkek yazarların kadınları farklı açılardan değerlendirdiği görülmektedir. Kadınlara ve erkeklere yüklenen toplumsal roller dile ve dilsel davranışlara yansıyarak sürdürülmekte, değişen koşullarla birlikte erkekler sahip oldukları ayrıcalıkları sürdürmeye çalışırken kadınlar toplumsal statülerinin değişimini dil kullanımlarıyla ifade etmektedirler. Erkek yazarların kadın dili kadını zayıf, dışlayan, hesap veren bir anlatımla ortaya koyarken kadın yazarların en belirgin kullanımı öfkesini dile getirmek olmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıvar, H. E. (2013). *Sinekli Bakkal*. (14.Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları

Ağaoğlu, A. (1979). *Bir Düğün Gecesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Akbalık, E. (2013). Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 81-90

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Cilt 1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Akşit Kuşcan, Ö. (2010). *Antik Çağdan Günümüze "Kadın"ın Öyküsü*. İstanbul: Ajans 2023 Yayınları

Akter, T. (26-28 Eylül 2006). Medya ve İktidar İlişkileri: Dilin Klişeleştirdiği Cinsiyet Kimlikleri. *Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı*, Doğu Akdeniz Üniversitesi http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/2nd_int/pdf/Tutku%20Akter.pdf

Alagözlü, N. (2009). Dil ve Cins: Türkçe Atasözlerinde ve Deyimlerde Kadın Üzerine Eğretilemeler ve Toplum-Bilişsel Yapı. *International Journal of Asian Studies*, 13, 37-48

Alvanoudi, A. (2014). *Gramatical Gender In Interaction*. Cultural And Cognitive Aspects, Brill, Leiden-Boston

Altan, H. Z. (2015). Kadın Cinsel Kimliğinin İnşasında Kadın Edebiyatı ve Dil. *The Journal of Academic Social Science*, (3)13, 144-163

Argunşah, H. (1999). *Kadın ve Edebiyat-I*. Kaşgar, 9, 34-40

Atayurt, D. (2009). *"Dişil Dil": Bir Örneklem Olarak 1990'larda Türk Edebiyatında "Kadın" Şairler.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Augoustinos, M. ve Walker, I. (1995). *Social Cognition An Integrated Introduction*. SAGE Publications, London. Thousand Oaks. New Delhi

Aydemir, A. (2013). Divanü Lügat-it Türk'te Örtmece Sözcükler Üzerine. *International Jurnal of Language Academy* (1)1, 107-120

Aydınoğlu, N. (2015). Kadın ve Dil. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8)1, 217-278

Batum Menteşe, O. (2002). *Toplumsal Kimlik ve Kadın Yazarlığı*. Varlık, 3-8

Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. Halkbilim Kitaplığı:3, Çorum: Karam Yayınları:11

Bayat, F. (2010). *Türk Kültüründe Kadın Şaman*. İsdtanbul: Ötüken Yayınları

Bayladı, D. (2004). *Efsaneler Dünyasında Anadolu*. (3. Basım). İstanbul: Say Yayınları

Bayraktaroğlu, A. (1979). Basil Bernstein ve Dil Kullanım Türleri. *Genel Dilbilim Dergisi*, (2), 5-6, 32-41

Berktay, F. (2003). *Tarihin Cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları

Bilton, T. (2008). *Sosyoloji*. K. İnal (çev). Ankara: Siyasal Kitabevi

Bingölçe, F. (2001). Kadın Argosu Sözlüğü. İstanbul: Metis Yayınları

Bläsing, U. (2011). Bir Hanımefendinin "Kadın" İle İlgili Sözcükler Üzerine Düşüncelerine Dair Birkaç Söz. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, (18)2, 31-47

Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*. İstanbul: Kesit Yayıncılık

Börekçi, M. ve Tercanlıoğlu, L. (1999). Türkçe ve İngilizce'de Dil ve Cins İlişkisi Üzerine Bir Deneme. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12, Erzurum, 31-52

Brizendine, L. (2014.) *Kadın Beyni*. Zeynep Heyzen Ateş (çev). (12.Basım). İstanbul: Say Yayınları

Brizendine, L. (2015). *Erkek Beyni*. Gül Tonak (çev). (5.Basım). İstanbul: Say Yayınları

Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi.* Başak Ertürk (çev). İstanbul: Metis Yayınları

Büyükkantarcıoğlu, N. (2000). Görsel Basında Dil Kullanımı Yoluyla Kadın Kimliği Oluşturulması. *Dil Dergisi*, Tömer: Ankara, 7-18.

Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal Gerçeklik Ve Dil*. İstanbul: Multilungial

Carli, L. (1990). Gender, Language, and Influence. *Journalof Personality and Social Psychological Association*, (59)5, 941-951

Cameron, D. (1992). *Feminism and Linguistic Theory*. UK: Palgrave Macmillan

Cameron, D. (1990). *The Feminist Critique of Language: A Reader*. New York: Routledge

Cameron, D. (1995). *Rethinking Language and Gendet Studies: Feminism into the 1990s Language and Gender: Interdisciplinary Perpectives*. London: Longman

Caporal, B. (1982). *Kemalizde ve Kemaliz Sonrasında Türk Kadını*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

Chomsky, N. (2001). *Dil ve Zihin*. Ahmet Kocaman (çev). Ankara: Ayraç Yayınevi

Coates, J. (1986). *Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language*. London: Longman

Coates, J. ve Cameron, D. (1988). *Women in Their Speech Communities: New Perspectives on Language and Sex.* New York: Longman.

Coleman, J. W. ve Kerbo, H. R. (2003). *Social Problems: A Brief Introduction*. Second Edition, New Jersey: Prentice Hall

Coşkun, B. (2010). Türk Modernleşmesini Kadın Romanları Üzerinden Okumak. *International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (5)4, 930-964

Cowie, C. (2000). Gender Language, Interruption and Overlapping: how to interpret the two categories of simultaneous speech. *Seminar "Cross- Cultural Pragmatics of English"*

Cozollino, L. (2014). *İnsan İlişkilerinin Nörobilimi*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları:135

Culler, J. (1985). *Saussure*. Nihal Akbulut (çev). İstanbul: Afa Yayınları

Çağatay, S. (1988). Türkçe "Kadın" İçin Kullanılan Sözler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 13-49

Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları

Çek, S. (2015). Türk Halk Ninnilerinde Kadın Diline Ait Metaforlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslar Arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, (4)2, 717-732

Çınga, N. S. (2004). *Dil Öğretiminde Cinsiyetçi Yaklaşımın Öğrencilerin Dil Kullanımına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

Çiftçi, S. (2009). Kelime Çağrışımlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Gösterdiği Temel Nitelikler Üzerine Bir Deneme. *Turkish Studies International*

Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, (4)3 Spring, 633-654

Çimen, D. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Televizyon Reklamlarında Kadın*. Uzmanlık Tezi. Ankara

Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: AKM Yayınları

Çubukçu, H., İlerten F., Eşme, M. (2010). Türkçenin söz varlığı cinsiyetçi midir?: TDK Türkçe Sözlük Üzerine. *23. Ulusal Dilbilim kurultayı, Doğu Akdeniz Üniversitesi*, Gazi Magosa, 14-16 Mayıs

Daly, M. (1984). *Pure Lust: Elemental Feminist Philosophy*. Boston: Beacon Press

De Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı*. Onaran Bertan (çev). (7.Baskı). İstanbul: Payel Yayınları

De Saussure, F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. Berke Vardar (çev). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, (44) 511, 12-27

Demirdirek, A. (1993). *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*. Ankara: İmge Yayınları

Doğan, E. (2011). Türkiye Türkçesinde Cinsiyet Kategorisinin İzleri. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4)17, 89-98

Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. Aksu, B., Ağduk Gevrek, M., Sayılan, F. (çev). (10. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları

Dökmen, Z. Y. (2006). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık

Eckert, P. ve McConnell- Ginet, S. (1992). Think Practically and Look Locally: Language and Gender as Community-Based Practice. *Annual Review of Anthropology*, (21), 461-490

Edington, D. (2004). *Spanish Phonology and Morphology*. Amsterdam, Philadelphia: Conbenjamin Publishing

Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. (6. Basım). Ankara: Grafiker Yayınları

Eray, N. (1994). *Ay Falcısı*. (2.Basım). İstanbul: Can Yayınları

Erdoğan, T. (2008). Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Rolü Farklılaşması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 123-145

Ergin, M. (2001). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları No:95

Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19)2, Elazığ, 209-230

Ersöz, A. G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rolleri. *Gazi Türkiyat Araştırmaları*, 6, 167-182

Erzene-Bürgin, D. (2014). *Feminist Kuram, Kadın ve Toplum*. Gülnur Erciyeş ve Nazife Aydınoğlu (Ed.). İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri

Everett, C. (2013). *Linguistic Relativity: Evidence Across Language and Cognitive Domains*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton

Fatma Aliye. (2009). *Osmanlı'da Kadın*. İstanbul: Bizim Kitaplar

Finegan, E. (2008). *Language, It's Structure and Use*. Boston, USA: Thomsen Wadsworth

Fischer, S. R. (2013). *Dilin Tarihi*. Muhtesim Güvenç (Çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Fishman, P. M.(1978). Interaction: The Work Women Do. *Social Problems*, 25, 397-406

Goffman, E. (1959). *Presentation of Self in Everyday Life*. *Doubleday Anchor Book Doubleday Campany*, New York: Inc. Carden City

Gökçe, F. (2015). *Genetik Dilbilimine Giriş*. Ankara: Sonçağ Yayınları

Gökyay, O. Ş. (1995). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları

Güden, P. M. (2006). *Dilde Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkçe'nin İçerdiği Eril ve Dişil İadeler Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Gültekin, L. (2012). Nezihe Meriç'in İlk Dönem Öykülerinde Kadın Bakış Açısı. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, (1)2, 67-78

Gültepe, N. (2008). *Türk Kadın Tarihine Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Günay, G., Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3)

Güntekin, R. N. (1995). *Yaprak Dökümü*. (35.Basım). İstanbul: İnkılap Kitabevi

Güntekin, R. N. (2007). *Çalıkuşu*. İstanbul: İnkılap Kitabevi

Heritier, F., Perrot M., Agacinski S. ve Bacharon N. (2013). *Kadınların En Güzel Tarihi.* Y. Aşçı Dalar (Çev). (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Holmes, J. (1995). *Women, Men and Politeness*. London: Longman

Humboldt, W. (1999). *On language: The Diversity oh humaan language-structure and its influence on the mental development of mankind.* (Translated by Peter Health). Cambridge, UK: Cambridge University Press

Irigaray, L. (1985*). Speculum of The Other Women. (*Translated by. Gillian C. Gill. Ithaca). New York: Cornel University Press

Irigaray, L. (2014). *Başlangıçta Kadın Vardı*. İ. Özallı ve M. Odabaş (Çev). İstanbul: Pinhan Yayıncılık

Irzık, S., Parla, J .(2005). *Kadınlar Dile Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları

İlhan, N. (2012). Toplumsal ve Ferdi Düşüncenin Dile Yansımaları (Dil-Düşünce İlişkisi). *Turkish Studies*, (7)3, Ankara, 1517-1525

İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile içinde Kadın-Erkek Rolleri*. Türk Aile Ansiklopedisi içinde (c.3), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı

İmer, K. (1989). *Dil ve Toplum*. Ankara: Gündoğan Yayınları

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler*. c.I-II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Jespersen, O. (1922). *Language, its Nature, Development and Origin*. London: G. Allen & Unwin

Kadın Ansiklopedisi (1984). c.2, İstanbul: Tercüman Yayınları

Kaplan, M. (1997). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Dergah Yayınları

Kaplan, M. (1998). *Kültür ve Dil*. (11.Basım). İstanbul: Dergâh Yayınları,

Karaağaç, G. (2002). *Dil, Tarih ve İnsan.* Ankara: Akçağ Yayınları

Karabaş, S. (1999). *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Karataş, E. (2009). Türkiye'de kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri. *Turkish Studies*, (4)8, Ankara, 1652-1673

Karhan, J. (2017). "Doritos Fritos Shots" Televizyon Rekleamında Kadın Cinselliğinin ve Bedeninin Kullanımının Göstergebilimsel Yöntemle Çözümlenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, (5)44, 251-266

Kocaer, S. (2006). Argo ve Toplumsal Cinsiyet. *Milli Folklor*, *Üç Aylık Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi*, (18)71, 67-78

Koppel, M., Argamon S. ve Shimoni, A. R. (2003). Automatically Categorizing Written Texts by Author Gender. *Literary and Linguistic Computing*, 17, 101-113

König, G. (1992). Dil ve Cins: Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı. *Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi*, İstanbul, 25-36

Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramları-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Kuruoğlu, H. (1991). *Televizyon Reklamlarında Kadın Ögesi*. *İzmir Ege Üniversitesi Yayınları*, (5)5, 105-116

Kutlu, A. (1986). *Kaçış*. (2.Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi

Küçük, S. (2003). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 213-225

Kür, P. (2003). *Asılacak Kadın*. İstanbul: Everest Yayınları

Kütükçü, T. (2010). *Türk Kadın Yazınında Kadın Bedeni ve Cinselliğin Temsili*. İstanbul: Cinius Yayınları

Labov, W. (1973). *The Logic of Nonstandard*. Washington, D.C. : Georgetown University School of Languages and Linguistics

Lakoff, R. (1973). Language and Woman's Place. *Language in Society*, (2)1, 45-80

Lakoff, R. (1975). *Language and Woman's Place*. New York: Harper and Row Publishers

Leung, C. ve Moore, S. (2003). Individual and Culturel Gender Roles: A Comparison of Anglo- Australians and Chinese in Australia. *CRISP*, 8, 21-

Li, Y. S. (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*. İstanbul: Simurg Yayınları

Lips, M. M. (2005). *Sex and Gender*. New York: McGraw-Hill

Mahmut, K. (2005). *Divânü Lügâti't-Türk*. S. Erdi ve S. T. Yurtsever (Çev). İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. London: The University Of Chicago Pres

Mehmet Rauf. (2001). *Eylül*. İstanbul: İnkılap Kitabevi

Mengü, S. Ç. (2004). *Televizyon Reklamlarında Kadına Yönelik Oluşturulan Toplumsal Kimlik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları

Meyerhoff, M. (2006). *Introducing Sociolinguistics*. New York: Routledge

Milroy, L. (1980). *Language and Social Networks*. Oxford: Basil Blackwell Publishers

Moran, B. (2012). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: İletişim Yayınları

Mudd, E. H. (2002). Women's Conflicting Values. *Journal of Marriage and Family Living*, (8)3

Mulac, A., Seibold, D. R. ve Jennifer, L. F. (2000). Female and Mle Mannagers' and Professional' Critisizm Giving Differences in Language Use and Effects. *Journal Language and Social Psychology*, (19)4, 389-415

Mungan, M. (2002). *Yüksek Topuklar*. İstanbul: Metis Yayınları

Mutlu, A. (2006). *"Puslu Aynadaki Yüz veya Antik Çağdan Günümüze Kadın ve Şiir", Edebiyatımızın kadın Kalemleri*. N. Tağızade Karaca (Der.). Ankara: Vadi Yayınları, 352-364

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. Maurice Temple Smith Ltd.

Okan, Z. Akünal. (1998). Dil ve Cinsiyet: Reklam Dili Çözümlemesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5)5, 187-198

Ong, W. (2010). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi*. S. Postacıoğlu Banon (Çev). İstanbul: Metis Yayınları

Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı

Ögel, B. (1997). *Türk Mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Ölçer, E. (2003). *Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Masal İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara

Özakın, A. (2007). *Alnında Mavi Kuşlar*. İstanbul: Yordam Kitap

Özçalışkan, Ş. (1994). Kadın ve Ereklerin Küfür Kullanımı Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları*, 274-287

Özel, N. (2013). Kadın ve Erkek Liderlerin Sözel İletişim Yeterlilikleri ve Bunun Çalışanların İş Tutumları Üzerine Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 141-160

Özkan, B ve Gündoğdu, A.E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. *Turkish Studies International Periodical For her Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (6)3, 1133-1147

Öztürk Dağabakan, F. (2012). Toplumdilbilimsel Bir Kavram olarak Kadın-Erkek Dil Ayrımına Türkçe ve Almanca Açısından Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 87-106

Öztürk Dağabakan, F. (2016). Bir Toplumdilbilimsel Değişken Olarak Türkiye'de Kadın Dili Araştırmaları ve Görsel Medyada Kadın Dil. *Diyalog*, 1, 40-54

Pamuk, O. (2016). *Benim Adım Kırmızı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Peyami Safa. (2000). *Fatih-Harbiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Porzig, W. (2011*). Dil Denen Mucize*. V. Ülkü (Çev). (3.Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*. İstanbul: Pencere Yayınları

Robins, R. H. (1997). *A Short History of Linguistics*. London: Longman

Romaine, S. (Tarihsiz). *In Linguistik Antropology, "Language and Gender"*. htpp://www.eolss.net/Eolss-sample AllChapter.aspx

Sabahattin Ali. (2009). *Kürk Mantolu Madonna*. (32.Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Sancar, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Y. Ecevit ve N. Korkıner (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri

Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadın Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi

Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speec*. New York

Sapir, E. (1949). *Culture, Language, and Personality*. Los Angeles, London: University of California Press Berkeley

Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, (54)1

Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Erkeklerin Katılımı*. Uzmanlık Tezi, Ankara

Sayılı, A. (2001). *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

Searle, J. R. (2005). *Bilinç ve Dil*. M. Macit ve C. Özpilavcı (Çev). İstanbul: Litera Yayıncılık

Sebzecioğlu, T. ve Coşkun Özgür, S. (2015). Cinsiyete Bağlı Argo Kullanımı Üzerine Bir Twitter Etiketi Örneği. *TÜRÜK Uluslar arası Dil, Edebiyat ve Halkbilim Araştırmaları Dergisi*, (3)5, 75-93

Selen, N. (2001). *Toplumsal Dilbilime Giriş*. Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1280- Eğitim Fakültesi Yayınları No:77

Shitemi, N. (2009). *Language and Gender*. ALecture to be given to IUPUI Fulbright-hays group projects abroad program, July 5th- August 6th At Moi University Campuses

Sinan, Y. (2011). *Aşkın Gözyaşları*. (2.Baskı). Konya: Karatay Akademi

Soysal, S. (1974). *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*. (2.Baskı). Ankara/İstanbul: Bilgi Yayınevi

Sözer, Ö. (1993). *Kadın ve Benzeri*. İstanbul: Varlık Yayınları

Spender, D. (1990). *Man Made Language*. California: Pandora Press

Spolsky, B. (1998). *Sociolinguistics, Language and Gender*. London: Routledge Oxford University Press

Stoller, R. (1984). *Sex and Gender, The Development of Masculinity and Femininity*. London: H. Carnak (Books)

Sunderland, J. (2006). *Language and Gender*. London: Routledge

Sundin, E. (1995). The Social Corıstruction of Gendcr and Technology. *The Europeıın Journal of Women 's Studies*, 2, 335-353

Şafak, E. (2007). *Siyah Süt*. İstanbul: Doğan Kitap

Şahin, N. (2001). *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe "Dil ile Zihin İşleyişinin Etkileşimi"*. (3. Baskı) içinde 181-200. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XXIII. Dizi-Sayı 12

Şimşek, B. (2006). *Kadınlararası Konuşma Sürecinde Toplumsal Cinsiyetin Dil Üzerinden Sergilenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: AÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Daalı

Tannen, D. (2008). *Kadın-Erkek Konuşmaları Hiç Anlamıyorsun*. (2. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları

Tanpınar, A. H. (2013). *Huzur*. (20.Baskı). İstanbul: Dergah Yayınlar

Tausczik, Y. R. ve Pennebaker, J. W. (2010). The Psychological Meaning of Words: LIWC and Computerized Text Analysis Methods. *Journal of Language and Social Psychology*, 29(I), 24-54

Tekin, L. (1986). Gece Dersleri. (3.Baskı). İstanbul: Adam Yayınları

Temel, A., Yakın, M. ve Misci, S. (2006). Örgütsel Cinsiyetlerin Örgütsel Davranışa Yansıması. *Celal Bayar Üniversitesi İ.B.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, (13)1, 27-38

Thorne,B., Kramarae, C. ve Henley, N. (1983). *Language, Gender and Society*. Cambridge: Newbury House Publishers

Tong, R. (2009). *Feminist Thought*. USA: Westview Press

Troemel-Ploetz, S. (1998). "*Selling the Apolitical*". J. Coates (ed.) içinde, 446-459.

Türköne, M. (1995). Eski Türk Toplumunda Cinsiyet Kültürü. Ankara: Ark Yayınevi

Türkçe Sözlük-1 (A-J). (1998a). (9. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi

Türkçe Sözlük-2 (K-Z). (1998b). (9. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi

Uluçınar, V., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları. *Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 26-38

Uzuner, B. (2009). *İstanbullular*. İstanbul: Everest Yayınları

Vardar, B .(2001). *Dilbilimin Temel İlke ve Kavramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları

Vendryes, J. (1968). *Dil ve Düşünce*. B. Vardar (Çev). İstanbul:Yeni İnsan Yayını: VIII

Vilar, E. (1994). *Kölenin Mutluluğu Kadının Dünyası Erkeğin Rüyası*. İstanbul: Öteki Yayınevi

Yoder, J. D. (1999). *Women and Gender: Transforming Psychology*. New Jersey: Prentice Hall

Young, I. M. (2009). Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet. *Cogito*, 58, 39-56

Yuval-Davis, N. (2003). *Cinsiyet ve Millet*. A. Bektaş (Çev). İstanbul: İletişin Yayıncılık

Yükneki, E. A. B. M. (2006). *Atabetü'l Hakayık*. R. R. Arat (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:142

Zanden, J. W. V. (1993). *Sociology*. New York: McGraw-Hill

Zimmerman, D. H. ve West, C. (1975). *Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation*. B. Thorne& N. Henley (ed) Language and Sex Difference and Dominance. Rowley MA: Newbury House

Wardhaugh, R. (1986). *An Introduction to Sociolinguistics* Blackwell PUBLISHING 350 Main Street, Malden, MA 02148-5020, USA 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK, 550 Swanston Street, Carlton, Aurtralia: Victoria 3053

Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Routledge

Wittig, M. (1998). One Is Not Born A Woman. *Feminist Issues*, (1)2

Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought and Reality: Selected Wrttings of Benjamin Lee Whorf*. New York: The Technology Press of Massachusetts, London: Chapman & Hall imited

EKLER

Ek-1

Tablo 4: Alnında Mavi Kuşlar Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	399
	Soyut	153
Fiil	Etken	405
	Edilgen	7
Yardımcı Fiil		37
Kurallı Birleşik Fiil		12
Deyimler ve Anlamca kaynaşmış Birleşik Fiiller		5+9
Sıfat	Niteleme	35
	Belirtme	118
Zamir	Kişi	129
	İşaret	30
	Dönüşlü	11
	Belgisiz	37
	Sosru	19
Zarf	Durum	67
	Yer-yön	7
	Miktar	68
	Zaman	72
	Soru	20
	Diğer Zarflar	74
Fiilimsi		155
Bağlaç		128
Ünlem		18
Edat		139

Ek-2

Tablo 5: Ay Falcısı Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	857
	Soyut	237
Fiil	Etken	754
	Edilgen	9
Yardımcı Fiil		68
Kurallı Birleşik Fiil		43
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		14+20
Sıfat	Niteleme	183
	Belirtme	225
Zamir	Kişi	285
	İşaret	137
	Dönüşlü	13
	Belgisiz	104
	Soru	77
Zarf	Durum	61
	Yer-yön	3
	Miktar	103
	Zaman	133
	Soru	52
	Niteleme Zarfları	128
Fiilimsi		392
Bağlaç		165
Ünlem		370
Edat		194

Ek-3

Tablo 6: Bir Düğün Gecesi Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	898
	Soyut	117
Fiil	Etken	793
	Edilgen	14
Yardımcı Fiil		38
Kurallı Birleşik Fiil		39
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		21+13
Sıfat	Niteleme	90
	Belirtme	207
Zamir	KİSİ	344
	İşaret	137
	Dönüşlü	13
	Belgisiz	104
	Soru	77
Zarf	Durum	149
	Yer-yön	3
	Miktar	95
	Zaman	85
	Soru	42
	Diğer Zarflar	105
Fiilimsi		332
Bağlaç		298
Ünlem		163
Edat		264

Ek-4

Tablo 7: Gece Dersleri Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	638
	Soyut	278
Fiil	Etken	284
	Edilgen	10
Yardımcı Fiil		36
Kurallı Birleşik Fiil		7
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		12+8
Sıfat	Niteleme	196
	Belitme	148
Zamir	Kişi	188
	İşaret	70
	Dönüşlü	30
	Belgisiz	25
	Soru	27
Zarf	Durum	66
	Yer-yön	1
	Miktar	49
	Zaman	50
	Soru	24
	Niteleme Zarfı	32
Fiilimsi		388
Bağlaç		153
Ünlem		54
Edat		109

Ek-5

Tablo 8: İstanbullular Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	857
	Soyut	267
Fiil	Etken	523
	Edilgen	14
Yardımcı Fiil		48
Kurallı Birleşik Fiil		12
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiil		15+18
Sıfat	Niteleme	172
	Belirtme	159
Zamir	Kişi	406
	İşaret	160
	Dönüşlü	28
	Belgisiz	28
	Soru	174
Zarf	Durum	63
	Yer-yön	6
	Miktar	103
	Zaman	144
	Soru	23
	Diğer Zarflar	183
Fiilimsi		327
Bağlaç		340
Ünlem		54
Edat		276

Ek-6

Tablo 9: Kaçış Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	564
	Soyut	291
Fiil	Etken	730
	Edilgen	20
Yardımcı Fiil		40
Kurall Birleşik Fiil		58
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		6+4=10
Sıfat	Niteleme	107
	Belirtme	101
Zamir	Kişi	466
	İşaret	145
	Dönüşlü	29
	Belgisiz	90
	Soru	52
Zarf	Durum	132
	Yer-yön	-
	Miktar	116
	Zaman	55
	Soru	33
	Diğer Zarflar	66
Fiilimsi		383
Bağlaç		296
Ünlem		24
Edat		301

Ek-7

Tablo 10: Sinekli Bakkal Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	960
	Soyut	156
Fiil	Etken	817
	Edilgen	1
Yardımcı Fiil		63
Kurallı Birleşik Fiil		-
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		-
Sıfat	Nitelem	69
	Belitme	88
Zamir	Kişi	191
	İşaret	29
	Dönüşlü	13
	Belgisiz	29
	Soru	62
Zarf	Durum	69
	Yer-yön	3
	Miktar	106
	Zaman	96
	Soru	40
	Diğer Zarflar	56
Fiilimsi		225
Bağlaç		174
Ünlem		145
Edat		213

Ek-8

Tablo 11: Siyah Süt Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	131
	Soyut	544
Fiil	Etken	912
	Edilgen	28
Yardımcı Fiil		99
Kurallı Birleşik Fiil		58
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillller		24+29=53
Sıfat	Niteleme	119
	Belirtme	270
Zamir	KİSİ	426
	İşaret	54
	Dönüşlü	54
	Belgisiz	90
	Soru	87
Zarf	Durum	200
	Yer-yön	2
	Miktar	155
	Zaman	119
	Soru	56
	Diğer Zarflar	171
Fiilimsi		488
Bağlaç		453
Ünlem		130
Edat		326

Ek-9

Tablo 12: Yenişehir'de Bir Öğle Vakti Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	783
	Soyut	194
Fiil	Etken	620
	Edilgen	20
Yardımcı Fiil		47
Kurallı Birleşik Fiil		13
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		24+3
Sıfat	Niteleme	37
	Belirtme	110
Zamir	Kişi	206
	İşaret	53
	Dönüşlü	15
	Belgisiz	37
	Soru	62
Zarf	Durum	114
	Yer-yön	1
	Miktar	72
	Zaman	100
	Soru	51
	Diğer Zarflar	91
Fiilimsi		192
Bağlaç		173
Ünlem		68
Edat		161

Ek-10

Tablo 13: Aşkın Gözyaşları Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	609
	Soyut	485
Fiil	Etken	513
	Edilgen	-
Yardımcı Fiil		56
Kurallı Birleşik Fiil		7
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		8+7=15
Sıfat	Niteleme	120
	Belirtme	123
Zamir	Kişi	194
	İşaret	39
	Dönüşlü	16
	Belgisiz	33
	Soru	39
Zarf	Durum	90
	Yer-yön	1
	Miktar	70
	Zaman	52
	Soru	36
	Diğer Zarflar	59
Fiilimsi		392
Bağlaç		188
Ünlem		6
Edat		231

Ek-11

Tablo 14: Benim Adım Kırmızı Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	826
	Soyut	254
Fiil	Etken	675
	Edilgen	1
Yardımcı Fiil		62
Kurallı Birleşik Fiil		10
Deyimler ve Anlmca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		45+2
Sıfat	Niteleme	158
	Belirtme	177
Zamir	Kişi	258
	İşaret	79
	Dönüşlü	20
	Belgisiz	54
	Soru	27
Zarf	Durum	60
	Yer-yön	18
	Miktar	76
	Zaman	76
	Soru	14
	Diğer Zarflar	46
Fiilimsi		374
Bağlaç		230
Ünlem		18
Edat		178

Ek-12

Tablo 15: Çalıkuşu Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	1379
	Soyut	398
Fiil	Etken	1164
	Edilgen	5
Yardımcı Fiiler		331
Kurallı Birleşik Fiiller		71
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		218+85
Sıfat	Niteleme	349
	Belirtme	378
Zamir	Kişi	563
	İşaret	132
	Dönüşlü	72
	Belgisiz	166
	Soru	105
Zarf	Durum	192
	Yer-yön	12
	Miktar	242
	Zaman	160
	Soru	101
	Diğer Zarflar	151
Fiilimsi		394
Bağlaç		475
Ünlem		80
Edat		434

Ek-13

Tablo 16: Eylül Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	195
	Soyut	94
Fiil	Etken	291
	Edilgen	9
Yardımcı Fiil		26
Kurallı Birleşik Fiil		7
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		11+1
Sıfat	Niteleme	23
	Belirtme	48
Zamir	Kişi	72
	İşaret	15
	Dönüşlü	3
	Belgisiz	18
	Soru	22
Zarf	Durum	50
	Yer-yön	3
	Miktar	49
	Zaman	55
	Soru	12
	Diğer Zarflar	54
Fiilimsi		60
Bağlaç		124
Ünlem		54
Edat		101

Ek-14

Tablo 17: Fatih-Harbiye Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	458
	Soyut	119
Fiil	Etken	455
	Edilgen	3
Yardımcı Fiil		45
Kurallı Birleşik Fiil		11
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		24+4
Sıfat	Niteleme	68
	Belirtme	135
Zamir	Kişi	139
	İşaret	38
	Dönüşlü	8
	Belgisiz	32
	Soru	31
Zarf	Durum	47
	Yer-yön	2
	Miktar	54
	Zaman	50
	Soru	11
	Diğer Zarflar	65
Fiilimsi		108
Bağlaç		167
Ünlem		25
Edat		128

Ek-15

Tablo 18: Huzur Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	607
	Soyut	242
Fiil	Etken	530
	Edilgen	7
Yardımcı Fiil		66
Kurallı Birleşik Fiil		16
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		21+2
Sıfat	Niteleme	87
	Belirtme	162
Zamir	Kişi	156
	İşaret	29
	Dönüşlü	24
	Belgisiz	53
	Soru	17
Zarf	Durum	38
	Yer-yön	-
	Miktar	84
	Zaman	98
	Soru	20
	Diğer Zarflar	65
Fiilimsi		201
Bağlaç		224
Ünlem		19
Edat		191

Ek-16

Tablo 19: Kürk Mantolu Madonna Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	630
	Soyut	382
Fiil	Etken	559
	Edilgen	1
Yardımcı Fiil		100
Kurallı Birleşik Fiil		30
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		15+5
Sıfat	Niteleme	140
	Belirtme	226
Zamir	Kişi	246
	İşaret	69
	Dönüşlü	45
	Belgisiz	78
	Soru	36
Zarf	Durum	90
	Yer-yön	3
	Miktar	120
	Zaman	116
	Soru	42
	Diğer Zarflar	97
Fiilimsi		470
Bağlaç		326
Ünlem		39
Edat		268

Ek-17

Tablo 20: Yaprak Dökümü Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	300
	Soyut	313
Fiil	Etken	305
	Edilgen	5
Yardımcı Fiil		38
Kurallı Birleşik Fiil		5
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		26+1
Sıfat	Niteleme	57
	Belirtme	97
Zamir	Kişi	97
	İşaret	15
	Dönüşlü	13
	Belgisiz	24
	Soru	24
Zarf	Durum	28
	Yer-yön	-
	Miktar	33
	Zaman	22
	Soru	8
	Diğer Zarflar	41
Fiilimsi		116
Bağlaç		79
Ünlem		12
Edat		104

Ek-18

Tablo 21: Yüksek Topuklar Romanında Sözcük Türleri

SÖZCÜK TÜRÜ		TOPLAM
Ad	Somut	1670
	Soyut	401
Fiil	Etken	1469
	Edilgen	24
Yardımcı Fil		114
Kurallı Birleşik Fiil		67
Deyimler ve Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller		114+4
Sıfat	Niteleme	318
	Belirtme	345
Zamir	Kişi	456
	İşaret	113
	Dönüşlü	54
	Belgisiz	187
	Soru	92
Zarf	Durum	142
	Yer-yön	14
	Miktar	326
	Zaman	245
	Soru	57
	Diğer Zarflar	241
Fiilimsi		706
Bağlaç		583
Ünlem		88
Edat		441

Filename	Dönem	Toplam Kelime	Cümle Başına Kelime Ortalaması	Sözlüğün Yakaladığı Kelime Oranı	Function	Pronouns	PersPron
kadın 1 yeni	2	2380	4.20	91.05	39.12	9.79	6.72
kadın 2 yeni	2	6259	4.76	83.51	37.58	12.13	6.79
kadın 3 yeni	2	6292	5.14	81.61	38.35	11.36	7.07
kadın 4 yeni	2	3937	7.78	79.60	31.12	9.37	6.55
kadın 5 yeni	2	7115	8.96	79.78	39.38	10.39	6.89
kadın 6 yeni	2	5925	4.81	87.70	42.01	14.55	9.87
kadın 7 eski	1	5312	5.33	78.05	32.40	9.43	6.27
kadın 8 yeni	2	9355	5.91	82.14	37.19	9.95	5.86
kadın 9 yeni	2	4246	5.54	82.50	35.40	9.80	6.03
kadın10yeni	2	1498	6.02	78.91	32.04	9.35	6.14
erkek 1 yeni	2	4613	6.37	82.42	36.05	9.65	6.18
erkek 2 yeni	2	4754	7.25	84.33	36.22	11.80	8.33
erkek 3 eski	1	12464	5.95	84.04	38.37	11.67	7.55
erkek 4 eski	1	1789	5.64	88.54	42.71	9.61	7.27
erkek 5 eski	1	2789	5.63	86.12	39.05	12.59	8.43
erkek 6 eski	1	3762	5.52	82.75	39.77	11.64	7.07
erkek 7 eski	1	5203	6.07	88.39	43.72	11.53	6.61
erkek 8 eski	1	2132	5.89	85.51	36.54	10.55	6.57
erkek 9 yeni	2	11539	6.86	84.92	38.52	11.26	6.16

Filename	I	We	YouSing	YouPl	HeShe	They	ImpPron
kadın 1 yeni	2.94	0.38	1.30	0.46	1.26	0.38	2.56
kadın 2 yeni	2.11	0.26	1.87	0.32	2.09	0.14	5.14
kadın 3 yeni	2.46	0.52	1.81	0.35	1.78	0.16	3.89
kadın 4 yeni	2.39	0.51	1.57	0.38	1.45	0.28	2.18
kadın 5 yeni	2.68	0.87	1.64	0.59	1.05	0.06	3.23
kadın 6 yeni	3.26	0.42	3.41	0.29	2.26	0.24	4.27
kadın 7 eski	2.16	0.64	1.64	0.60	1.19	0.04	2.96
kadın 8 yeni	1.77	0.31	2.05	0.16	1.30	0.26	3.60
kadın 9 yeni	1.72	0.57	1.88	0.19	1.30	0.38	3.53
kadın 10 yeni	2.20	0.13	1.07	0.00	2.74	0.00	3.20
erkek 1 yeni	1.97	0.35	1.93	0.56	1.15	0.22	3.12
erkek 2 yeni	2.46	0.29	2.29	0.76	2.19	0.34	3.22
erkek 3 eski	2.73	0.16	1.60	1.28	1.57	0.21	3.69
erkek 4 eski	1.62	0.95	0.84	0.84	2.74	0.28	2.18
erkek 5 eski	3.84	0.43	1.29	1.36	1.22	0.32	3.80
erkek 6 eski	2.42	0.90	1.17	0.51	1.83	0.24	4.09
erkek 7 eski	2.63	0.50	0.79	1.56	0.96	0.17	4.00
erkek 8 eski	2.16	0.66	2.11	0.28	0.89	0.47	3.52
erkek 9 yeni	2.27	0.49	1.39	0.45	1.28	0.29	4.70

Filename	Verbs	negations	PassVerbs	Questions	VerbI	VerbYouSing	VerbHeShe	VerbWe	VerbYouPl	VerbThey
kadın 1 yeni	25.71	4.12	0.25	3.82	1.09	1.51	2.23	0.50	0.17	0.08
kadın 2 yeni	21.82	2.65	0.21	3.74	0.42	1.55	1.97	0.19	0.26	0.03
kadın 3 yeni	21.61	3.32	0.21	4.85	0.52	2.46	2.03	0.29	0.32	0.08
kadın 4 yeni	17.70	1.85	0.43	2.11	0.25	1.12	1.12	0.05	0.18	0.13
kadın 5 yeni	18.44	3.16	0.20	3.09	0.67	1.84	2.21	0.20	0.28	0.04
kadın 6 yeni	24.89	4.35	0.20	3.75	0.51	1.42	2.57	0.30	0.27	05
kadın 7 eski	20.52	3.39	0.13	4.71	0.64	1.43	2.32	0.23	0.28	0.13
kadın 8 yeni	22.63	3.08	0.22	4.03	0.47	1.86	2.50	0.26	0.18	0.07
kadın 9 yeni	21.74	3.56	0.28	5.02	0.57	1.63	2.90	0.07	0.16	0.09
kadın 10 yeni	22.23	3.54	0.13	3.94	0.93	1.54	3.27	0.13	0.00	0.07
erkek 1 yeni	21.35	3.47	0.24	5.35	0.28	1.11	2.38	0.09	0.09	0.13
erkek 2 yeni	23.24	3.28	0.08	2.97	0.59	2.04	2.02	0.19	0.40	0.11
erkek 3 eski	21.61	3.90	0.22	4.52	0.67	1.20	2.52	0.22	0.30	0.05
erkek 4 eski	23.59	4.53	0.06	6.65	1.01	1.57	3.02	0.45	0.89	0.00
erkek 5 eski	21.94	3.37	0.18	4.48	0.43	1.65	2.22	0.14	0.57	0.04
erkek 6 eski	20.41	3.30	0.21	3.88	0.48	1.09	2.50	0.32	0.45	0.00
erkek 7 eski	22.79	4.63	0.19	4.23	0.62	0.56	1.60	0.33	0.60	0.04
erkek 8 eski	22.56	4.17	0.14	3.52	0.52	2.35	2.67	0.23	0.00	0.09
erkek 9 yeni	22.51	3.89	0.18	3.50	0.60	1.41	2.54	0.27	0.22	0.07

Filename	AoristTense	PresentTense	PastTotal	FutureTense	PastDili	PastMiÅŸli	Modalities
kadın 1 yeni	1.22	0.46	1.51	0.21	1.43	0.04	2.23
kadın 2 yeni	0.67	0.38	2.32	0.18	2.06	0.21	1.29
kadın 3 yeni	1.02	0.25	2.18	0.14	1.76	0.22	1.48
kadın 4 yeni	0.23	0.03	1.63	0.15	1.35	0.23	0.91
kadın 5 yeni	0.87	0.37	1.53	0.21	1.18	0.30	1.11
kadın 6 yeni	0.95	0.29	2.16	0.25	1.96	0.14	2.11
kadın 7 eski	1.09	0.38	1.77	0.23	1.51	0.17	1.39
kadın 8 yeni	1.53	0.24	1.30	0.16	1.12	0.17	1.56
kadın 9 yeni	1.04	0.31	2.19	0.57	1.79	0.35	1.11
kadın 10 yeni	1.47	0.33	2.80	0.27	2.20	0.40	1.67
erkek 1 yeni	1.00	0.22	2.10	0.20	1.71	0.33	1.19
erkek 2 yeni	1.09	0.19	1.68	0.19	1.28	0.32	1.35
erkek 3 eski	1.37	0.26	1.97	0.28	1.75	0.20	1.32
erkek 4 eski	1.51	0.61	1.51	0.39	1.34	0.11	1.68
erkek 5 eski	0.82	0.29	2.26	0.14	2.15	0.11	1.22
erkek 6 eski	1.25	0.37	2.34	0.19	2.10	0.19	1.28
erkek 7 eski	0.83	0.37	1.96	0.25	1.69	0.23	1.40
erkek 8 eski	1.08	0.14	2.20	0.47	1.78	0.38	1.36
erkek 9 yeni	1.06	0.41	2.13	0.19	1.64	0.39	1.53

Filename	MustTotal	MustPast	CanTotal	CanPast	DesireTotal	DesirePast	Imperatif
kadın 1 yeni	0.17	0.00	1.05	0.00	1.09	0.00	1.30
kadın 2 yeni	0.05	0.00	0.89	0.00	0.34	0.00	1.47
kadın 3 yeni	0.00	0.00	0.41	0.02	0.60	0.02	2.62
kadın 4 yeni	0.08	0.00	0.43	0.00	0.20	0.00	1.32
kadın 5 yeni	0.03	0.00	0.41	0.00	0.52	0.01	1.86
kadın 6 yeni	0.05	0.00	0.79	0.00	0.73	0.00	1.10
kadın 7 eski	0.02	0.00	0.34	0.00	0.85	0.00	1.58
kadın 8 yeni	0.09	0.00	0.72	0.00	0.61	0.01	1.83
kadın 9 yeni	0.00	0.00	0.35	0.00	0.47	0.02	1.81
kadın 10 yeni	0.07	0.00	0.47	0.00	0.87	0.00	1.34
erkek 1 yeni	0.09	0.00	0.59	0.00	0.39	0.02	1.08
erkek 2 yeni	0.06	0.00	0.42	0.00	0.65	0.02	2.15
erkek 3 eski	0.01	0.00	0.56	0.01	0.67	0.00	1.34
erkek 4 eski	0.00	0.00	0.34	0.00	1.06	0.00	1.96
erkek 5 eski	0.04	0.00	0.54	0.00	0.32	0.00	1.79
erkek 6 eski	0.00	0.00	0.66	0.00	0.51	0.00	1.06
erkek 7 eski	0.00	0.00	0.69	0.00	0.46	0.00	0.71
erkek 8 eski	0.00	0.00	0.23	0.00	0.89	0.00	1.83
erkek 9 yeni	0.02	0.00	0.81	0.00	0.54	0.00	1.41

Filename	Descriptive	Prepositions	Conjunctions	Quantity	Number	Swear	Social	Family	Friends	Human
kadın 1 yeni	7.61	3.82	6.93	4.62	3.15	0.00	12.82	2.06	0.71	1.68
kadın 2 yeni	6.63	3.39	4.78	4.03	4.49	0.00	9.36	0.93	0.27	0.89
kadın 3 yeni	5.48	2.37	6.80	3.16	3.16	0.03	13.40	3.12	0.46	1.48
kadın 4 yeni	6.30	3.71	4.98	2.59	4.83	0.03	10.34	0.94	0.64	1.35
kadın 5 yeni	6.27	2.91	9.01	3.19	2.90	0.03	11.64	2.08	0.62	1.87
kadın 6 yeni	5.97	2.77	6.67	3.98	3.22	0.07	13.86	1.59	0.27	1.25
kadın 7 eski	4.44	3.18	4.88	2.75	3.31	0.08	14.27	2.56	0.28	3.16
kadın 8 yeni	5.09	2.72	6.82	3.15	3.45	0.02	10.63	0.90	0.24	2.06
kadın 9 yeni	5.35	3.11	6.15	2.73	2.57	0.31	12.67	2.40	0.73	2.12
kadın 10 yeni	3.47	3.00	5.74	2.00	3.47	0.47	12.02	2.20	0.47	3.14
erkek 1 yeni	5.14	3.69	5.79	2.56	3.43	0.00	13.20	1.91	0.22	1.37
erkek 2 yeni	4.86	3.95	6.52	3.22	2.59	0.04	15.76	4.14	0.29	1.47
erkek 3 eski	6.36	3.31	5.09	3.03	4.22	0.01	14.43	2.05	0.54	2.86
erkek 4 eski	5.14	3.86	9.33	2.79	2.52	0.00	11.12	1.17	0.67	2.46
erkek 5 eski	7.06	3.01	6.92	3.84	3.19	0.00	12.23	1.61	0.39	2.37
erkek 6 eski	5.79	4.07	6.62	3.72	3.03	0.05	10.71	1.33	0.40	1.46
erkek 7 eski	6.42	4.25	7.28	4.21	3.75	0.04	11.34	1.19	0.46	1.73
erkek 8 eski	4.69	3.75	5.44	2.67	4.83	0.09	16.46	3.71	0.47	4.50
erkek 9 yeni	6.38	2.84	5.93	4.65	3.33	0.07	13.15	2.28	0.62	2.44

Filename	Affect	PosAffect	NegAffect	Anxiety	Anger	Sadness
kadın 1 yeni	9.66	3.45	5.55	0.92	1.64	1.81
kadın 2 yeni	6.23	2.41	3.24	0.69	0.67	1.41
kadın 3 yeni	6.40	2.34	3.66	0.46	1.54	1.26
kadın 4 yeni	10.13	3.15	6.25	0.84	2.18	2.64
kadın 5 yeni	6.31	3.35	2.45	0.55	0.76	0.79
kadın 6 yeni	7.70	2.18	4.83	0.91	1.50	1.94
kadın 7 eski	4.76	1.69	2.67	0.51	0.72	1.19
kadın 8 yeni	4.90	1.86	2.81	0.65	0.63	1.37
kadın 9 yeni	7.11	2.78	3.60	0.68	1.60	0.85
kadın 10 yeni	5.87	1.60	4.07	0.67	2.07	0.53
erkek 1 yeni	8.35	3.16	3.92	0.61	0.98	1.91
erkek 2 yeni	8.12	3.11	4.63	0.78	1.70	1.60
erkek 3 eski	6.96	2.93	3.51	0.53	0.66	1.90
erkek 4 eski	9.22	3.41	4.64	1.34	0.89	1.84
erkek 5 eski	6.31	1.83	4.05	0.68	1.40	1.79
erkek 6 eski	6.99	2.87	3.32	0.58	0.56	1.70
erkek 7 eski	7.63	3.25	3.92	0.50	0.86	2.25
erkek 8 eski	7.93	2.81	4.50	0.52	1.03	2.53
erkek 9 yeni	5.98	2.53	2.99	0.44	0.82	1.40

Filename	CogMech	Insight	Causality	Discrepancy	Tentative	Certainty	Inhibition	Inclusion	Exclusion
kadın 1 yeni	18.45	2.27	1.85	5.25	4.12	2.02	0.59	1.30	2.02
kadın 2 yeni	15.64	3.02	1.42	2.49	3.45	2.32	0.50	1.87	1.36
kadın 3 yeni	13.27	2.30	1.78	2.57	2.81	2.00	0.46	1.03	1.27
kadın 4 yeni	14.27	2.21	2.24	2.57	2.79	1.45	0.64	2.01	0.89
kadın 5 yeni	15.90	2.59	1.34	2.33	3.84	2.39	0.60	1.84	1.93
kadın 6 yeni	17.33	3.78	2.33	3.95	3.49	2.26	0.68	0.95	1.40
kadın 7 eski	11.90	1.52	1.37	2.67	2.64	1.75	0.24	0.94	1.52
kadın 8 yeni	16.60	3.25	1.92	3.61	2.76	2.60	0.63	1.77	1.62
kadın 9 yeni	12.74	2.00	2.17	2.12	2.68	1.93	0.38	0.82	1.13
kadın 10 yeni	10.81	2.20	2.27	2.67	1.60	1.60	0.53	0.80	0.47
erkek 1 yeni	15.48	2.49	2.36	2.77	2.67	1.82	0.48	2.41	1.78
erkek 2 yeni	14.28	2.21	2.36	2.73	2.67	2.08	0.55	1.96	1.26
erkek 3 eski	14.55	2.33	2.28	2.92	3.35	1.68	0.51	0.90	1.69
erkek 4 eski	17.27	2.52	2.01	3.86	3.63	2.85	0.67	0.95	2.63
erkek 5 eski	15.96	2.90	1.33	3.16	2.87	2.22	0.75	1.51	1.86
erkek 6 eski	17.25	2.92	1.97	2.92	3.59	2.63	0.43	1.44	2.23
erkek 7 eski	20.10	3.57	2.46	3.77	3.84	3.15	0.52	2.23	2.15
erkek 8 eski	15.29	2.39	2.30	3.00	3.56	1.55	0.70	1.36	1.78
erkek 9 yeni	17.32	3.48	2.17	3.06	3.78	3.09	0.42	1.46	1.33

Filename	Perception	See	Hear	Feel	Biological	Body	Health	Sexual	Ingestion
kadın 1 yeni	1.81	0.97	0.50	0.25	1.51	0.92	0.25	0.00	0.38
kadın 2 yeni	3.10	1.92	0.69	0.37	2.05	1.20	0.29	0.06	0.58
kadın 3 yeni	2.89	1.89	0.81	0.16	2.46	1.08	0.25	0.02	1.14
kadın 4 yeni	4.01	2.29	0.97	0.61	3.96	3.07	0.33	0.33	0.43
kadın 5 yeni	2.60	1.84	0.45	0.17	1.67	0.76	0.45	0.20	0.38
kadın 6 yeni	2.13	0.79	0.95	0.27	1.87	1.08	0.42	0.02	0.47
kadın 7 eski	3.16	1.60	1.11	0.34	2.96	1.64	0.62	0.06	0.79
kadın 8 yeni	2.45	1.36	0.86	0.13	3.07	1.41	0.72	0.45	0.83
kadın 9 yeni	2.50	1.72	0.45	0.21	3.60	1.48	0.61	0.28	1.44
kadın 10 yeni	2.67	1.40	0.67	0.13	3.20	2.40	0.20	0.47	0.33
erkek 1 yeni	3.38	1.71	0.98	0.54	4.05	2.28	0.41	0.20	0.72
erkek 2 yeni	2.86	1.70	0.72	0.17	2.31	1.33	0.32	0.04	0.57
erkek 3 eski	2.56	1.89	0.42	0.18	2.27	1.16	0.79	0.02	0.34
erkek 4 eski	2.74	2.07	0.22	0.28	2.07	0.89	0.61	0.00	0.17
erkek 5 eski	2.40	1.33	0.54	0.47	2.26	1.54	0.18	0.00	0.68
erkek 6 eski	2.07	1.41	0.45	0.19	1.97	0.74	0.69	0.11	0.45
erkek 7 eski	1.85	1.19	0.48	0.17	1.63	0.63	0.69	0.08	0.31
erkek 8 eski	1.55	0.98	0.33	0.09	2.49	1.88	0.14	0.09	0.52
erkek 9 yeni	3.00	2.06	0.74	0.16	1.98	1.15	0.37	0.20	0.39

Filename	Relative	Motion	Space	Time	Work	Achievement	Leisure	Home	Money
kadın 1 yeni	12.90	4.66	3.99	4.08	1.55	2.23	1.72	1.39	0.55
kadın 2 yeni	13.17	4.09	3.23	5.74	0.77	1.57	1.60	1.20	0.81
kadın 3 yeni	11.17	3.89	2.57	4.83	0.97	1.27	1.68	0.62	0.51
kadın 4 yeni	9.96	3.05	3.51	3.33	1.78	1.57	0.69	0.97	0.36
kadın 5 yeni	10.74	3.18	2.84	4.40	1.01	1.26	0.80	0.41	0.24
kadın 6 yeni	11.22	3.66	2.36	4.95	1.10	2.24	0.44	0.73	0.30
kadın 7 eski	11.05	3.67	2.01	5.20	1.00	0.88	1.39	1.28	0.75
kadın 8 yeni	10.84	3.45	2.57	4.63	1.52	2.03	1.37	0.56	0.40
kadın 9 yeni	11.16	3.37	3.25	4.52	1.48	1.81	1.01	1.91	1.06
kadın 10 yeni	11.42	4.41	3.07	3.54	0.73	0.80	0.47	2.40	1.60
erkek 1 yeni	9.58	3.51	2.93	3.32	0.37	1.11	0.52	0.56	0.30
erkek 2 yeni	11.57	4.14	2.69	4.42	0.29	1.03	0.72	2.00	0.36
erkek 3 eski	11.02	3.60	2.24	4.85	1.44	1.28	0.61	0.59	0.23
erkek 4 eski	13.42	4.30	2.40	5.98	0.73	1.06	0.84	0.61	1.06
erkek 5 eski	12.26	3.62	2.72	5.67	0.68	1.29	1.00	1.65	0.39
erkek 6 eski	12.44	3.35	2.47	6.33	0.53	1.33	1.01	1.09	0.29
erkek 7 eski	12.26	3.21	2.50	6.32	0.73	1.42	1.02	0.44	0.42
erkek 8 eski	9.52	3.47	2.20	3.42	0.56	0.66	0.61	1.50	1.03
erkek 9 yeni	10.89	2.94	2.88	5.05	1.21	1.61	1.42	1.27	0.57

Filename	Religion	Death	Assent	Filler	Nonflu
kadın 1 yeni	0.67	1.47	1.01	1.30	0.08
kadın 2 yeni	0.21	1.10	0.94	1.17	0.10
kadın 3 yeni	0.27	0.35	0.46	1.32	0.13
kadın 4 yeni	0.61	1.30	0.10	0.58	0.41
kadın 5 yeni	1.03	0.59	0.60	2.84	0.58
kadın 6 yeni	0.14	0.68	0.46	1.23	0.05
kadın 7 eski	1.64	0.38	0.47	0.72	0.13
kadın 8 yeni	0.64	0.58	0.69	1.02	0.20
kadın 9 yeni	0.71	0.47	0.75	0.92	0.14
kadın 10 yeni	1.13	0.47	0.13	0.67	0.60
erkek 1 yeni	3.16	1.11	0.82	0.78	0.00
erkek 2 yeni	1.01	1.81	0.34	0.76	0.00
erkek 3 eski	0.62	0.37	0.70	1.05	0.15
erkek 4 eski	0.95	0.34	0.17	1.01	0.50
erkek 5 eski	0.39	0.36	1.18	0.93	0.25
erkek 6 eski	0.77	1.33	0.32	1.41	0.05
erkek 7 eski	0.29	0.42	0.88	1.27	0.15
erkek 8 eski	0.94	0.56	0.52	0.75	0.14
erkek 9 yeni	0.20	0.81	0.64	1.34	0.09

Filename	TotalI	TotalYou	TotalHeShe	Total We	TotalYouPl	TotalThey	TotalMiÅŸli
kadın 1 yeni	4.12	2.82	3.49	0.88	0.63	0.50	0.04
kadın 2 yeni	3.15	3.47	4.06	0.45	0.58	0.18	0.13
kadın 3 yeni	3.42	4.31	3.83	0.81	0.67	0.24	0.24
kadın 4 yeni	2.95	2.72	2.57	0.56	0.56	0.41	0.23
kadın 5 yeni	4.03	3.51	3.29	1.07	0.87	0.10	0.28
kadın 6 yeni	4.08	4.93	4.84	0.73	0.56	0.29	0.12
kadın 7 eski	2.90	3.07	3.54	0.87	0.88	0.17	0.15
kadın 8 yeni	2.67	3.96	3.82	0.57	0.34	0.33	0.17
kadın 9 yeni	2.85	3.58	4.19	0.64	0.35	0.47	0.49
kadın 10 yeni	3.54	2.60	6.07	0.27	0.00	0.07	0.47
erkek 1 yeni	2.56	3.08	3.56	0.43	0.65	0.37	0.35
erkek 2 yeni	3.28	4.33	4.21	0.48	1.16	0.44	0.25
erkek 3 eski	3.62	2.82	4.09	0.38	1.58	0.26	0.21
erkek 4 eski	3.19	2.40	5.76	1.40	1.73	0.28	0.11
erkek 5 eski	4.59	2.94	3.44	0.57	1.94	0.36	0.07
erkek 6 eski	3.14	2.26	4.36	1.22	0.96	0.24	0.19
erkek 7 eski	3.75	1.35	2.59	0.85	2.15	0.21	0.23
erkek 8 eski	2.91	4.46	3.56	0.94	0.28	0.56	0.38
erkek 9 yeni	3.19	2.86	3.86	0.75	0.67	0.39	0.38